

AKÜRD xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır

Heydər Əliyev

DİPLOMAT

№ 09 (569) 01-09 mart, Adar, sal, il 2024
Ji meha şubatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û siyasî

Qiyməti: 40 qəpik
Hêjaye:

45-SAL JI SER WEFATA SEROK Û RÊVEBIRÊ GELLÊ KURD GÊNĒRAL MELA MISTEFA BARZANİYÊ HERTIM ZINDÎ RE DERBAS BÛ

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Əmlak Məsələləri Dövlət Xidmətinin yeni inzibati binasının açılışında iştirak edib

Səh. 3-6

Jiyan û bi serhata azadikarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

Səh. 2

Serok Barzanî: Ez rolê jinên Kurdistanê di xebat û azadixwaziya gelê me de bilind dinirxînim

Səh. 2

Nêçîrvan Barzanî û Wezîrê Berevaniyê yê Tirkîyê ewlehiya Rojhilata Navîn gotûbêj kirin

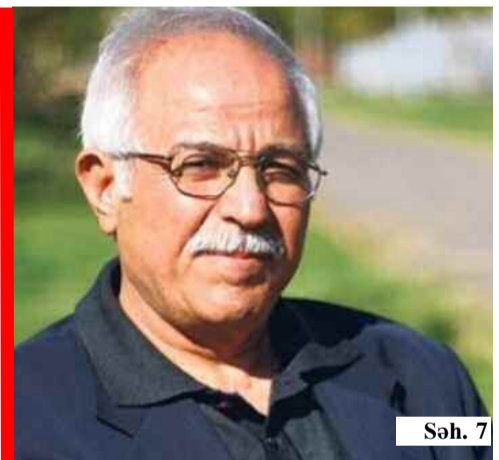
Səh. 2

Mesrûr Barzanî Roja Cihanî ya Jinan li jinên Kurdistanê û cihanê pîroz dike

Səh. 10-11

1947-ci il. Mustafa Barzani və onun kürd Peşmêrgeləri Azərbaycanda

Səh. 7

Li Kurdistanê biryara hilibijartina giştî hat dayin, li gelê me pîroz be

Prezident İlham Əliyev İtaliyanın ətraf mühit və enerji təhlükəsizliyi nazirini qəbul edib

Səh. 2

1947-ci il. Mustafa Barzani və onun kürd Peşmêrgeləri Azərbaycanda

Səh. 10

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında Kürd Xalqının rolu

Səh. 15

Qafqazda Şəddadi Kürd dövləti

Səh. 16

DASTANLARDA YAŞAYANLAR

Səh. 18

Belê Hebûna Me Di Zimanê De Ye

Səh. 19

Səh.13-14

4 Mart Kürt Sultan Selahaddin Eyyubinin vefatı yıl dönümüdür

Səh. 9

1947-ci ildə kürd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Barzani 504 Peşmêrgəsi ilə Azərbaycana pənah gətirmişdir

Səh. 19

Di Roja Cihanî ya Jinê de, Panoramayek li Dor Rola Jina Kurd li Beriya Mêrdînê

Səh. 23

Fazil Mîranî: Pêwîst e em yekrêz bin û destkeftên xwe biparêzin

Prezident İlham Əliyev 8 Mart – Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə Azərbaycan qadınlarını təbrik etdi

Sizi Beynəlxalq Qadınlar Günü münasibətilə səmimi-qəlbədən təbrik edir, hamınıza cansağlığı, səadət və gələcək işlərinizdə yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Azərbaycan xalqı hər zaman qadına dərin ehtiram bəsləmiş, ana haqqını uca tutmuşdur. Ölkəmizdə dövlət qadın siyasətinin başlıca prinsipləri bu çoxəsrlik zəmin üzərində formalaşmışdır.

Zəngin mənəvi-əxlaqi sərvətlərimizin qorunub saxlanması və günümüzədək layiqincə yaşadılması analarımızın adı ilə sıx bağlıdır. Güzəlliyi, zərifliyi və nəcibliyi ilə seçilən Azərbaycan qadınları həmçinin hüner və igidlik göstərərək tariximizə parlaq səhifələr yazmışlar. Onlar tələyüklü bütün sınaq anlarında həmişə cəmiyyətimizə əsl mənəvi dayaq olmuş, 44 günlük Vətən müharibəsindəki fədakarlıqları ilə bu gerçəyi bir daha sübuta yetirmişlər.

Xalqımıza xas ənənəvi ailə dəyərlərinə sadıq qalan çağdaş Azərbaycan

xanımları, eyni zamanda, güclü müasirlik duyğusuna və yenilikçi təbiətə sahibdirlər. Mədəni tərəqqi yolunda əzmlə çalışmış maarifpərvər sələflərinin yaradıcı düşüncəli davamçıları kimi onların hazırkı yüksək ictimai nüfuzu və səhiyyə, təhsil, mədəniyyət, elm sahələrindəki mühüm nailiyyətləri ölkəmizin hərtərəfli inkişafını səciyyələndirən amillərdəndir.

Biz müstəqillik dövrümüzün şərəfli və qürurverici mərhələsindəyik. İnanıram ki, Azərbaycan qadınları gənc nəslin vətəne, milli ideallarımızın təcəssümü olan dövlətçiliyimizə sədaqət ruhunda yetişməsinə bundan sonra da xüsusi diqqətdə saxlayacaq, cəmiyyətin yüksəlişinə ahəngdarlıq qazandıran dolğun sosial-mədəni fəaliyyətləri ilə parlaq gələcəyimizə naminə quruculuq işlərində yaxından iştirak edəcəklər.

Hörmətlə,

İlham Əliyev

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Prezident İlham Əliyev İtaliyanın ətraf mühit və enerji təhlükəsizliyi nazirini qəbul edib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev martın 1-də Cənub Qaz Dəhlizi Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 10-cu və Yaşıl Enerji Məşvərət Şurası çərçivəsində nazirlərin 2-ci iclaslarında iştirak edən İtaliya Respublikasının ətraf mühit və enerji təhlükəsizliyi naziri Cilberto Picketto-Fratini qəbul edib.

Cilberto Picketto-Fratini İlham Əliyevi prezident seçkilərində qələbəsi və COP29-un ölkəmizdə keçirilməsi münasibətilə təbrik etdi.

Dövlətimizin başçısı təbriklərə görə minnətdarlığını bildirdi.

İtaliyalı nazir bu il ölkəsinin G7 formatının rəhbəri qismində çıxış etdiyini

deyərək bu əməkdaşlıq formatında COP29-a ev sahibliyi edən Azərbaycan tərəfinin G7 ölkələrinin ekologiya və mineral ehtiyatlar nazirlərinin xüsusi görüşünə qatılmasının vacibliyini bildirdi və bununla bağlı dəvəti çatdırdı.

Görüşdə ölkələrimiz arasında iqtisadi əlaqələrə toxunuldu, çox sayda İtaliya şirkəti, o cümlədən "Ansaldi", "Leonardo", "Maire Tecnimont" və bir sıra digər şirkətlərin Azərbaycan ilə əməkdaşlıq etməsi, işğaldan azad olunmuş ərazilərimizdə İtaliya şirkətlərinin fəaliyyət göstərməsi məmnunluqla qeyd olundu. Söhbət zamanı əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı fikir mübadiləsi aparıldı.

Serok Barzanî: Ez rolê jinên Kurdistanê di xebat û azadîxwaziya gelê me de bilind dinirxînim

Bi helkefta Roja Cîhanî ya Jinan, Serok Barzanî li ser tora civakî ya Xê peyamekê belav dike.

Bi helkefta Roja Cîhanî ya Jinan, Serok Mesûd Barzanî îro (Înî, 08.03.2024) li ser tora civakî ya Xê peyamek belav kir.

Ev jî deqê peyama Serok Barzanî ye: 8ê Adarê, Roja Cîhanî ya Jinan, li tevaya jinên Kurdistan, Îraq û cîhanê pîroz be. Ez di vê rojê de piştevaniya xwe ji bo mafên jinên Kurdistanê tekez dikim û rolê jinên Kurdistanê di xebat û azadîxwaziya gelê me de bilind dinirxînim.

Nêçîrvan Barzanî û Wezîrê Berevaniyê yê Tirkîyê ewlehiya Rojhilata Navîn gotûbêj kirin

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî di çarçoveya Foruma Dîplomasiyê ya Antalyayê de bi Wezîrê Berevaniyê yê Tirkîyê Yaşar Guler re hevdişnek kir. Di civînê de pêşhatên dawî yê di derbarê ewlehiya Rojhilata Navîn û metirsiya terorê hatin gotûbêj kirin.

Nêçîrvan Barzanî û Yaşar Guler li ser girîngiya parastina aştî û aramiya herêmê û hewldana ji bo rêgirtina zêdebûna aloziyan hevra bûn.

Di hevdişnê de herdu aliyên tekezî li ser pêşxistina pêwendiyên Tirkîyê yê di Îraq û Herêma Kurdistanê re jî kir.

Mesrûr Barzanî Roja Cîhanî ya Jinan li jinên Kurdistanê û cîhanê pîroz dike

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê peyamekê bi helkefta Roja Cîhanî ya Jinan belav dike. Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî îro (Înî, 08.03.2024) peyamek bi helkefta Roja Cîhanî ya Jinan belav kir, ev jî deqê peyama wî ye: Bi helkefta heştê Adarê, Roja Cîhanî ya Jinan, ez pîrozbahiyeye gerim arasteyî tevaya jinên Kurdistanê û cîhanê dikim, serkeftin û jiyaneke pîrî serfirazî ji wan re dixwazim. Ez herdem piştevaniya daxwaziyên wan ên rewadikim û berevaniyê ji mafên wan dikim,

pêxemetî civakeke azad û tendirust.

Di vê rojê de, Hikûmeta Herêma Kurdistanê pabendbûna xwe li ser parastina mafên jinên Kurdistanê û baştirkirina rewşa wan û bihêzkirina pêgeha wan di biyavên desthilatê û desthilatdariyê û bihêzkirina bingeheên wekhevîya zayendî tekez dike.

Roja Cîhanî ya Jinan li jinên Kurdistanê û cîhanê pîroz be û ez hêvîdar im herdem di aştî û şahiyê de bijîn.

Mesrûr Barzanî

Serokê Hikûmeta Herêma Kurdistanê

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

45 sal ji ser wefata Serok û Rêvebirê Gellê Kûrd Gêneral Mela Mistefa Barzanîyê hertim zindî re derbas bû

Piştî Silemaniyê, gunde Barzan dibe navenda xebata siyasî li başurê Kurdistanê:

Piştî şikista şorişa Şex Mahmudê nemir barê xebat û karê Kurdayetiyê li başurê Kurdistanê bi yekcarî dikeve herema Behdînan ku navenda rêberatiya vebat û hereketa gundê biçuke Barzan e.

Qeza Mêrqsor ku nahiyên Mêrqsor, Barzan û Şêrvan digire ber xwe, girêdayî wilayeta Hewlêrê ye.

Devera Berzan beriya kû piştî çend serhildanên kurdan bi yekcarî ji aliyê rêjîmên dagirker ve wêran bibe, 400 gundên awedan têda hebune û hejmararunîştvanen heremê zêdetir ji 40 hezar kesan buye. Herema Barzan û navenda wê gundê Barzan di çaxê Şêx Abdulsalamê yekem da ku di sala 1872-ê zayînî de wefat kir, ji ber ku tekeya terîqeta Neqşebendî li Nehriyê têda bu, mîna navendeke olî û avedan ku herdem tevî mirîdên ve terîqetê bu, tihat hesabandin. Şêx Abdulsalamê yekemîn berêvajî şêx û axayên hemdemî xwe, mirovekî dadmend û bi edalet bu. Wek jêderên biyanî didin xuyakirin di çaxê wî da hinek karên baş û xebatên sosyalî ji bo pêşketina jîyan û rewşa civakî hatin kirin ku ger bi pîvanên roja îro bîn nirxandin û şirovekirin, di wê serdemê de pir girîng bun. Ji wan karan:

parvekirine zevî û erdê çandinê bi ser gundiyan de, qedexekirina milkdariya zêde bi şeweyên feodalî, qedexekirina bi zorê zûdayîna keçan û parastina siruşt Kurdistanê anku birina dar û dirextan, şewitandina daristana û qedexekirina kuştin teyr û tiwalan, nêçira heyvanên kovî, bêhinfreyî li hemberî dîyanetên der û dora coxrafiya jîyana wan û herema Behdînan (Jîyana hevpar bi Kurdên êzidî, turkmên, kildanî, yehudî, xaçparêzên

ermeni ê musliman bun û ...) jîyana dostanî bi hemu gelên heremê re û xala herî girîng parastina mafê gelê kurd û serkeşiya bizava netewîya kurdan di heremek coxrafiya girînga Kurdistanê de ku nîşana demokratîkbuna bîr û ramanên bireveberên Barzanî bû, tesîrek mezin li ser bizava siyasî loliya vebatê danî.

Piştî wefata Şêx Abdulsalamê yekem kurê wî Şêx Mihemed Barzanî dibe çigirê wî. Şêx Mihemed piştî zewacê dibe xweduye pênc kuran: Şêx Abdulsalam, Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî, Mihemed Sidîk û Şêx Babo. Wan tevan ji desbêka xwenasandinê bu hemu awayan xebat kirin ku rîya kalkê xwe ya xizmeta ji bo gel di hemu warên siyasî, olî û civakî de dibomînîn.

Navdartirîn endamê vebatê ku tevaya temenê xwe di rîya xebata siyasîya jib o kurd û Kurdistanê derbas kir, Mistefa Barzanî ye.

Mistefa Barzanî kîye, çikiriye û serhildana wî di dîroka Kurdistanê de xwedî rolekî çawaye?

... Jîyana te jî tijî buye, derdiberî û niştîmanperwariya Mistefa Barzanî ye heja radeyêke. Bersîva van pirsên me bide. Jîyanê nemir Mistefa Barzanî, malbata wan û çend buyerên din di jîyana wî da. Mistefa Barzanî di 14-ê adara sala 1903-an (14. 03. 1903) de le gundê Barzan hat dinê. Beriya ku ew çavên xwe bi jîyana dinyayê veke, bavê wî (Şêx Mihemed) ji di sala 1903-an de wefat kiribu. Li gor çavkanîyên dîrokî her çend nerazîbun (itiraz) û bizava Şêx Abdulsalam Barzanîyê duyemîn li dijî Osmanîyan zêde dewam nekir, clê ev serhildan û serhildanên din yên mîna serhildana eşîreta Millîyan bi serokatîya İbrahim Paşayê Millî û çend serhildanên din li heremên cuda bi cudayên Kurdistanê, bun sedemên xweşkirina zemînêya çêbuna şoreşa Îtîhadîyan di sala 1908-an de. Çaxe çalakî û lêbatên siyasîyên Barzanîyan vedigere bo destbêka sedsala XX-an ku bi

serokatîya Şêx Abdulsalamê duyemîn di sala 1907-an de bi qasî du mehan li heremê berdewam bû. Piştî ku Osmanîyan serî hildan teşkîkandin gelek kes zindanî kirin ku Mistefayê 3 salî jî yek ji wan bu ku bi dayika xwe ve di girtîgeha Musilê de hatin girtin. Mistefa Barzanî zu tema derdê duri û xema bindestîya gelê xwe ji sê salîya, dema ku hê zarok bu di nava lepên dujminê dagirker da kesand. Salek piştê di çaxê hêrişa êtîhadê de

gundê Barzan ket ber hêrişa hêzên wan yên di bin serokatîya Silêman nezîf Paşa

û Iranê bun, dikeve nava tekêliyên polîtîk. Mistefa Barzanî ji çaxê li xwe famand, zû

da. Ji ruyê neçarîya Şêx Abdulsalam Barzanî pêna xwe bo Seyîd Tehayê Nehrî dibe û di gunde Rajan li herema Mirgever (wilayeta Ūrmîyê - Rojhilatê Kurdistanê) dimîne û bi hevkarîya serokê Kurd nemir Simkoyê Şîkak bi karbidestên Rusan re dikeve nava peywendîyên siyasî, lê mixabin çaxe ku ew li herema Mirgever bû, ji aliyê xweşroşekî bi navê (Sofî Ebdullah) ve bi şeweywk namerdane hat girtin û ew teslîmî dewlata Osmanîyan kirin. Osmanîyan di 14-e çiraya paşîn sala 1914-an de piştî pekanîna dadgehek formalîê, Şêx Abdulsalamê Barzanî li bajare Musilê darda kirin.

Di etmosfêrek wiha tijî kîna li hemberî dewletên dagirker û zordariya destgeh û berrîsyanê hokumeta Osmanî de, Mistefa Barzanî ji mîna İsmail Axayê Şîkak, Şêx Mehmedê Berzençî û gelek serokên din yên kurd çavên xwe bi jîyaneke tijî eş û elem vedike û di nava malbata olî de mezin dibe. Ev rewşa jîyanê pêşeroja jîyan û helwesta siyasîya wî lîdêrê kurd ji dide destnîşan kirin û ew bîr û ramanên Kurdayetiyê bêtir di hest û mejiyê xwe de dide perwerdekirin. Piştî ku Osmanîyan bi bêbextî Şêx Abdulsalam Barzanî şehîd kirin, Şêx Ehmedê birayê wî bu rêber û serkarê herema Barzan û eşîretên Barzanî. Wê demê temenê Mistefa Barzanî 18 salî bu. Beriya wê li gor çavkanîyên dîrokî di navbera salên 1917-a, 18 û 19-an de, Şêx Ehmedê Barzanî birayê xwe yê xurt Mistefa Barzanîyê 16 salî bi Şêx Abdurrahmanê Şîrnexî rê jib o lidarxistina kar û barê şoreşek berfireh li bakurê Kurdistanê dişîne bajare Muşê û ew li wir hev dîtîneke bi Şêx Ebdulqadirê Nehrî û Şex Seîde Pîran re pêk tîne. Herwiha Şêx Ehmed bi şeweyek nihînî ji sala 1920-an û pêde bi Şêx Mehmedê Berzençî û Simkoyê Şîkak re ku sergermî xebata li dijî her du dewletên İraq

bi bindestî û tepeserîya gelê kurd hesîya. Wî dixwest bi hevkarîya birayê xwe Şêx Ehmed, xelekên zincîra hereketa kurdî bi rêk û peki bidomîne.

Herwiha Mistefa Barzanî ji temene 15 saliya xwe û pêde bo kar û barê parastina hoza Barzan li dijî desthilatdariya dewleta navendîya İraqê û hozên çîran, roj bi roj wekw şervanekî zîrek erk û wezîfeyên zêdetir li ser milên xwe hiss dikirin.

Eşîretên kurd bi giştî û eşîretên Barzan bi taybetî di tevaya dirêjahîya dîroka xebata siyasîya xwe de bi wefadarîyek mezin û di tengavîyên herî giran de rêbatên xwe bi tenê nehîştine û bi dilsozî û fedakarî ew parastnîne. Ev rasti di bîranîyên wan serleşkerên artêşa dewletên dagirker de ku bi hêzên Barzanîyan re ketine nava şerên

giran ji, tê dîtin. Serleşker Teferuşyan, Hesên Erfê û Rêzîm Axa di pirtukên xwe de vebatê rastîyê diselmînîn.

(dûmahî rûpela 4)

Jîyan û bi serhata azadîkarê gelê kurd Gêneral Mistefa Barzanî

45 sal ji ser wefata Serok û Rêvebirê Gellê Kûrd Gêneral Mela Mistefa Barzanîyê hertim zindî re derbas bû

(despêk rûpela 3)

Sala 1919-an Mistefa Barzanî li ser biryara birayê xwe Şêx Ehmedê Barzanî dema ku xortekî 19 salî bu weke fermanarekî şervan û şareza, bi hêza xwe wê ji bo hevkarîya xebatkarên şoreşa Şêx mehmedê Berzinçî xwe gêhand herema Silêmaniyê. Hêza wî bû du qoli ku halîkarî ji qolla Pîyaw û koma din ji ji navçeya Balêk de derbas bun. Ew herçend di rê de rastî şerê bi eşîretên hevkarên inglîzan re rast hatin ji, lê bi fidakarîyê mezî û şehîtbuna çend şervanên Kurd wan xwe gêhandin herema Silêmaniyê. Mixabin berî ku ew bigêhin wê derê şoreşa Şêx Mehmedê Berzinçî ji bi dilî ji Kurdistanê hat dur xistin. Mistefa Barzanî bi ve kiryara xwe da îspatîkirin ku pêvîsta her kes bi şêveyek netewî nêzî pirsîgîreka gelê xwe bibe.

Kurdistanê (Mihabad 1946) de jî Melle Mistefa Barzanî sînorên destçêrikî bi fermî nasînkirin û xwe gêhand paytexta komara bajarê Mihabadê. Ev nîşanek ji bo selmandine ve

Lê şerê herî mezin ku nemir Mistefa Barzanî hertim di jiyana xwe de bi serbilindî û şanazî behs

li şer kirîye, şerê bi navê (Dole Vajî an jî Dola Vajîya yê ku di rojên 3 û 4-ê 02). Şûbatê sala 1931-an de li Dola Vajîya li hem-berî artêşa dewleta Îraqe qewimî.

rêbaratiya şoreşa Kurdan dihat hesibandin, bi giranî hat bombabarankirin û her çend

tanê dijîn. Kesên ku li ser erdnî-garîyêk bedew û rengin jîyanê derbas bikin, zu bi zu nikarin fêrî

partiya Hîwa, Mistefa Barzanî piştî 10 salan derbiderî û jîyana hêsiyê ya di destê karbi destên dewleta Îraqe de, ji bajarê Silêmaniyê bajarê Sînoyê li Rojhilatê Kurdistanê kirin. Di wan mercên nazîk û hessas de vegera Mistefa Barzanî ya ber bi Kurdistanê tirs û xofek mezî xiste dilê karbidestên herdu dewletan her yekî bi qasî 50.000 dînanan ji bo kuştin an ji anina serê Barzanî dan diyarkirin. Xuyaye ku ev hejmêra bilinda diravê ku ji bo serê Barzanî hatibu diyarkirin, giringîya xebat û bizava Kurdan ya di bin serokatîye Berzanî di wê demê de dide eşkere kirin.

Bi hezaran sal e ku kurd bona azadiyê şer tike

Lê Mistefa Barzanî piştî jîyana rewşa wan salên ku li durî Kurdistanê û di bin çavderîya berpîrsiyarên dewleta Îraqe de derbas kiribû, vê carê bi hurbunî xebitî ku hêzek leşkerî ya rûkubêk li dora xwe bicivîne. Ji bona wê jî di 28.07 Julaya sala 1943-an de bi awayekî nihînî ji rojhilatê Kurdistanê vegeri cihwarê bav û kalên xwe Barzan û di demek kurd de karê zêdetir ji du hezar (2000) pêşmerge û şervanên mîrxas li dora xwe kombike. Bi vî rengî Mistefa Barzanî serhildana xwe ya duduyan di Julaya sala 1943-an de da destpêkirin û şoreşa Barzan ya duyemîn ji heya bihara sala 1945-an berdawam bu. Di vê serhildanê da ji Kurdan li hem-berî hêzên dewleta Îraqe gelek serkeftin bi dest xistin.

Di çaxê şoreşa Barzan ya duyemîn de ji 2-ê Oktobra sala 1943-an heya 10-ê Novambra sala 1943-an diwartirin şerên bixwîn

rastîya dîrokî bu ku di navbera Kurdan de hevgirtinek bihêz pêkhatibu. Lê mixabin merc û rewşa siyasîya cîhanê, dîroka Kurdan ber bi rêyek din ya berovajî berjewendiyên Kurdan ajot.

Yekemîn serhildan û şoreşa Barzanî di roja 9-e Sibata sala 1931-an (09.02.1931) de bi beşdarbuna 80-ê şervanên Kurd di bin serokatîya Mistefa Barzanî de di şerekî bi navê (Berqê Begê) li dijî artêşa Îraqe destbêkir. Di vî şerê ku piştê di domandina qedera siyasîya Kurdên başûrê Kurdistanê de rolekî girîng list, hêzên artêşa Îraqe bi giranî li hemberî şervanên kurd şikestê xwarin û xisarek canî û maddî ya zêde bi dewlîwta Îraqe ket. Li hemberî şehîdbuna 5 peşmergeyên Kurd û birindarbuna hejmarek kêr ya şervanên kurd, artêşa dewleta Îraqe 126 kuştî û bi sedan birindar li pey xwe hiştibun.

Ev tê wê wateyê ku di çaxe serhildana sala 1931 û 1932-an de êdi tiwan û hêza Mistefa Barzanî wek rêberekî şareza li hemberî hêza dîjîmin bi temamî hatibu eşkere kirin.

Di şere Dola Vajîya de Mistefa Barzanî yê 28 salî bi wan şarezîyên ku li ser taktîkên şerê partizanî hebun, karî bi hewkarîya şervanên xwe 235 esker û fermanarên artêşa dewleta Îraqe bikujin û bi sedan kes jî hêzên dewletê jî di vî şerî de birindar bun. Ev di helakî da bu ku ji şervanên Barzanî tene 12 kes hatibun şehîd kirin. Di vî şerî da jî ber wan hêriş û berwanîyan ku li gor zanist û taktîkên şerê bînumune bun, stêrka şansê Mistefa Barzanî wek rêber û serleşkerê kû jê hatî roj bi roj geştir bu û wî karî di nava Kurdên hemu Kurdistanê da hêzek menewî ya bilind biafirîne. Bona wî vî şerî ne tenê di nava Kurdan de belkî di nava medya dewletên cîran û cîhanî de ji dengê bilind veda. Ji bona bêtir nasandina van calakîyên dîrokî li ser herketên Barzanî pewîştîyek girîng bi lêkolînên akadêmîk û zanistî heye.

Bihara sala 1932-an artêşa Îraqe bi hevkarî û piştgirîya hêza esmanî û leşkerîya dewleta kedxara Brîtanîya, hêrişek giran bir ser herêma Barzan. Gundê Barzan ku wek navendeke

Barzanîyan bi mîranî berxwedan kirin û di destpêkê de hinek serkeftin bi dest xistin lê nikarin li hemberî hêza pîrce û cebîlanê û firokên şer yê Ingilîzan, li berxwebidin. Piştî we buyerê Şêx Ehmed û malbatên Barzanîyan neçar man di havîna sala 1932-an de derbasî bakure Kurdistanê bibin. Lê bihara sala 1933-an dewleta Tirkîyê Şêx Ehmedê Barzanî ku wê demê rêberê siyasî û olîyê herketê bû, bi çend şervanên wî jî Tirkîyê teslimî dewleta Îraqe kirin. Ji vî tarîxê û pêde di dîroka serhildana Barzanîyan de rûpelê durketin û derbiderîyê vedibe û jîyanek tîjî eş û buyer di nava Kurdên başûrê Kurdistanê de dest bêdike. Dema ku Mistefa Barzanî ev bebextîya dewleta Tirkîyê dît, ji wir ber bi cîyayên Kurdistanê çu û xwe teslimî dewlîwta Îraqe nekir. Lê li ser daxwaza Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî jî xwe gihand cem birayê xwe (Şêx Ehmed) yê ku di girtîgeha bajarê Musilê de bu. Mistefa Barzanî herçend dizanî ku jîyanek tal û nexweş li benda wî ye lê ji ber tewazî û qanûnên malbatî, bi kêfxweşî jîyana girdîgehê ji xwe re hilbijart.

Sala 1932-an di çaxê jîyana hêsiyê û dilketîda Barzanîyan de, dewleta Îraqe bi rênmûnîya axayên xwe yê Brîtanî Şêx Ehmed, Mistefa Barzanî û malbatên Barzanîyan berê şandin bajarê Musilê û piştê jib bo Nasiryê, Kifrî û Pirde (Alton Kopri) û di dawîyê de ji bo Silêmaniyê sirgun kirin.

Di dawîya bihara sala 1936-an Mistefa Barzanî jî bo gotubêjên dîplomatîk bo bajarê Musilê hat vexwîndin, lê berpîrsiyarên dewleta Îraqe li wur Barzanî girtin û bi kiryareke durî exlaqe mirovanatiyê walîyê Musilê ye wê çaxê xwest ku bi dayîna jehrê, wî ji holê rake, lê Mistefa Barzanî piştî du hefteyan ku ketibu hale bêhîşyê, ji mirinê rizgar bu.

axa bav û kalên xwe Kurdis-

jîyana durî coxrafiya Kurdistanê jî bibin. Bi wateyek din jîyana durî cîya û newelên Kurdistanê jî bo Kurdan pîr nexweş e û malbatên wan yê ji Kurdistanê hatin durxistin, li benda derfetek bicuk bun vegerin welatên xwe Kurdistanê.

Şerê cîhanê yê duyemîn Pîrsîgîreka Kurd u Doza Mistefa Barzanî:

Şerê cîhanê yê duyemîn derfetek girîng ji liv û xebata siyasîya kurdên başûr û rojhilatê Kurdistanê re afirand ku di warê ramyarê (polîtîk) de ji bo netewa xwe karekî bikin.

Sala 1943-an partiya Hîwa bi serokatîya nemir Refîq Hilmî xebatek nihînî û bi dîsplîn di bajarên Îraq û Kurdistanê de didan meşandin. Berpîrsiyarên

partiya Hîwa ji bo berfîhekîrîna kar û xebata xwe ya siyasî û leşkerî ku bikaribun ji hêza serleşkerêkî şareza mîna Mistefa Barzanî û şervanên wî mîfayê wergirin di 12.07 Ji sala 1943-an de orqanîzasyona nihîniya endam û sempatên

di navbera hêzên Kurd û hêzên dewleta Îraqe de qewimîn ku di tevaya şerên çêbuyî de rejîma Îraqe rastî xisarek mezîna maddî û mrovî bu û bi hezaran leşkeren wan canê xwe ji dest dan.

(dûmahî rûpela 5)

“Diplomat” qəzetinin arxivindən

1947-ci ildə kürd xalqının qəhrəman oğlu Molla Mustafa Barzani 504 Peşmərqəsi ilə Azərbaycana pənah gətirmişdir

Qəhrəman kürd xalqı hər zaman dar gündə Azərbaycan xalqına arxa və dayaq olmuşdur

Əmrəl Ləhrudi

Müsaibim 1946-cı ildə Pişəvəri ilə birlikdə Azərbaycana gələn, hazırda ADF-si MK-sının sədri Əmrəl bəy Ləhrudidir.

-Əmrəl müəllim, xahiş edirik Molla Mustafa Barzani haqqında xatirələrinizi danışsınız.

-Molla Mustafa Barzaninin qəhrəmanlığı haqqında, istər o tayda, istərsə də bu tayda çox eşitmişdim. O, bütün döyüşlərdən qalib çıxırdı, çünki onun peşmərqələri könüllü ona qoşulmuşdular və hamısı da çalışırdı ki, ondan qabaq döyüş meydanına atılsın. Onların bu cür döyüş taktikası hər zaman düşməni qaçmağa məcbur edirdi. Peşmərqələr ölümü özlərinə şərəf bilirdilər.

SSRİ-nin xeyanətindən sonra Pişəvəri Molla Mustafa Barzanini eşitmədi Bakıya gəldi və gəldiyi gündən də gəlməyinə peşman olmuşdu. Geri qayıtmaq planı üzərində işləyib partizan hərəkəti başlatmaq istəyirdi. Ona görə Mahabada adam göndərdi. Lakin, gec idi. Molla Mustafa Barzani 1947-ci ildə Təbrizdə olan Sovet konsulxanasına müraciət edir, silahlı mübarizəsini davam etdirmək üçün məsləhətləşmələr aparır. Səfirin müavini -vitse konsul Nuriyev məsləhət görür ki, iş-işdən keçib, daha silahlı mübarizə vaxtı deyil, bu məsələnin üzərindən keçməyə çalışsın. Bu xatirəni mənə konsulxanada Molla Mustafa Barzani ilə görüşən bir yoldaş söyləmişdi. Molla Mustafa Barzani çox çətinliklərlə rastlaşmışdı. İran Kürdüstanından İraq Kürdüstanına, İraq Kürdüstanından Türkiyə Kürdüstanına, oradan da yenə İran Kürdüstanına keçmiş və Araz çayını keçib Naxçıvana gəlir. Orada onu çox gözəl və səmimi qarşılayırlar, yer verirlər. Bir neçə gündən sonra peşmərqələri ilə birlikdə Bakıya gətirirlər. Bir müddətdən sonra onları Özbəkistana göndərirlər.

Bakıda olarkən, onun dostu Qulam Danişkan Molla Mustafa Barzani haqqında gözəl xatirələr söyləyirdi. Bir xatirəsində o deyirdi:

Bir gün Mir Cəfər Bağirov hamımızı qonaq çağırmışdı. Molla Mustafa Barzani də həmin qon-

aqlıqda iştirak edirdi. Masanın üstünə hər cür ləziz xörəklər düzülürdü. Hamı yeməyə başladı, Molla Mustafa Barzani isə əlini yeməyə uzatmadı. Bunu gören Mir Cəfər Bağirov soruşdu ki, bu gözəl xörəklərdən nə üçün yemirsən?

Molla Mustafa Barzani cavab verir ki, peşmərqələrim azuqə sardan çətinlik çəkirlər, onların rahatlığı olmadan mən yemək yeyə bilmərəm, yemək boğazımdan keçməz.

Qulam Yəhya deyirdi ki, həmin günü bütün azuqələrdən hazırlayıb peşmərqələrə apardılar. Molla Mustafa Barzaninin o hərəkətinə görə bütün peşmərqələri geyim-keçimlə də təmin etdilər. Molla Mustafa Barzaninin mərdliyi, kişiliyi, qəhrəmanlığı gözümün qabağındadır. Öz gördüklərimdən başqa Qulam Yəhya da onun haqqında çox əhəmiyyətli xatirələr söyləyirdi.

-Əmrəl müəllim, Qulam Yəhya kim idi?

-Qulam Yəhya Zəncan cəbhəsinin danışkanı idi. 1945-ci ildə Azərbaycan Demokratik Fırqəsi MK-nın üzvü idi. Hərbi nazirin müavini sayılırdı. Zəncan cəbhəsinin komandanı, fərmandarı idi. İran qoşunlarında Zülfüqari bandasının dəstələri ilə vuruşurdu, bir addım da geri çəkilmirdi. O da Molla Mustafa Barzani kimi qorxmaz, qəhrəman,

ikinci mərtəbəsində dərş keçirdik. Tənəffüsə çıxanda gördüm ki, Molla Mustafa Barzani dəhlizin o biri başında durub. Onun qəhrəmanlığı haqqında o qədər danışmışdılar ki, gören kimi tanıdım. Əlində uzun bir qəlyan var idi, onu tüstülədir. Molla Mustafa Barzani tək oxuyurdu, onunla fərdi qaydada məşğul olurdular. Müəllim və dilmancı onunla tək bir otaqda bütün fənlər üzrə dərş keçirdilər. Bir tələbə olaraq onu hər tərəfli bir diplomat kimi hazırlayırdılar. Üç il biz partiya məktəbində oxuduq.

-Əmrəl müəllim, bu üç ildə dəyərli bir xatirə yadınızda qalıbmı?

-Birinci əsas xatirəm odur ki, Molla Mustafa Barzani hər gün dərşdən sonra saat 4-5-də Moskvanın Qorki küçəsi ilə paralel bir küçə vardı, o küçə ilə 4-5-saat piyada gəzərdi və bir böyük dürbin də həmişə çiyində olardı. Bir dəfə biz ondan soruşduq ki, bir belə piyada gəzirsən, bəs dürbin nəyinə lazımdır? O, dedi ki, dürbin mənim cəbhə yoldaşımdır, ona görə də onu hər zaman özümə gəzdirirəm. Piyada gəzməyimin səbəbi də odur ki, mən mütləq Kürdüstan dağlarına gedib inqilabi mübarizəni davam etdirəcəyəm. Bu dürbin də o mübarizədə əvvəlcə olduğu kimi indi də yaxın köməkçim olacaqdır. Gəzməyim

şeylə təmin olunmuş bir ev idi. Çarpayı qoyulmamışdı, çünki dərş olardı. Ona görə də tərşix-an yox idi. Yerə xalı-xalça döşənmişdi. Hamı uzanıb onun üstündə

Moskvadan Praqaya, oradan da bir-başə Dəməşqə, Dəməşqdən isə Bağdada gedir. Onu Əbdülkərim Qasimi özü çox dəbdəbə ilə qarşılayır, ona bir qəsr verir. Molla

Molla Mustafa Barzani

yatardı. Peşmərqələrdən 10-15 nəfər partiya məktəbində oxuyurdular. Onların hamısı cavan oğlanlar idilər. Onlardan çoxu həmin məktəbdə dərş deyən cavan qızlarla evləndilər. Əbdülkərim

Mustafa Barzani ailəsi ilə o qəsrə yaşamağa başlayır. O, 1963-cü ilə qədər Ə.Qasiminin müşaviri olur. 1963-cü ildə Ə.Qasimiyə qarşı general Arif qardaşları üsyan qaldırırlar və hakimiyyəti ələ alırlar. Onlar kürd xalqına qarşı da çıxırlar. Ona görə də Molla Mustafa Barzani ətrafı ilə birlikdə dağlara çəkilir, Kürdüstanda öz iqamətgahını bərqərar edir. Bu mənim eşitdiyim və bildiyim dəqiq məlumatlardır.

Moskvada oxuyan peşmərqələrdən birinin adı dəqiq yadımdadır, adı Əli idi. O, şəkil çəkən idi. Bütün ləvazimatı var idi. Mən də bir fotoaparat aldım. Əli bu işdə mənə yardımçı oldu. O vaxt mən də həvəskar oldum.

Onların indi harada olmasından, yaşayıb-yaşamamasından xəbərim yoxdur. Əgər sağ-salamatdırlarsa buradan onlara salam söyləyirəm. Molla Mustafa Barzani doğrudan da Kürdüstana getdi və dünyasını dəyişən günə qədər mübarizəsini davam etdirdi və mən çox şadam ki, oğlu Məsud Barzani cənabları onun mübarizəsini davam etdirdi və ölməz Molla Mustafa Barzaninin arzularını həyata keçirdi. Bu müqəddəs işdə onlara, kürd xalqına böyük müvəffəqiyyətlər arzulayıram.

Sağlıq olsun, qismət olsa o böyük şəxsiyyətin qəbrini ziyarət etməyə və Məsud Barzani cənablarını görmək, xatirələrimi onunla bölüşmək istəyirəm. Mən, bütün Kürdüstan xalqına səmimi salamlarını göndərirəm.

Əmrəl Ləhrudi faramızda olmasa da xatirələri hər zaman bizimlədir.

**Müsaibəni apardılar:
Tahir SÜLEYMAN**

sözünün üstündə duran adam idi. İrandan gələn mühacirləri yerləşdirmək ona həvalə edilmişdi. Azərbaycanın 30 rayonunda mühacirlər yerləşdirilmişdir. Bu iş bilavasitə bir il çəkdi. 1959-cu ildə Azərbaycan Demokratik Fırqəsinin sədri seçildi, 1985-ci ilə qədər o vəzifədə qaldı, sonra dünyasını dəyişdi. Mən Gəncədə olduğum üçün Molla Mustafa Barzanini Bakıda görə bilmədim. Onu ancaq 1955-ci ildə Moskvada Partiya Məktəbində gördüm. Məni və Muxtar Dədəqani adında bir firqə kadrosunu firqə göndərmişdi, orada oxuyurdun. Məktəbimiz Minsk meydanına yaxın yerdə yerləşirdi. Biz məktəbin

isə ona görədir ki, burada ayaqlarım tutulmasın, dağlarda düşməne qarşı döyüşən zaman titrəməsin, qüvvədən düşməsin, möhkəm olsun. İkinci xatirəm odur ki, Minski küçəsində ona 6 otaqlı bir ev vermişdilər. Demək olar ki, o ev Molla Mustafa Barzaninin müsafirxanası idi. Daşkənddən və başqa yerlərdən gələn peşmərqələr həmin o evdə yeyib-içər, deyib-gülər, yatardılar. Qruplar bir-birini əvəz edərdi. Molla Mustafa Barzani daimi onlarla birlikdə olardı. O, həyatını onlarsız təsəvvür etməzdi. Mən özüm də bir neçə dəfə o evə getmiş, onlarla birlikdə olmuşdum. Çox gözəl, hər

Qasiminin dövlət çevrilişindən sonra Bəsrədən böyük bir gəmi göndərdilər, İraqdan mühacir düşmüş peşmərqələri geri dövət etdilər. Onlar gedən zaman evləndikləri qadınları da özləriylə bərabər apardılar.

-Hansı yol ilə getdilər?

-Onlar Qara dənizdən çıxdılar Aralıq dənizinə, oradan Oman dənizi ilə Bəsrə körfəzinə getdilər.

- O zaman İraq rəhbəri kim idi?

-Əbdülkərim Qasimi idi. O 1958-ci ildə Molla Mustafa Barzanini birbaşa İraqa dövət etdi. Sovet hökuməti Molla Mustafa Barzaniyə xüsusi təyyarə verdi. O,

1947-ci il. Mustafa Bərzani və onun kürd Peşmərgələri Azərbaycanda Kürd xalqının əfsanəvi lideri, general Molla Mustafa Bərzaninin ölümündən 45 il ötdü

1946-cı ilin dekabrında İranda Mehabad respublikası süqut edir. İranın baş nazir Qəvame-Səltənə ilə Mehabadın lideri Qazi Məhəmməd arasında avqustda Tehrandə bağlanmış razılaşma pozulur və şah qoşunları həm Təbrizi, həm də Mehabadı ələ keçirir. 1947-ci ilin 30 martında Qazi Məhəmməd, qardaşı Sədr Qazi və Mehabad respublikasının müdafiə naziri Seyf Qazi dar ağacından asılır.

Şah qoşunlarına qarşı müqaviməti yalnız respublikanın Baş komandanı, general Mustafa Bərzani davam etdirir. 44 yaşlı Bərzani sonunda qüvvələr nisbətinin bərabər olmadığını və məğlubiyətin qaçılmazlığını anlayaraq İranı tərk etmək və SSRİ-yə keçmək qərarına gəlir. 1947-ci ilin iyununda o, silahlı dəstəsi ilə Naxçıvanla sərhədi keçərək Azərbaycan ərazisinə, Culfaya daxil olur. Beləliklə, Bərzaninin və tərəfdarlarının 12 il davam edən SSRİ dövrü başlayır. Həmin dövrün bir neçə ili Azərbaycan SSR-də keçir.

* * *

SSRİ ərazisində dəfələrlə Bərzani ilə ünsiyyətdə olmuş əfsanəvi Sovet əks-kəşfiyyatçısı Pavel Sudoplatov (1907-1996) özünün 1990-cı illərdə işıq üzü görən "Xüsusi əməliyyatlar" adlı memuarlarında xatırlayır: "Bərzani SSRİ-yə gəlməzdən bir müddət əvvəl İrandakı kürd üsyançıların rəhbərləri şahın qurduğu tələyə düşürlər: onlar danışıqlar üçün Tehrana çağırılır, burada həbs edilir və edam olunurlar. Yalnız Bərzani həmin qismətdən qaça

Qonşuların qeyri-adi hərbi fəallığının səbəbləri Moskva üçün sirr deyildi. Vasili Ryasnoyun həmin məruzəsində deyilirdi: "Əldə olunmuş bilgilərə görə, İran Kürdüstanında, Uşnu rayonunda (Urmiyə gölündən cənub-qərbə) 1947-ci ilin martından başlayaraq İran hökumət qoşunları ilə İraqdakı bərzan tayfasının tərsilahlı olmaqdan imtina etmiş üzvləri arasında hərbi əməliyyatlar başlayıb. Kürd bərzan tayfası 1945-ci ildə İraqdan köçərək İranda məskunlaşıb".

Beləliklə, əvvəl İraqda, sonra isə İranda məğlubiyətə düşər olmuş molla Mustafa Bərzani kor dalana sıxışdırıldığını yaxşı anlayaraq yeganə qurtuluş yolunu Azərbaycan ərazisinə keçməkdə görürdü. Onun hərbi birlişmələri Maku yaxınlığında şah qoşunlarını məğlub edərək SSRİ sərhədinə doğru hərəkət edirdilər.

Pavel Sudoplatov memuarlarında sərhəddə toplaşmış Bərzani tərəfdarlarının sayı barədə yazır: "Sərhədi keçən Bərzani tərəfdarlarının sayı 2 minə yaxın döyüşçüdən ibarət idi, elə bir o qədər də onların ailə üzvləri vardı". Ancaq digər Sovet əks-kəşfiyyatçısı - Vadim Udilov isə özünün "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında onların sayının 500 nəfər olduğunu yazır.

İyunun 15-də İran təyyarələrinin bombardmanı altında Araz çayı boyu sərhədə ilk kürd dəstəsi yaxınlaşır. Dəstədən 2 nəfər Sovet sahilinə keçərək Mustafa Bərzaninin Stalinə

keçməsinə göstəriş verir. Bu vaxt kürdlər silahlarının bir hissəsini İran tərəfdəki qamışlıqlarda gizlədərək sərhədi keçirlər. İyunun 19-da SSRİ Daxili işlər nazirliyi əməliyyatın

nəticələrinə dair Stalinə məlumat göndərir: "İyunun 18-i axşama qədər Molla Mustafa Bərzaninin başçılığı altında kürd dəstəsi Sovet ərazisinə keçib. Onların ümumi sayı 499 nəfərdir. Kürdlərdən götürülüb:

303 tüfəng, 5 avtomat, 55 tapança, 54 qumbara, 13 binokl, 13 min patron. Saxlanılmış kürdlər Naxçıvan şəhərinə aparılıb və burada sərhədçilərin mühafizəsi altındadırlar".

İran sərhəd komissarı tezliklə Sovet həmkarına müraciət yollayaraq Bərzani və tərəfdarlarının təhvil verilməsini təklif edir. Müraciətdə deyilirdi: "Dostluq münasibətlərimizin pozulmaması naminə xahiş edirik ki, 400 əclafı geri qaytarasız". Ancaq Sovet tərəfi bu xahişə məhəl qoymur. Bununla da, Bərzaninin və onun kürdlərinin əvvəlcə çox qısa müddət çəkəcəyi fərz edilən, ancaq 12 ilə qədər davam edən "Sovet dövrü" başlayır.

* * *

Bir müddət Culfada saxlandıqdan sonra, kürdlər Abşerond yerləşdirilirlər. Bərzani isə qısa müddət Şuşada qalır, sonra isə Bakıya köçürülür. Onun Sovet rəhbərliyinə "sosializm uğrunda mübarizəyə hazır olduğuna" dair söylədiyi nitqlər isə istər Mircəfər Bağirovda, istərsə də Moskvadan gələn emissarlarda xəff ironiya doğrur. Sovet tərəfində əsas təəccüb yaradan cəhətlərdən biri kürdlərdə çox güclü inkişaf etmiş tayfa-nəsil münasibətləri idi. Onlar Bərzanini az qala ilahiləşdirirdilər və bu cür geridə qalmış ictimai münasibətlərlə sosializm quruculuğuna dair vədlər qətiyyətlə bir-birinə uyuşmurdu.

Odur ki, Sovet rəhbərliyi bu arxaiq münasibətləri heç olmasa yumşaltmaq, kürdlərin cəmiyyətə assimilyasiyasına nail olmaq üçün hətta kürdləri Bərzanidən bacardıqca təcrid edirdi. Üstəlik, kürdlərin arasında kommunist təbliğatı aparmaq, yaxud oraya öz adamlarını salmaq cəhdləri də uğur gətirmirdi - kürdlər yadlar üçün qapalı idilər. Bununla bağlı, Pavel

Sudoplatov bir epizodu da xatırlayır - artıq Daşkənddə olanda onların Bərzaninin əhatəsinə informator yerləşdirmək cəhdləri həmin şəxsin izsiz-tozsuz yoxa çıxması ilə nəticələnir.

* * *

1947-ci ilin payızında Sudoplatov Bərzani ilə görüşüb danışmaq üçün nazir Abakumov tərəfindən Bakıya göndərilir. O, memuarlarında bu barədə yazır:

"Mən Bərzaniyə TASS-ın (Sovet İttifaqı Teleqraf Agentliyi) baş direktorunun muavini və Sovet hökumətinin nümayəndəsi kimi təqdim olundum. əyatımda ilk dəfə idi ki, əsl feodal ilə rastlaşmışdım. Bununla belə, Bərzani mənə fərasətli siyasətçi və təcrübəli hərbi rəhbər təsiri yaratdı. O dedi ki, son yüz ildə kürdlər farslara, iraqılara, türklərə və ingilislərə qarşı 80 dəfə üsyan qaldırıb və onların 60-ından çoxunda kömək üçün Rusiyaya müraciət edərək adətən yardım alıblar. Cavab olaraq mən elan etdim ki, Sovet tərəfi Bərzaninin və onun zabitlərinin bizim hərbi məktəb və akademiyaımızda xüsusi təlim keçməsinə razıdır. Həm də ona bildirdim ki, kürdlərin Azərbaycandan Orta Asiyaya köçürülməsi müvəqqəti xarakter daşıyır və onların Kürdüstanə qayıtmaqları üçün şərait yetişənə qədər davam edəcək..."

Sudoplatov xatirələrində daha bir maraqlı məqama toxunur: "Abakumov mənə Bərzani ilə söhbətlərin nəticələrini, habelə Stalinin kürdlərin hərbi tədris müəssisələrində təhsil almalarına razılıq verdiyini Mircəfər Bağirovla bölüşməyi qadağan etmişdi. Məsələ ondadır ki, Bağirov Bərzanidən və onun adamlarından İran Azərbaycanında vəziyyəti stabilizasiya etmək üçün yararlanmaq niyyətindəydi. Ancaq Moskvada fərz edirdilər ki, Bərzani İranda yox, məhz İraqda daha lazımlı ola bilər - oradakı ingilispərəst rejimi devirmək üçün..."

* * *

1947-ci ilin oktyabrında Bərzani Azərbaycan kommunistlərinin rəhbəri Bağirova öz məktub-memorandumunu yollayır. O, Bağirovdan aşağıdakı məsələlərə münasibət bildirməsini xahiş edir:

"1. Tərəfdarlarım ilə görüşməyə icazə verilməsi.

2. Onların təhsili üçün şəraitin yaradılması.

3. Aylıq bülletenin çapının təşkil edilməsi.

4. BMT-yə kürdlərə münasibətdə yeridilən ədalətsiz siyasətlə bağlı şikayətin göndərilməsi.

5. Stalinlə görüşün təşkil olunması".

Noyabrın 15-də o, Bağirova daha bir məktub yollayır. Bərzani məktubunda Bağirovu "Şərqi xalqlarının rəhbəri" adlandırır. "Biz taleyimizi Sovet dövləti ilə bağlamağı vacib saydıq, çünki, bu hakimiyyət azadlığın dayağı və xalqların ümididir", - Bərzani yazır. Həmin məktubunda o, "çox məşəqqətli, incidilmiş və təhqir olunmuş vəziyyətə düşən azadlıq hərəkatı döyüşçülərinə diqqət ayırmasını" xahiş edir.

Ardı səh. 11-də

bilir. Şah onu danışıqlara dəvət edəndə, Bərzani cavab verir ki, yalnız bir halda Tehrana gələ bilər - əgər şah özünün ailəsini girov kimi Bərzaninin mənzil-qərgahına göndərsə. Şahla ilkin danışıqlar davam edən müddətdə isə o, qüvvələrinin böyük hissəsini İranın şimal rayonlarına, SSRİ ilə sərhədin yaxınlığına yerləşdirir".

1947-ci ilin iyununda SSRİ Daxili işlər nazirinin müavini Vasili Ryasnoy Stalinə məruzə edir: "Bu ilin 15 iyununda Naxçıvan 41-ci sərhəd dəstəsinin hərbi müşahidəsinə görə, Sovet-İran sərhədindən cənub-qərbində İran təyyarələri peyda olaraq Ağgöl gölündən (İran) cənuba doğru uçuşlar keçirib. Onlar bizim ərazilərimizə 200 metrə qədər məsafədə daxil olublar. Elə həmin dövrdə bir neçə bomba partlayışı da qeydə alınıb".

məktubunu sərhəd komissarına təqdim edir. Ancaq Moskvadan cavab gecikir. 16 iyunda səhər tezdən İran sərhədində öz şəxsi mühafizəçilərinin əhatəsində Bərzani də peyda olur və dəstəsinin SSRİ-yə üzüb keçməsinə icazə üçün danışıqlar aparmaq istəyir. Ancaq sərhədçilərə yalnız bir tapşırıq verilmişdi: diskussiyaya girməmək, sərhədi pozan kürdləri isə saxlamaq və tərsilahlı etmək.

İyunun 17-də kürdlərin vəziyyəti daha da çarəsizləşir və Araz çayı ilə əvvəlcə yaralılar və taqətdən düşən bir qrup silahlı keçərək Naxçıvan ərazisinə daxil olur. Bu 160 nəfərdən 40 odlu silah götürülür. Çayın o biri sahilindən müşahidə aparan Bərzani öz tərəfdarlarının sərhədçilər tərəfindən atəşə tutulmadığını gördükdə, iyunun 18-də dəstəsinin qalan üzvlərinin də çayı

1947-ci il. Bağirov və Bərzani. Kürd Peşmərgələrinin Bakıdan köçürülməsi

Kürd xalqının əfsanəvi lideri, general Molla Mustafa Bərzaninin ölümündən 45 il ötdü

Əvvəli səh. 10-da

Azərbaycanda olduğu dövrdə Mustafa Bərzaninin burada yaşayan kürdlərlə çoxsaylı görüşləri təşkil olunur, habelə o, Ermənistandakı kürdlərlə tanış olmaq üçün dəfələrlə Yerevana gedir. Onun təklifləri sayəsində Bakıda kürd yazıçı və şairlərinin əsərləri çap olunur, Yerevanda isə kürd radiosu açılır və 1937-ci ildə bağlanmış kürd dilində qəzet bərpa edilir. Həmin dövrdə Yerevan pedaqoji məktəbində kürd fakültəsi açılır, Ermənistan Dövlət nəşriyyatında ("Armqosizdat") isə kürd dilində ədəbiyyatın nəşri üzrə xüsusi komissiya yaradılır. Bu da hamısı deyil: Ermənistan Yazıçılar İttifaqının tərkibində kürd seksiyası, Ermənistan Elmlər Akademiyasında kürdşünaslıq bölməsi, Yerevan universitetində isə kürdoloji fakültə yaradılır. Azərbaycana nisbətən, Ermənistanda kürdlərlə bağlı tədbir və yeniliklərin çoxluğunu isə yaqın ki, Mirçəfər Bağirovun Bərzaniyə olan nisbətən inamsız münasibəti ilə əlaqələndirmək olar.

Bərzaninin daha bir ideyası Azərbaycan ərazisində Kürd muxtar rayonunu bərpa etmək idi. Məlum olduğu kimi, vaxtilə Laçın, Kəlbəcər, Qubadlı, Zəngilan, Füzuli, Cəbrayıl və Şuşa rayonlarının ərazisində "Qırmızı Kürdüstan" mövcud idi. Sonralar ləğv olunan həmin strukturun yenidən yaradılması ideyası istər Moskvada, istərsə də Bakıda

ay vaxt, silah-sursat verilməsini, hərbi təlimlər üçün şərait, sonra da İrana qayıtmaq üçün icazə verilməsini xahiş edir. İrandan təslimçi qaçışın revansını götürmək ideyası həm Moskva, həm də Bakıda partiya rəhbərliyinin xoşuna gəlir. 1949-cu ildə DİN-in Stalinə məruzəsində bu barədə deyilir: "Mustafa Bərzaninin arzularına uyğun olaraq Azərbaycan KP(b) MK-nin katibi yoldaş Bağirov hökumətə Bərzaninin dəstəsinin Xəzər dənizi sahilindəki düşərgələrdən birində yerləşdirmək, onları ərzaq və sursatla təmin etmək, habelə şəxsi heyəti hərbi işə öyrətmək barədə təkliflər verib".

Hökumət müvafiq qərarı qəbul edir. Həmin qərara əsasən, Bərzaninin dəstəsindən 3 atıcı bölük, artilleriya batareyası, minaaticı batareya, minaax-taran təqim, rabitə və tank təqimləri formalaşdırılır. SSRİ Silahlı qüvvələri Nazirliyindən şəxsi heyətə təlim keçmək üçün 25 zabit göndərilir.

Elə görünür ki, SSRİ Bərzaninin dəstəsindən ordu özəyi kimi istifadə etməkə miqyasca böyük olmayan müharibəyə hazırlaşır. Əks halda onun əsgərlərindən tankçı hazırlamaq nəyə gərəkdir?! Ancaq çox tezliklə bəlli olur ki, Sovet rəhbərliyi kürd xalqının planlarını qətiyyənlə düzgün anlamayıb: Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizliyi Nazirliyinin (DTN) Moskvaya məlumatında göstərilir ki, Bərzaninin şeyx komissar-

ərazisindən çıxarılırsın və bacardıqca İranda sərhəddən uzaqda yerləşdirilsin..."

Bağirovun təklifi yetərli olur. SSRİ Nazirlər Sovetinin 1948-ci il 9 avqust tarixli qərarına əsasən DİN tərəfindən Bərzaninin dəstəsinin Bakıdan çıxarılaraq Özbəkistan SSR ərazisinə, Daşkənd dəmir yolunun Verxneye-Komsomolskoe stansiyasına daşınmasına başlanılır. Bakıdan kürdlərin çıxarılması birdəfəlik aksiyaya kimi yox, hissə-hissə, xırda dəstələr halında icra olunur. Onlar yeni ərazidə kolxozlarda yerləşdirilir, eyni zamanda burada hərbi təlimləri keçmək üçün şərait də yaradılır. DİN-in məruzəsində qeyd olunur ki, 1948-ci ilin sonunda Mustafa Bərzani Özbəkistan kommunistlərinin başçısı Yusupovla görüşü olur və həmin görüşdə Bərzani öz dəstəsinin şəraitindən narazılığını bildirərək vəziyyətin və gələcək planların müzakirəsi üçün Stalinlə görüşü təşkil etməyi Yusupovdan xahiş edir.

Göründüyü kimi, Sovet hökuməti Bərzaninin heç də "kommunizm qurucusu" olmadığını aydınlaşdıran kimi kürdlərin Bakıdan uzaqlaşdırılmasını qərarına gəlir. Yəni, bu siyasi oyunda hər kəsin öz mənafeyi vardı, üstəlik bu mənafeələr üst-üstə düşmürdü. Həmin dövrdə (ta 1950-ci illərin ortalarına qədər) kürdlər Yaxın Şərqdə SSRİ-nin yeganə müttəfiqi idi və Moskva onlardan istər İraqda, istərsə də Suriyada Qərbə qarşı yararlanmaq niyyətindəydi. Bərzani isə öz növbəsində ya İranda, ya da İraqda müstəqil Kürdüstan dövləti qurmaq üçün əlləşirdi.

DİN-in məruzəsindən də görünür ki, Bərzaninin dəstəsinin Azərbaycandan kənarlaşdırılmasında maraqlı olan şəxslərdən biri məhz Bağirov idi. Kürd müəlliflər tərəfindən yazılmış "Mustafa Bərzani" bioqrafik kitabında da bu vəsiyə vurğulanır. Kitabdan bir epizod:

"Bərzani tərəfdarları özlərinin Orta Asiyaya sürgün olmalarını repressiya

kimi qəbul edirlər və Bağirovla Bərzani arasındakı münasibətlərin pisləşməsi ilə əlaqələndirirlər. Məsələn, onlar Daşkənddə Orduxan Cəlilə belə bir əhvalat danışır: "Bağirovun ad günündə bayram süfrəsi arxasında yubilyarın yaxınları ilə bərabər "Tudə"nin MK-nin katibi Pişəvəri və general Bərzani də əyləşibmiş. Şən söhbətlər və sağlıqlardan sonra Bağirov hiss edir ki, Bərzani çox qayğılıdır və üzünü ona çevirərək soruşur: "Niyə heç nə yemirsən?" Bərzani isə cavab olaraq yoldaşları ac və yoxsul olduğu bi vaxtda SSRİ-yə əylənmək üçün gəlmədiyini söyləyir. Məhz həmin məclisdən bir qədər sonra kürdlər Bakıdan çıxarıldığından Bərzani tərəfdarları köçürülmə əməliyyatının Bağirovun onlara qarşı münasibətinin soyuması ilə bağlayırlar". Belədir, ya yox? – hökm vermək çətinidir. Fakt odur ki, kürdlər Özbəkistan kolxozlarından, bir hissəsi isə Altay vilayətində yerləşdirilir. Bərzani narazılığını Stalinə yazdığı məktublarla ifadə edir. O, Stalinə 72 məktub yazır, ancaq heç bir cavab almır. Bərzani fərz edir ki, məktublar Stalinə gedib çatmır, odur ki, qonşuluqda yaşayan bir qadından Moskvaya getməyi və məktubu orada poçt qutusuna salmağı xahiş edir. Kürdlərin həmin vaxtlardakı narazılıqlarını sonralar Xruşçovla görüşündə Bərzani zarafatla bu cür ifadə edəcəkdi: "Mən 5 dövlətə qarşı vuruşmalı olmuşam – İraq, İran, Türkiyə, Azərbaycan və Özbəkistana qarşı". Bəzi kürd tarixçiləri Bağirovun Bərzaniyə qarşı intriqalar apardığını və bu işdə Beriyanın xidmətindən yararlandığını yazır. Ancaq Pavel Sudoplatovun xatirələrindən də görünür ki, Stalinin xarici siyasət sahəsində böyük ümidlər bağladığı Bərzani ilə çətin ki Beriya və Bağirov açıq qarşıdurmaya keçərdilər. Sudoplatova, görə, kürdlərin Azərbaycandan Özbəkistana köçürülməsi ideyası başdan ayağa Moskvanın ideyası idi və SSRİ-nin Yaxın Şərqi maraqlarının soyuması fonunda bu addım siyasi cəhətdən düzgün addımdı. Sudoplatov yazır: "Mən Yusupovun kabinetinə Bərzaninin başçılığı altında İrandan Azərbaycana qaçmış 3000 kürdün məskunlaşdırılması təklifi ilə gəlmişdim. Onları Qafqazda saxlamaq çox təhlükəli idi, odur ki, rəhbərlik kürdləri Özbəkistana köçürmək qərarına gəlmişdi..."

neqativ qarşılanır. O cümlədən, Mirçəfər Bağirov həmin ideyaya böyük skepsislə yanaşırdı, Bərzaninin öz millətinin nümayəndələrinə nəzarət istəyini isə onun "öz xanlığını yaratmaq" cəhdi kimi qiymətləndirirdi. Ümumiyyətlə, kürd xalqında olan arxaik tayfa münasibətləri və sərt iyerarxiya Mirçəfər Bağirovun tənqidinə səbəb olur.

Bərzaninin digər istəyi isə İraqa dönəndən sonra orada Kürdüstan dövləti yaratmaq barədə Stalinə yola gətirmək idi. Sudoplatovun memuarlarından bəlli olur ki, Stalin həmin ideyaya da qol çəkmiş.

Vadim Udilov "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında yazır: "Bərzani bəyan edir ki, İran hakimiyyətinə qarşı mübarizəni davam etdirmək niyyətindədir və Sovet hökumətindən onun dəstəsinə istirahət üçün bir neçə

ları inancılı kürdlər, həmçinin azərbaycanlılar qarşısında xütbələrlə çıxış etməkə onları heç də Sovet hakimiyyətini sevməyə çağırırdılar. Yəni, söhbət teokratik bir iyerarxiyadan gedir, Bərzaninin Sovet quruluşu haqda söylədiyi pafoslu kəlmələr isə niyyətlərini ört-basdır etmək fəndindən başqa bir şey deyilmiş.

DİN-in Stalinə məruzəsində deyilir: "Bir müddət sonra agentura yolu ilə müəyyən edildi ki, Mustafa Bərzani siyasi savadsız şəxs olmaqla bərabər, kürd tayfalarını birləşdirərək onlardan knyazlıq qurmaq və bu knyazlığın rəhbəri olmaq niyyətindədir. O, SSRİ-də olduğu dövrə onun heç nəyə öhdəlik götürmədiyini müvəqqəti bir təzahür kimi baxır. Bu cür əhval-ruhiyyəni nəzərə alaraq yoldaş Bağirov hökumət qarşısında məsələ qaldıraraq ki, kürd xalqının dəstələri Azərbaycan SSR

Kürdlərin Özbəkistan dövrü 1958-ci ilə qədər – İraqda 14 iyulda kral II Feysəlin devrilməsinə qədər davam edir. Mütəlqəyyətin süqutundan sonra molla Mustafa Bərzani İraqa dönür...

Hazırladı: Tahir Süleyman

Şêx Abdûselam Barzanî û Dewleta Kurdistanê û Otonomî û Dewleta Federe ya Kurdistanê...

İbrahim GUÇLU

Şêx Abdûselam Barzanî, li Kurdistanê serokekî neteweyî yê dîrokî û bi navûdeng û gelek girîng e. Ew şaxsîyet û serokekî gelek balkêş û rewşenbîr û mut-effekîr e. Ew di heman dem de serokekî aristokrat yê oldar û serokê Nakşibendîyan bû.

Serokatîya Şêx Abdûselam Barzanî, ji serokatîya edetî cûdatir bûye. Xwediyê qarekterereke milî, civakî, olî û reformxwaz bûye. Loma ji Şêx Abdûselam li herêma xwe gelek reformên dîrokî û girîng pêk tîne. Reformên di dema wî de pêk hatine, her Kurdek ji baş dizane û jê re rêz digrin, ev in:

1-Xwediyê mulkûnê ji holê radike.

2- Axê li gûndîyan belav dike.

3-Qelindê bûkê ji holê radike. Bi zorê zewacê qedexe dike.

4- Pêwendiyên civakî û herêmî û însanî, gor pîvanên wekhevî û edaletê rêdixe.

5-Biryar dide ku li her gundekî mescîdeke ava bibe. Ew mescîdan bes wezîfeya olî û îbadetê nebînin. Di hamen dem de bibin navendên civakî, navendên danûstandinê, navendên çareserkirina pîrs-girêkan,

6-Li her gundekî ji bona ku pîrs-girêk ji her aliyê ve çareser bibin, bi îradeya gûndîyan meclîsek/konseyek ava dike.

7-Ji her eşîretekê ji bona hêzên çekdar ava bibe, biryar dide û gor wê biryarê hewil dide.

Şêx Abdûselam bi van reformên xwe, bi hemû eşîretên Kurdistanê re dibe xwediyê peywendiyek xurt. Hemû eşîret ji bawerîya xwe ji Şêx Abdûselam Barzanî re nîşan didin.

Ew di heman dem de xwediyê projeyekê civakî û milî ye jî. Ew dixwaze ku pêşî li herêma xwe û piştî re jî li tevayî Kurdistanê vê sistêmê ava bike. Ev sistêma jî, ji sistêma Împaratoriya Osmanî cûda û serbixwe ye. Ne sistemek despotîk û otorîter e. Ew projeya wî, domandina projeya Şêx Abdûselam Barzanî re nîşan didin.

Ew di heman dem de xwediyê projeyekê civakî û milî ye jî. Ew dixwaze ku pêşî li herêma xwe û piştî re jî li tevayî Kurdistanê vê sistêmê ava bike. Ev sistêma jî, ji sistêma Împaratoriya Osmanî cûda û serbixwe ye. Ne sistemek despotîk û otorîter e. Ew projeya wî, domandina projeya Şêx Abdûselam Barzanî re nîşan didin.

Şêx Abdûselam Barzanî, di sala 1907-an de bi hemû şêx û

serok eşîrên Kurdistanê re civînekê li dar dixwe. Di wê civîne de biryarên gelek girîng tên girtin. Ew biryaran pêşkêşî desthilatdariya Împaratoriya Osmanî dibin.

Ew biryarên dîrokî û girîng ev in:

1- Li Kurdistanê, divê zimanê kurdî bibe zimanê fermî.

2-Li Kurdistanê, perwerdayî divê bi zimanê kurdî bibe.

3-Qeymeqam, midurên navçeyan, xebatkarên din, divê ji Kurdan bête diyar kirin. An jî kêmtirîn divê ew memûrên ku kurdî dizanin ji bona Kurdistanê bête diyar kirin.

4- Divê di dadgehên de biryar gorî hiqûqa îslamê bête dayin.

5-Divê bac bête girtin. Lê ev baca divê li Kurdistanê ji bona çêkirina rêyan, avakirina dibistanan bête kirin.

Şêx Abdûselam Barzanî, ji bona ku ew projeyên xwe yên milî pêk bîne, bi Hemû Cemiyetên Kurdistanê re pêwendî datîne. Di heman dem de, bi Şêx Mehmûd Hafîd, Şêx Abdûlkadîr Nehrî, Axayê Şîkakan Simko û pêşengên civaka kurdî yên din re jî danûstandin dike.

Dema ku ew daxwazên serok eşîr û şêxên Kurdistanê, digihîjin destê desthilatdariya Osmanî, ew daxwazan li dijî dewleta Osmanî wek îsyana tîrêgê kirin. Împaratoriya Osmanî, leşkerên xwe dişîne ser Kurdistanê. Hezar mixabin ji derveyî Eşîreta Barzan, eşîretên din li berxwe nadin.

Mixabin beşek ji wan eşîran jî dibin hevalên dewletê. Wê demê Şêx Abdûselam biryara şer dide. Eşîreta Barzan, bi mehan şer dike. Lê Şêx Abdûselam Barzanî mecbûr dibe ku herêmê terk bike.

Şêx Abdûselam diçe herêma Suryanîyan. Suryanî, li Şêx Abdûselam xwedî derdikevin û cî didin wî.

Lê hêzên dewletê dikevin Kurdistanê û herêma Barzan, gûndan dişewitînin, malên gel talan dikin. Mêran dikujin. Jin û zarokan dîl digrin. Wê demê Mele Mistefa Barzanî (Biryê Şêx Abdûselam yê biçûk) 3 salî ye. Ew, bi dêya xwe ve dîl tên girtin û di zîndana Misûlê de tên girtin.

Beşek çekdar jî vedikişîn çiyayên bilind. Li benda biryara Şêx Abdûselam Barzanî dimînin.

Şêx Abdûselam, di sala 1908-an de vedigere Herêma Barzan. Hêzên xwe yên çekdar dîsa dicivîne ser hev, li hemberî hêzên dewleta Osmanî dest bi şer dike. Di vî şerî de, hêzên Dewleta Osmanî zerarên mezin dibînin û şikest dixwin.

Şêx Abdûselam Barzanî, li dijî Meşrûtiyeta Yekemîn (1908) jî derdikeve. Ew li dijî Îttîhad

Terakkiyan jî xwediyê helwesteke reformxwaz e. Wan nijadperest qebûl dike.

Piştî vê serkeftina Şêx Abdûselam Barzanî, Hikûmeta Osmanî, ji Şêx Abdûselam hevdtîne daxwaz dike. Ew jî qebûl dike. Piştî muzekereyan, dewleta Osmanî daxwazên wî qebûl dike. Herdu teref girtiyan azad dikin. Dewleta Osmanî, zerara daye herêmê tanzîm dike.

Lê dewleta Osmanî, bi soza xwe re girêdayî namîne, dest bi tade û zilmeke nedîtî dike. Di sala 1913-an de biryar dide ku Şêx Abdûselam Barzanî bê girtin. Loma jî hêzek çekdar dişîne ser wî.

Şêx Abdûselam jî wê demê mecbûr dibe ku biçê Rojhelata

Kurdistanê. Dibe mêvanê Seyîd Taha. Nêzikî Ürmiyeyê li Rajanê bi cîh dibe. Di salên 1983-an de jî Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî li vî bajarî xwediyê bîngehekê bû.

Dewleta Osmaniyan, ji bona ku Şêx Abdûselam Barzanî dîl bête girtin û an jî bê kuştin, xelatek mezin pêşkêş dike.

Şêx Abdûselam Barzanî, di vê qonaxê de, bi Axayê Şîkakan Simko re hevdtîne dike. Bi hev re derbasî Gurcistanê, bajarê Tiflîsê dibin. Bi berpîrsiyarên Çar re danûstandin dikin. Lewra Çar soz dabûye ku di têkoşîna milî ya Kurdan de bibe alîkar.

Piştî hevdtîna bi berpîrsiyarê Rûsyayê re, Şêx Abdûselam vedigere Îranê. Li Îranê, ew û Axayê Şîkakan Simko ji hevdu vediqetin. Ew, encama dawetê diçe gundekî kurdan dibe mêvan. Xwediyê gûnd Sofî Abdûllah, dema ku Şêx Abdûselam û 3 hevalên wî di xew de bûne, wan digre teslîmî Dewleta Osmanî dike. Wê demê zanîna ji bona wî Dewleta Osmanî xelatek mezin danî bû. Encama vê îxanetê Sofî Abdûllah, ew xelata mezin wêdigre.

Şêx Abdûselam Barzanî piştî dîl dikeve, wî dibin Misûlê. Li Misûlê, ji aliyê Sileyman Nazîfê Diyarbekîrî -ku ew hevalbendê Îttîhadî Terakkiyeyê bû- ve hat darizandin. Ew darizandina, darizandinek hiqûqî nebû, darizandinek gelek keyfî bû. Piştî darizandina nehîqî û keyfî, biryara îdamkirina Şêxê mezin û Serokê Kurdistanê hat dayin. Gorî nerînekê Şêx

Abdûselam Barzanî, di 14.12.1914-an de, gorî nerînekê jî di destpêka sala 1915-an de tê îdam kirin.

Şêx Abdûselam Barzanî, li ber çavên malbata wî û birayên wî tê îdam kirin. Wê demê Mele Mistefa Barzanî biryar dide ku tu wext teslîmî dijminên miletê kurd nebe.

Bi îdama Şêx Abdûselam, miletê kurd serokekî xwe yê mezin wenda dike.

Şêhidketina Şêx Abdûselam Barzanî, dibe sedem ku di Şerê Cihanî Yekemîn de neteweya kurd, wek neteweyên din derfet bi kar bînin û dewleta Kurdistanê ava bikin.

Îttîhad Terakkiyên Osmanî, ji bona pêşîya pêvajoya dewle-

Barzanî ya neteweyî şopandin û meşandin. Ji bona ku neteweya kurd, mafê xwe yê neteweyî qezenç bike û li Kurdistanê statuyek serbixwe ava bibe û Kurd li welatê xwe desthilatdar bin, xebat û têkoşîneke bê hempa birêvebirin.

Dema ku Kurdistan bi Peymana Lozanê hat beş kirin. Wê demê Mele Mistefa Barzanî, li Beşû Başûrê Kurdistanê, ji Tevgera Neteweyî ya Kurdistanê re wê demê serokatî kir. Ji her tevger û serhildana neteweyî ya Başûrê Kurdistanê re piştgirî kir. Ji tevgerên neteweyî yên li Bakûrê Kurdistanê û Rojhelata Kurdistanê re bû piştgir. Dema di sala 1919an de, serhildana neteweyî dest pê kir, di sala 1925an de serhildanan dom kir, Mele Mistefa Barzanî û malbata Barzaniyan, ji van tevgerên neteweyî re bûn alîkar.

Dewleta Mehabad ya Kurdistanê, piştî Şerê Cihanî yê Duyemîn, li ser mîrata Şêx Abdûselam Barzanî ya statuparêz û reformxwaz şîn bû. Dewleta Kurdistanê, bû dewleteke reformxwaz û makezagonê gelek demokrat pejirand. Mele Mistefa Barzanî bi pêşmergeyên xwe ve bûn alîkarê damezrandina Dewleta Mehabadê ya Kurdistanê û ket bin xizmeta Dewleta Kurdistanê. Ji Serokatîya Qazî Mihemed re rêz girt. Bi xwe jî bû serleşkerê mezin yê Dewleta Mehabad ya Kurdistanê.

Dema ku Dewleta Îranê, ji bona ku Dewleta Kurdistanê ji holê rake, êrîş kir, bi daxwaza Qazî Mihemed, Mele Mistefa Barzanî, bi hevalên xwe ve derbasî Yekîtîya Sovyetan bûn.

Piştî ku Mele Mistefa Barzanî û hevalên xwe, di sala 1958an de vegerîyan Iraqê û Kurdistanê, Şoreşa Neteweyî ya Îlonê jî girêdayî şîûra neteweyî û civakî ya Şêx Abdûselam Barzanî dest pêkir û di sala 1970yî de bi avakirina Otonomiya Kurdistanê encam da. Di sala 1974an de, li hemberî Dewleta Iraqê ya faşîst û kolonyalist, şêrê ji bona Kerkûkê jî bi şîûra Şêx Abdûselam barzanî dest kir û domand.

Şoreşa Neteweyî ya Gulanê jî di sala 1976an de, di bin serokatîya Serokê Kurdistanê Mesûd Barzanî de, bi şîûra neteweyî û bi projeya Şêx Abdûselam Barzanî dest pê kir. Di gelek zehmetîyan re derbas bû. Di encamê de, ji bona avakirina Dewleta Federal ya Iraqê û Dewleta Federe ya Kurdistanê derfet çêkir.

Dewleta Federe ya Kurdistanê jî encama şîûr û projeya Şêx Abdûselam Barzanî ye.

Divê hemû kurd li hemû beşan xwediyê vî şîûrê bin û bi vî şîûrê tev bigerin.

4 Mart Kürt Sultan Selahaddin Eyyubi'nin vefatı yıl dönümüdür

Bugün 4 Mart tarihin şahitlik ettiği en kıymetli ve adaletli komutanlarından Selahaddin Eyyubi'nin vefatı yıl dönümüdür. ZERnews'in "TARİHTE BUGÜN" bölümü editörü sizin için güzel bir derleme hazırladı. Gelin Selahaddin Eyyubi'yi ve tarihini tanıyalım.

1a- Kürt lider, Eyyubi Devleti'nin kurucusu Selahaddin'in asıl adı Yusuf'tur. "Selah" barış, "din" ise inanç anlamındadır. Barışçıl ve adaletli yönü münasebetiyle kendisine "Selahaddin" lakabı verilmiştir. Mısır İskenderiye Kütüphaesi kaynaklarına göre, İslam tarihindeki ilk

Kürlerin tarihi başarısını Batı Avrupalı "Keltler"e vermişlerdi. Ancak her oy veya savaşta dökülecek kan lazım olduğunda hemen Kürle döner "Biz sizinle Müslüman kardeşiz, Avrupalılar kafir, düşman, emperyalist" derler. İroni'nin alası...

4- Selahaddin Eyyubi 1138'de Tikrit'te dünyaya geldi. 4 Mart 1193'te hakkın rahmetine kavuştu. Dosta ve düşmana karşı hoşgörü, adalet ve centilmenliği ile dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır. Onu düşmanları bile çok sevmişti. Nitekim o dönem ve son-

karşılaştıkları Haçlı ordusuna karşı amcasının ordusunun sol kanadını oluşturan süvari birlikleri ile elde ettiği başarılar sayesinde kendini gösterdi. Savaşın sonunda haçlı kumandanı "Kayseryalı Hugh" (Hugh of Caesarea) Selahaddin'in birliğine saldırdığı esnada esir düştü. Savaşın sonunda Selahaddin ve amcası ŞERKO (Şirkuh) İskenderiye'ye geçtiler. Burada kendilerine halife tarafından para, asker ve bir kale verildi. Kaleyе saldırıan Mısır haçlıları Şerko'nun birliklerini dağıtmayı başardılar fakat Selahaddin'in birlikleri kalenin

yardım istedi ve deniz yoluyla bir Haçlı ordusu, kendisine yardım için gönderildi.

Haçlı ve Mısır ordusu, Afrika ile Asya'nın birleştiği noktada buluştular ve savunmaya geçtiler. Bu durum karşısında çok şaşırarak Selahaddin ve Şirkuh, yanlarındaki az bir kuvvetle ne yapacaklarını bilemediler. Daha sonra Selahaddin, ordunun komutasını ele aldı ve Sultan Nureddin'den gelecek yardımı bekleme fikrini beyan etti. Ardında ustaca bir manevrayla Belbis kalesini ele geçirdi. Beriden Sultan Nureddin ise, Selahaddin ve Şirkuh'a doğrudan yardım yerine Haçlı topraklarına yürüyerek onları geri çekilmeye zorladı. Bu yüzden çekilen müttefiklerinden ümidi kesen Şaver, Sultan Nureddin'in hücum etmesinden korkarak Şirkuh'un ordusuyla sulha mecbur oldu. Selahaddin, sulh şartlarını bizzat kendi tespit etti.

Sulh yapıldıktan sonra Şam'a dönen Selahaddin, can dostu olarak gördüğü ilim ve irfan sohbetlerine yeniden katılmaya başladı. Bu seferle beraber Selahaddin, askeri alanda ilk maharetini gösterdi. Önceleri Selahaddin bir ilim adamı olmak istiyordu, yönetici olmak gibi bir niyeti yoktu. Nureddin Mahmud, Selahaddin'in bütün karşı çıkılmalarına rağmen askeri sahada Selahaddin'den faydalanmak istemişti.

10- Sultan Nureddin, Şirkuh'un ifadelerinden Mısır'ın fethinin kolay olacağını anlamıştı ve bu yüzden Şirkuh'u bir kez daha Mısır üzerine gönderdi. Şirkuh, Selahaddin'in yeniden kendisiyle gelmesi şartıyla bunu kabul etti. Çoğu kişinin ricasını reddeden Selahaddin, Sultan Nureddin'in ricasına dayanarak sefere çıktı.

Sultan Nureddin'e bağlı bir ordunun üstüne geldiğini duyan Şaver, cizye vadiyle Haçlılar'dan yardım istedi. Kudüs'ten hareket eden Haçlı ordusu, Asya ile Afrika'nın birleştiği yerde Şaver ve ordusuyla buluştu. Bunların toplam sayısı 30.000'e balığ oluyordu. Şirkuh ve Selahaddin'in yanında 2.000 asker vardı. Selahaddin, ordunun kumandasını eline aldı ve kısa bir sürede Sina Çölü'nü aştılar. Kendilerinin 15 misli olan düşmanlarını mağlub etmeyi başardılar ve İskenderiye'ye gelip bu kaleyi ele geçirdiler. Çok kısa bir sürede kale halkının muhabettini kazanan Selahaddin, canları pahasınada olsun bu halkın, kendisiyle savaşacağını anladı. İskenderiye'nin düştüğü haberini alan, Mısırlılar ve Haçlılar, önceki mağlubiyetin etkisinden çıkıp İskenderiye üzerine yürüdüler. İskenderiye çok önemli bir mevkiydi ve doğu ile batının ticaret merkeziydi.

11- Şirkuh ve bazı askerler, şehir dışında mühim bir mevkiyi tutarak Sultan Nureddin'den gelecek yardımı beklemeye koyuldular. Selahaddin ve yanındakilerse şehri müdafaaya koyuldular. Selahaddin, kaleyi üç ay boyunca başarıyla savundu. Fakat Haçlılar'a desteğe gelen bir Rum donanmasının deniz yolunu kesmesi sebebiyle umduğu yardımı bulamayan Şirkuh, zaten erzak sıkıntısı çeken kalenin kurtarılmasını mümkün görmeyerek hiç olmazsa maiyetindeki askerleri selamete çıkarmak düşüncesiyle tuttuğu mevkiyi bıraktı ve çekilmeye başladı. Selahaddin, Şirkuh ve askerlerinin gitmesinden sonra sulh istemekten başka çare bulamadı.

Sulh şartı olarak askerleri ve silahlarıyla beraber Suriye'ye dönmeyi istiyordu.

Sulh yapıldıktan sonra Selahaddin ve askerleri kaleden çıktılar. Kudüs kralı, büyük bir ordu beklerken 100 kadar yaralı asker kaleden çıktığını görünce çok şaşırdı. Zaten böyle kahramanlıklara hayran olan Kudüs kralı, üç gün süreyle Selahaddin ve askerlerini ordugahında misafir etti. Selahaddin, bu üç gün içinde Hristiyanlar'ın ordu tertibatına ve Hristiyan kumandanlar arasındaki çekışmelere vakıf oldu. Bu bilgiler ilerideki mücadelelerde çok işine yarayacaktı. Misafirlikten sonra Suriye'ye dönen Selahaddin, kendini tekrar ilim ve irfan sohbetlerine verdi.

12- Yardıma gittiği Fatimi hükümetinin aciziyetini gören Kudüs kralı, savaş ilanına daha lüzum görmeyerek sınırı geçti ve Kahire civarına kadar geldi. Bunun üzerine Sultan Nureddin'e mektuplar gönderen Fatimi halifesi, yardım talep ediyordu. Sultan Nureddin bu talebi kabul etti ve Şirkuh'u yeniden Mısır üzerine gönderdi. Selahaddin'de bin bir rica ile üçüncü sefere gitmeyi kabul etti.

Selahaddin, adeti olduğu üzere büyük bir süratle emrindeki öncü kuvvetlerle önüne tesadüf eden tüm düşman birliklerini perişan etti ve Şirkuh ile esas ordunun, kılıç çekmesine dahi lüzum kalmadan Kahire civarına kadar gelmelerini temin etti. Şaver'in cizye vaadi ve laf kalabalığıyla oyaladığı Haçlı ordusu, bu hücumu haber alır almaz dağılıp erir etti. Kudüs kralının geri dönmesinden sonra Sultan Nureddin'e bağlı kumandanların varlığından hoşnut olmayan Şaver, bir ziyafet tertib edip hepsini ortadan kaldırmaya karar verdi. Şaver'in bu teşebbüsünü öğrenen Şirkuh büyük ıstıraplara düştü.

Selahaddin ise Şaver'den önce davranıp çölde bir ziyafet düzenledi ve ziyafete Şaver'i de davet etti. Ziyafet mahaline yaklaşan Şaver'i karşılamak için yanına giden Selahaddin, yanındaki muhafızlardan çekinmeksizin Şaver'i kolundan tutup çekti ve atından düşürdü. Hadiseyi gören dalkavuklar derhal dağıldı. Zaten Şaver'in iktidar mücadelelerinden bıkmış olan Fatimi halifesi, Şaver'i ortadan kaldırmak için fırsat kolluyordu. Bu olayı duyunca Şaver'i idam ettirdi ve boşalan vezirlik makamına, Sultan Nureddin'den korktuğu için Şirkuh'u getirdi. Fakat bir-iki ay sonra Şirkuh vefat etti.

13- 1171'de Mısır'da Şii Fatimi halifeliğine son vererek Bağdat'taki Abbasi halifeliğine bağlılığını ilan eden Salaheddin Eyyubi böylece Mısır'ın tek yöneticisi durumuna geldi. Fatimiler Şii mezhepci idi. Salaheddin Eyyubi ise Sünnidir. Bu yüzde Şii Mezhepci İran rejimi Selahaddin'i sevmez.

Bu gelişme ile İslam dünyasındaki iki başlılık son bulmuş ve biri Bağdat'ta, biri de Mısır'da olmak üzere mevcut olan iki halifeli yapı değiştirilmiş oldu. Artık İslam dünyasında tek bir halife vardı. Bu olay müslümanların haçlılara karşı birleşmesinde tarihi dönemeçlerden birisi olmuştur. Selahaddin Nureddin Mahmud Zengi'ye hayatı boyunca bağlı kaldı, fakat Nureddin'in 1174 yılında vefat etmesiyle durum değişti. Selahaddin, Nureddin'in dul eşi İsmüdüddin Hatun ile evlendi. Fakat Nureddin'in yerine

hilâli bayrak: Selahaddin Eyyubî'nin KÜRT HİLÂLİ'dir... Selahaddin Eyyubi; Ortadoğu, İslam ülkeleri ve Kürdistan'a barış, huzur, selamet getirdi. Bu halkların özgürce bir arada gelişmelerini sağladı.

1b- Planlı olarak egemen güçler, Selahaddin vurgusu üzerinden Kürtleri Yahudilere saldırtmaya çalışıyor. Kürtlerin kendi insani ve Kuran'i haklarını talep etmemesi için dikkatlerini başka yere çekmek için tuzak kurmaktalar. Sultan Selahaddin, Yahudilere karşı hiç savaşmadı. Bilakis onları Avrupalı işgalci Hristiyanlardan korudu. Çünkü Haçlı Güçler (Günümüzün NATO'su gibi düşünün), o zaman Müslümanlar gibi Yahudiler ve yerli Hristiyanlara da katliamlar yapmıştı. Kürt Sultan Selahaddin, onları zulme karşı savundu.

2- Selahaddin Eyyubi'nin ailesi köken olarak İslam öncesi Kürt kraliyet ailesi Hedbani (Hezbani)'lere dayanır. 1130'da Divin'de Şedadi hanedanlığı yıkılınca Selahaddin'in dedesi, önce Bağdat'a gider oradan Tikrit'e yerleşir. Tikrit tarihte Kürdistan coğrafyası olup artık tamamen Araplaşmış bir vilayettir. Selahaddin'in kurduğu devleti anlatan tarihi bir eserin ismi de "Tarihü'l Devletü'l Ekrad" dir. Yani "Kürt Devleti Tarihi"dir.

3- Arap - İslam alimlerinin eserlerinde Selahaddin Eyyubi'nin seceresi yazılırken içinde mutlaka "Kürt" olduğu kelimesi geçer ve mutlaka Türk yazarlar o Arapça eserleri Türkçe'ye çevirirken "Kürt" kelimesini yok etmişlerdir, tercüme etmemişlerdir.

Örneğin İranlı alim-bilge Ali Şeriatî Din ve Medeniyet isimli eserinde, "Yunanlılar'a medeniyet ve felsefeyi Kürtler öğretti" demişken Türk yayınevleri yıllarca Farsça eserlerdeki "Kürt" kelimesini "Kelt" olarak Türkçe'ye geçirmişler-

rasında bir çok Hristiyan din alimine göre cehennem gitmeyecek tek Müslüman Selahaddin Eyyubi'dir.

5- Selahaddin Suriye-Mısır bölgelerinde Eyyubi Devleti'ni kurdu. Kudüs ve Ortadoğu'nun bir çok yerini istila eden, Müslüman ve Yahudiler'e hayatı dar eden, 88 yıllık Avrupa Hristiyanları'nın işgaline güç, adalet ve barış ile son verdi.

6- Selahaddin Eyyubi Haçlı ordusu ile savaşırken "Fırsat bu fırsattır" diyen Selçuklu Sultanı 2. Kılıçarslan onu arkadan vurur. Ancak Selahaddin'in ordusu dönüp Selçukluları yener. Selçuklu Türkleri'ne Anadolu'da kıtlık ve hastalığın kol gezdiği, sultanlarının hatası yüzünden kendilerinin cezalandırılması durumunda ayakta kalamayacaklarını, dolayısı ile bir daha bu hataya düşmemeleri gerektiğini söyler.

7- Dönemin İslam halifesi İmadeddin Zengi, Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub'u vali olarak Baalbek ve Şam'a atar. Selahaddin burada büyür, ayrıcalıklı bir çocukluk dönemi geçirir. İyi bir tahsil aldı. Askeri eğitimden ziyade dini derslere de meraklıydı. Sanatla ve ilimle uğraşmış. Selahaddin'in biyografisini yazan El-Wahrani Onun Öklid Geometrisi, astronomi, matematik ve aritmetik konularında uzman olduğunu belirtir. Mantık, felsefe, sosyoloji, fıkıh (İslam hukuku) ve tarih öğrendi, Şam'daki Dar'ul-Hadis'den (Hadis Üniversitesi) mezun oldu. Kürtçe, Arapça, Farsça ve Türkçe dillerini biliyordu.

8- Yirmi altı yaşındayken amcası ŞERKO tarafından eğitilmek üzere kendi hizmetine alındı. Mısır'ın güçlü aşiretlerinden Banu Ruzzaiklerin ele geçirilmesinde Fatimi halifesinin yanında savaştı. Daha sonra Haçlı ordusunun elinde bulunan Mısır'daki Bilbeis şehrinin ele geçirilmesinde görev aldı. Bilbeis'in ele geçirilmesinden sonra

düşmesine engel oldu.

9a- Haçlı Seferleri ya da Haçlı Akınları nedir? 1096-1272 yılları arasında, Avrupalı Katolik Hristiyanların, Papa'nın talebi ve çeşitli vaatleri üzerine, genellikle Müslümanların elindeki Orta Doğu toprakları (Kutsal Topraklar) üzerinde askeri ve siyasi kontrol kurmak için düzenledikleri akınlara bütünüdür.

9b- 1. Haçlı Seferi sonucunda kurulan Kudüs Krallığı; gözünü Mısır'a dikmişti. Zamanda Mısır'ın alınabilmesi için çok elverişliydi. O günkü Mısır'daki Fatimiler devletinin iç siyaseti karışıklıklar içindeydi. Mısır veziri Şaver, bir saray darbesi sonucu rakibi olan diğer vezir Dırgam'a yenilip vezirlikten olunca gizlice Şam'a, Nureddin Mahmud Zengi'nin yanına gitti ve yardım istedi (1164). Nureddin Zengi bu olayı fırsat bilerek İslam dünyasındaki iki başlılık problemini halledebileceğini ve Müslümanlar'ı tekrar tek çatı altında birleştirip Haçlılar'la mücadele konusunda güçleneceğini hesaplayarak Şaver'e olumlu yanıt vermişti.

9c- Sultan Nureddin, Mısır'da Şaver'e yardım etme görevini Esedüddin Şirkuh'a verdi. Şirkuh bu görevi; kardeşinin oğlu Selahaddin'i yanında götürmek karşılığında kabul etti. Eyyub'un oğlu Selahaddin ise, inzivaya çekilmekten ve ilim meclislerinde bulunmaktan büyük bir zevk duyardı.

Bu yüzden savaşa gitme tekliflerini bin bir ricayla kabul etti. Ardından Şirkuh ve askerlerle yola çıktı. Selahaddin'in askeri hayatı bu noktada, amcası Esedüddin Şirkuh'un hizmetine girmesiyle başladı. Bu arada Mısır'da işler iyiden iyiye karışmıştı. Şaver, rakibi Dırgam'ı mağlub etmeyi başarmıştı ve Sultan Nureddin'den gelecek desteğe ihtiyacı kalmamıştı. Sultan Nureddin'e bağlı askerlerin müdahalesinden korkan Şaver, cizye karşılığında Kudüs Krallığı'ndan

4 Mart Kürt sultan Selahaddin Eyyubi'nin vefatı yıl dönümüdür

geçen oğlu İsmail, Selahaddin'i tanımadı ve işbirliğine yanaşmadı. Mısır'daki zengin tarım topraklarını mali dayanak olarak kullanan Selahaddin, Nureddin'in çocuk yaşta oğlu adına naiplik talebinde bulunmak üzere küçük, ama çok disiplinli bir orduyla Suriye'ye hareket etti.

Ama çok geçmeden bu talebinden vazgeçti. 1177 yılındaki Montgisard Muharebesinde Kudüs kralı IV. Baudouin'e yenildi. 1186'ya değin Suriye, Kuzey Mezopotamya, Filistin ve Mısır'daki tüm Müslüman topraklarını kendi bayrağı altında birleştirmeye girişti ve İslam birliğini tekrar kurdu. Zamanla sahtekarlık, ahlaksızlık ve gaddarlıktan uzak, cömert, erdemli, ama kararlı bir hükümdar olarak ünlendi. O zamana değin iç çekişmeler ve yoğun rekabet yüzünden Haçlılara direnmede güçlük çeken Müslümanların maddi ve manevi açıdan güçlenmelerini sağladı.

14- Selahaddin, yeni ya da gelişmiş askeri teknikler kullanmak yerine, çok sayıdaki düzensiz kuvvetleri birleştirip disiplin altına alarak askeri güç dengesini de kendi lehine çevirmeyi başardı. 1187'de bütün gücüyle, Latin Haçlı krallıklarına yöneldi. Bu arada Kudüs Kralı ölmüş yerine Lüzinyan-

lı Guy geçmişti. Selahaddin, Kudüs kralını ve ordusunu Kuzey Filistin'de Tiberya yakınlarında Hittin'e kadar getirmeyi başardı. Hittin kuyularıyla ünlü bir yerdi. Selahaddin çok önceden kuyuları tutmuştu, böylece Haçlılara bir damla su bırakmadı. Kudüs ordusu günlerce süren yürüyüşten sonra 4 Temmuz 1187'de tükenmiş ve susuzluktan bitkin düşmüş bir halde Selahaddin ile karşılaştı, İslam ordusu çoktan kuyuları tutmuş ve hiçbirini bırakmak gibi bir niyeti de yoktu. Bu noktadan sonra geri dönemediler ve Selahaddin'in karşısına çıkmak zorunda kaldılar. Hittin Muharebesi'nde Selahaddin, Kudüs Kralı Lüzinyanlı Guy komutasındaki Haçlı ordusunu yenmeyi başardı. Haçlıların verdiği kayıpların büyüklüğü Müslümanların Kudüs Krallığı'nın neredeyse tümünü ele geçirmesini sağladı. Akka, Betrun, Beyrut, Sayda, Nasıra, Gaman, Caesarea, Nablus, Yafa ve Aşkelon üç ay içinde düştü. Salaheddin Haçlılara en büyük darbesini ise 88 yıl Frankların elinde kalan Kudüs'ü 2 Ekim 1187'de teslim alarak indirdi.

15- Selahaddin'in başarısına düşen tek gölge Sur'un ele geçirilmemesiydi. 1189'da Haçlı işgali

altında yalnızca üç kent kalmış, ama sağ kalan dağınık Hristiyanlar zorlu bir kıyı kalesi olan Sur'da toplanarak Latin karşı saldırısının çıkışı noktasını oluşturmuşlardı. Kudüs'ün düşmesiyle derinden sarsılan Batılılar yeni bir Haçlı seferi çağrısında bulundu. III. Haçlı Seferi çok sayıda büyük soylu ve ünlü şövalyenin yanı sıra, üç ülkenin krallarını da savaş alanına çekti. III. Haçlı Seferi uzun ve tüketici oldu. İngiltere Kralı I. Richard ("Aslan Yürekli" Richard) hiçbir sonuca ulaşamadı. Haçlılar Doğu Akdeniz'de ancak güvensiz bir toprak parçasına tutunabildiler. Kral Richard Ekim 1192'de dönüş için yelken açtığı savaşa sona ermişti. Selahaddin başkent Şam'a çekildi ve burada 1193 yılında vefat etti.

Vefatının ardından akrabaları imparatorluğu paylaştılar.

Selahaddin Eyyubi, 2005 yılında çekilen Cennetin Krallığı adlı filmde Suriyeli aktör Hasan Mesut tarafından canlandırılmıştır. Daha önce 1935 yılında Cecil B. DeMille'in yönettiği The Crusades filminde Ian Keith, 1954 yılında David Butler'in yönettiği King Richard and the Crusaders filminde ise başroldeki Rex Harrison tarafından canlandırılmıştır. **tr.zer.news**

Kürdler, ya tarih kitaplarından tamamen silinmiş ya da tarihleri düşmanları tarafından yazılmıştır.

Tarih boyunca Kürd halkına yapılan katliamlar silsilesinin bir halkasının adı da Koçgiri'dir. Ancak diğer katliamlar gibi bu katliam da sonraki nesiller tarafından gereği gibi öğrenilememiş ve analize tabi tutulmamıştır. Çünkü Kürdler, ya tarih kitaplarından tamamen silinmiş ya da tarihleri düşmanları tarafından yazılmıştır. Dünyaca ünlü tarihçi Arnold Toynbee'nin "Bir millet için en büyük felaket, tarihinin düşmanları tarafından yazılmasıdır" sözünde vurguladığı üzere, Kürdler maddi katliamların yanında düşmanları eliyle tarihlerinin sapıtılması felaketine de maruz kalmışlardır.

Güney-batı Dêrsim olarak da bilinen Koçgiri, 1920'li yıllarda 135 köy ve kırk bini aşkın nüfustan oluşmaktaydı. Bu bölge 18. yüzyıl sonlarında, Osmanlı Sadrazamı Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa'nın, Kürdistan'daki tenkil hareketi sırasında ilk darbeyi yemiştir. Birçok çatışmanın yaşandığı bu hareketta Sadrazam ve Serdar Kör Yusuf Ziyaeddin Paşa, eski Osmanlı yöneticileri gibi Alevi Kürdleri olan bölge halkından bir gecede hıleyeyle 150 aşiret reisinin başını keserek, aşiretleri cezalandırma yoluna gitmişlerdir. Katliamlarla dolu acı bir miras devralan Kürd büyükleri, bu mazlum halkın birlik ve dirliğini sağlamak için yirminci yüzyılda daha sistematik ve kurumsal siyasi çalışmalarda bulunmuş, İstanbul merkezli birçok hareket ve cemiyet açıkça faaliyete başlamıştır. Bunların en önemli ve kitlesel olanı Seyyid Abdulkadir liderliğindeki Kürdistan Teali Cemiyeti olmuştur. Dini ve milli meziyetleriyle her bakımdan Kürd toplumunu temsil eden bu cemiyet, Kürdistan şehirlerindeki etkinliği ve siyasi çalışmalarıyla da nam salmıştı. İttihad ve Terakki'den sonra ikinci büyük güç olup iktidara geçen Hür-

Koçgiri Katliamı (1921)

riyet ve İtilaf Fırkası doğrudan Kürdistan Teali Cemiyeti ile ilişkiye geçerek, Kürdler'e özerklik verilmesi temelinde bir anlaşma yapmıştı. Kürdistan Teali Cemiyeti ile Ferid Paşa kabinesi arasında imzalanan bu anlaşmada şöyle denilmekteydi: "Programında esasen mahalli yönetim biçimini kabul eden Hürriyet ve İtilaf Fırkası Genel Merkezi ile Kürdistan Cemiyeti arasında, aşağıdaki madde üzerinde tam anlaşma sağlanarak, her iki taraf Allah'ın yardımına dayanarak ülkenin kurtuluşu ve halifelüğün haklarının korunması için ortak çalışmaya söz verirler. Madde: Çoğunlukla Kürd halkının oturduğu memleketler siyaset olarak İslâm halifelğine ve Osmanlı saltanatına bağlı olmak şartıyla, toplam halkın çoğunluğu tarafından seçilecek bir Emirîn başkanlığı altında özerk yönetime sahip olacaktır. 20 Aralık 1918"

Kürdlerin tarihi lideri Seyyid Abdülkadir başkanlığındaki Kürdistan Teali Cemiyeti Kürdistan'da hızlı bir şekilde şubelerini oluşturmuş, bu kapsamda Alişan Bey'i cemiyetin Dêrsim şubesini kurmak üzere görevlendirmiş, o da Baytar Nuri ile beraber şubeyi açmıştır. Ayrıca Koçgiri (Zara), Divriği, Kangal, Hafik, İmraniye, Bepazar, Celalli, Sincan, Hamo, Zınara ve Domura'da da cemiyet adına çalışmalarda bulunmuşlardır.

M. Kemal Erzurum Kongresi zamanında Alişan Bey ve Baytar Nuri'ye kongre kararlarının Kürdleri de kapsadığı söylemiyle milletvekilliği teklifinde bulunmuş; ancak onlar bu teklifi reddetmişlerdir. Kürd cemiyetleri içindeki gençlik kesimi ve Bedirhanlar öncülüğündeki Kürd Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti bağımsızlığı dilendirmekte; Seyyid Abdülkadir liderliğindeki Kürdistan Teali Cemiyeti ise, "Türkler'in bu düşkün zamanında onlara darbe vurul-

masının Kürdlük şiarına yakışmadığı" gerekçesiyle ve Osmanlı hükümetinin Kürdistan'a muhtariyet vermeyi kabul ettiğini

Necat ÖZDEMİR

söyleyerek beklenmesi gerektiğini savunmaktaydı. Koçgirililer, bu ikilem içinde harekete geçmişlerdi. Bir yandan, Kürdistan Teali Cemiyeti ile İstanbul Hükümeti arasında yapılan gizli anlaşmada öngörülen statüyü ve Sevr Antlaşması'nın 62/64. maddelerinde öngörülen "özerklik" statüsünü gündeme getiriyor, diğer yandan Koçgirililer'in yoğun olarak yaşadıkları Zara, Divriği, Refahiye, Kuruçay ve Kemah kazalarının bağlı bulunacağı bir vilayet oluşturulması ve yönetimine yerli Kürdler'den birinin atanması isteniyordu. 1920 yılının başlarında Baytar Nuri, Yellice nahiyesinde Hüseyin Abdal tekkesinde Cangaben ve Kurmeşan gibi aşiretlerin liderleriyle bir toplantı düzenlemiş, 25 Kasım 1920'de de "Batı Dersim Aşiret Reisleri", Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Sevr Antlaşması'nın uygulanması gerektiğini ve aksi halde silah zoruyla bu hakkı elde etmeye mecbur kalacaklarını bildirmişlerdi.

Türkiye Büyük Meclis Hükümeti Koçgiri aşireti reisi Alişan Bey'i Refahiye kaymakam vekilliğine, kardeşi Haydar Bey'i de İmraniye bucak müdürlüğüne atayarak çatışmayı önlemeye çalışmış, başkaldırı, bölgedeki 6.

Süvari Alayı'nın bir grup asker kaçacağını yakalamak isterken çıkan çatışmalarla 6 Mart 1921'de başlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Sakallı Nurettin Paşa'nın Merkez Ordusu'nun emrinde Topal Osman Ağanın bizzat komuta ettiği 42. ve 47. Giresun Alaylarını isyanı bastırmakla görevlendirmiştir.

6 Mart 1921 tarihinde Sivas'ın Koçgiri (Zara) ilçesinde Kürdler'e yapılacak yeni katliamın fişekleri artık patlamış, katliam sonrası Sivas'a vali olarak atanan Ebubekir Hazım Tepeyan Koçgiri katliamının Nurettin Paşa adlı komutanın vahşiliğinin bir sonucu olduğunu itiraf etmiştir.

Nurettin Paşa 14 Mart 1921 tarihli "ayaktakımı Kürdler" ifadesini içeren bildirisinde gelişmeleri şöyle anlatmaktaydı: "Sivas iline bağlı Zara ilçesi (bu ilçeye 'Koçgiri' de denir) sınırları içinde yerleşik bulunan Koçgiri aşiretleri arasına sokulan bazı arabalucu kötü amaçlı kişilerin kandırdığı bu aşiret reislerinden çoğunun rıza ve muvafakatları dışında bir kısım ayaktakımı Kürdler, Ümraniye'deki askeri müfrezeğe saldırmış ve bazı subaylarla Ümraniye'de bulunan Zara ilçesi kaymakamını tutuklamıştır. Bu ayaklanmacılar, davranışlarının nedeni olarak, hükümetin sözde Kürdleri vuraçağını söylemesiyle korku ve kaygıya kapılmış olduklarını yaymışlar..." (Ebubekir Hazım Tepeyan, Belgelerle Kurtuluş Savaşı, Güner yayınları, s.211) Nisan'da harekâtın birinci evresi sona erdiğinde başkaldıran Kürdler küçük gruplar halinde dağılarak kuzey ve kuzeydoğu yönündeki bölgelere çekilmişlerdir. Yoğunlaşan harekâtlar neticesinde 17 Haziran 1921 tarihinde Haydar Bey'in kardeşi Alişan ve 32 ileri gelen ile 500'den fazla kişi teslim olmuş, bunlar mahkeme için Sivas'a gönderilmiş, başkaldırı

böylece kanlı bir şekilde tamamen bastırılmıştır.

Başkaldırı sonunda Sivas valisi şu itiraflarda bulunmuştur: "Böylelikle Ümraniye bucağına ve Zara ilçesinin merkezine bağlı köylerden 76 ve Divriki ilçesinde 57 toplam 132, savaştaki düşman istihkamları gibi yakılmış, yıkılmış ve yüzlerce nüfus öldürülmüştür. Ayrıca bütün mal, eşya, zahire ve hayvanları yağmalanmıştır. Binlerce nüfus da dağlarda, kırlarda açlıktan ve sefaletten ölüme mahkûm edilmiştir..."

Nurettin Paşa, hükümetin güvenip kendisine verdiği yetkiyi pek kötü kullanarak yarattığı facialara yetinmemiş, Koçgiri ileri gelenlerinden öldürülen ya da can korkusuyla dağlarda saklanan kişilerin ailelerini de Sivas'a sürmüştü" (Ebubekir Hazım Tepeyan, Belgelerle Kurtuluş Savaşı, Güner yayınları, s. 216, 218)

Yüzlerce kişinin hunharca öldürüldüğü, tecavüzlerin yaşandığı, mal ve hayvanların yağmalandığı, köylerin yakıldığı, binlerce kişinin dağlarda ölüme mahkûm edildiği Koçgiri başkaldırısının önemli isimlerinden olan Alîşer ve karısı Zârife ise, 9 Temmuz 1937 Cuma günü, Kafat köyü yakınlarında barındıkları bir mağarada, Zeynel, Rehber ve Efendi adlı kişiler tarafından öldürülmüşlerdir. Zeynel tarafından Alîşer'in kafası kesilerek Albay Nazmi Sevgen'e teslim edilmiştir.

Koçgiri Katliamı Osmanlı sonrası kurulan idarenin Kürdler'e yönelik ilk icraatı olarak, adeta ardından gelecek vahşi uygulama ve katliamların habercisi olmuştur. Bu katliamı 1925, Zilan, Dêrsim ve diğer katliamlar izlemiştir.

Kaynaklar
Mehmet Bayrak, Koçgiri İsyanı Ve Alişer İle Zarife Oral Çalışlar, Dersim'den Önce Koçgiri Katliamı Koçgiri İsyanı, Vikipedi (ramanaronak.wordpress.com) haberdiryabakir.com

Əvvəli ötən saylarımızda

Daşdəmir beş nəfər cavan oğlanla birlikdə xeyli əski və neft götürüb «bismillah» edərək aşağı dəyirmanə tərəf endilər. Dəyirmanə çatan kimi onun bir neçə yerindən əski qoyub üzərinə neft tökərək od vurdular. Alov göyə qalxdı. Daşdəmir isə yoldaşları ilə Qalaya qayıtdılar. Çuxur məhəlləsinin cavanları onları alqışladılar. Ermənilər Şuşakənd tərəfdən böyük bir alov qalxdığını gördülər. Onlar Dəyirməndə müsəlmanların olduğunu zənn edərək oraya çatarkən atəş açmağa başladılar. Sonra ehtiyat edə-edə gəlib oraya çatanda gördülər ki, heç kim yoxdur. Onlar tökülüb dəyirmanı söndürmək istəyəndə gördülər ki, maşınların əsas yerləri yanmışdır. Onlar dəyirmanı sahibsiz qoyub getdiklərinə çox təəssüfləndilər. Bir neçə gündən sonra məlum oldu ki, dəyirmanın bir para yerləri yanmayıb. Həmin Daşdəmir altı nəfər cavanla gecə həmin dəyirmanə gələrək yanmayan alətlərə və bir neçə otağa od vurub yandırdılar. Bacardıqları qədər də un-buğda götürüb Qalaya gəldilər. Şuşakənddən alovu görenlər dəyirmanə tərəf atəş açmağa başladılar. Arada dəyirməndən bir neçə dəfə bərk gurultu səsi gəldi. Dedilər ki, ermənilər aftafalara barıt və yumru dəmir-

Mir Möhsün Nəvvab
GÜLABLI ƏHVALATI
(1323-cü İL ZİLQƏDƏ AYI)

Malibeylidə olan kazaklardan biri və bir nəfər də qoca müsəlman hər ikisi bir araba ot aparmaq üçün ştaba gəldilər. Bu zaman ermənilər onları gülləyə tutdular. Bu qəfil atəşdən kazak ağır yaralandı, müsəlman isə həlak oldu. Kazaklar istədilər ki, orada olan ermənilərin hamısını qırınsınlar, lakin onların böyüyü buna mane oldu. Kazakların rəisinin göstərişi ilə erməni evlərinin hamısı mühasirəyə alınaraq axtarış aparıldı. Tapılan tüfəng və patronların hamısı müsadirə olundu. Bir erməninin dükənindən iki bomba, xeyli barıt və bir neçə ədəd beşaçılan tüfəng tapıldı. Təftiş nəticəsində ermənilərdən yetmiş ədəd tüfəng müsadirə olundu.

Ə L A V Ə: Şuşanın yolu bağlı olduğundan ərzaq qıtlığı yaranmışdı. Bir daha müsəlmanların izzətli əyanları və camaatı Qalaya göndərmək üçün neçə min pud un, düyü, buğda, qənd, neft və başqa şeylər tədarük etdilər. Dövlət Qala yolunu ermənilərdən azad etmək üçün top və beşaçılan tüfənglərlə silahlanmış bir neçə dəstə əsgər və onlara rüşvət almayan, xoş xasiyyət bir komandir göndərmişdi. Həmin komandir öz dəstəsi ilə Ağdama gələrək gördü ki, Qala yolunu erməni quldurlarından azad etmək üçün

erməni belə cürət edib çıxma bilmədi. Beləliklə, ərzaq dolu arabalar və qoşun gəlib Şuşaya daxil oldu. Arabalarda gətirilmiş ərzağın bir qismi sahiblərinə çatdırıldı, bir qismi isə ucuz qiymətə kasıblara və qeriblərə satıldı. Gətirilmiş un isə çörəkçilərə verildi ki, bişirib ucuz qiymətə xalqa satsınlar. Dövlət qoşununun əsgərləri evlərdə, komandir isə deputat Balaca Hacı Sadiğin evində tam ehtiramla yerləşdirildi. Şəhərin əyanları və ziyalıları gəlib komandirə öz razılıqlarını bildirdilər.

Bir həftədən sonra şəhərdə əhalinin güzəranı yenə də çətinləşdi. Nəcib və qeyrətli müsəlmanlar 130 araba ərzaq hazırlayıb qoşunla birlikdə Şuşaya gətirdilər. Yolda ermənilər arabaların hərəkətinə mane olmaq istəsələr də buna nail ola bilmədilər. Atılan topların səslərini eşitmək hərsi bir tərəfə dağılırdı.

Ərzaq gəlib Şuşaya çatdıqdan sonra qoşunu müşayət edən və 12 at qoşulmuş divardağıdan topu gətirib divanxananın qabağına qoydular. Bu vaxt erməni Kiki Kələntərov da generala yaxınlaşaraq xahiş etdi ki, onun şərəfinə erməni məhəlləsində hazırlanmış gözəl mənzilə buyursun. General acıqla ona

1905-06-cı illərdə erməni-müsəlman davasında kürd xalqının rolu

lər dolduraraq lazım gəldikdə onlardan partlayıcı bir maddə kimi istifadə etmişlər. Belə ki, onlar partlatmaq istədikləri yere həmin aftafadan birini qoyub, piltə ilə lüləyə uzaqdan od vururlar. Bu zaman aftafa gurultu ilə partlayıb, onun parça-parça olmuş gövdəsi və yumru dəmirilər hər tərəfə yayılır. Görünür dəyirməndə partlayan da belə aftafalar olmuşdur.

Ermənilər isə bunun əvəzini çıxmaq üçün Muxətər kəndinə gələrək Hacı Əsgər uşağının burada olan bir bağına və balaca evinə od vurub yandırdılar. 1323-cü il zülqədə ayının 9-da dilənçi Bayramın 12 yaşlı Ağca adlı qızı bir şahı götürüb neft almağa gedir. Yollar bağlı olduğundan bazarda neft olmur. Bir mömin bəndə qızı evinə apararaq şüşəsinə neftlə doldurub yola salır. Qız geri qayıdanda yolunu azıb erməni məhəlləsinə çıxır. Ermənilər onu tutub qımdatların yanına aparırlar. Qımdatlar Ağcadan soruşurlar ki, müsəlmanların yeməyi çoxdurmu? Qız cavab verdi ki, hər yerdə çoxdur, amma yalnız bizim evdə yoxdur. Qımdatlar yenə soruşdular ki, müsəlmanların atmağa nəyi var? Qız cavab verdi ki, topları, hamıda və hər evdə tüfəng və tapança çoxdur. Bu sual-cavabdan sonra ermənilər qonşu otağa keçdilər. Bir azdan Ağcanın yanına bir erməni övrəti gələrək qıza dedi ki, bir də ermənilər səndən müsəlmanların əhvalını soruşsa, deyinən ki, müsəlmanlar sizi qıracaqlar. Bax, deməsən səni diri-diri öldürəcəklər. Bir də müsəlmanlara deyinən ki, dəxi dava bəsdür, evimiz yandı, malımız, dövlətimiz getdi. Allah xatirinə qoysunlar rahat oturaq.

Ermənilər yenə də gəldilər. Onlar qızdan sual etdilər ki, müsəlmanlar nə işdə və nə fikirdədirlər?

Qız cavab verdi ki, sizi qıracaqlar. Erməni onun üzərinə qışqıraraq susmasını əmr etdi. Sonra çay içməyə və horra kimi bir şey yeməyə başladılar. Mənə də təklif etdilər, lakin iyərəndim. Səhəri gün ermənilər Ağcanı polisə təhvil verdilər və bildirdilər ki, yolunu azıb erməni məhəlləsinə gəlib çıxıbdır. Polis övrəti ilə bərabər, qızı da sankaya mindirib müsəlmanlara təhvil verdilər.

Bu günlərdə Tağ, Tuğ, Dağdağan, Mirikəndi, Harov və digər ətraf kəndlərdən ermənilər cəm olub qımdatlarla məsləhətləşərək belə qərara gəldilər ki, Qalanı asanlıqla ələ keçirmək üçün əvvəlcə ətraf kəndlərdə yaşayan müsəlmanları erməni hücumları ilə tənəgə gətirərək bir qismini qırmaq, digər qismini isə qaçırtmaq lazımdır. Kəndlərdən müsəlmanları təmizlədikdən sonra buralar xalis «Hayastan torpağına» (Ermənistan) çevriləcək. Bu məqsədlərini həyata keçirmək üçün əvvəlcə Gülablı üzərinə hücumla keçdilər. Onlar Gülablıya çatarkən əvvəlcə bir adam göndərdilər ki, kəndin özündən bir xəbər gətirsin. Həmin adam gəlib gördü ki, kəndin kişilərinin çoxu Qalada, kəndbazarlarda, toylaradadırlar. Kənddə isə övrət-uşaq və qocalardan və bir neçə tüfəngdardan başqa heç kəs yoxdur. Odur ki, ermənilər cəsərlə kəndin üzərinə yeridilər. Əvvəlcə istədilər ki, məscidi dağıtsınlar. Kənddə olan tüfəngdarlar səngərlərə girərək erməniləri gülləyə tutdular. Beləliklə, atışma başladı və dörd saat davam etdi. Ermənilərin çoxusu açıqda, müsəlmanlar isə səngərlərdə olduğundan ermənilərdən 61 nəfər qətlə yetirildi. Az qalmışdı ki, ermənilər geri qayıtsınlar. Bu zaman müsəlmanların gülləsi qurtardı. Onlar qaçıb bir yerdə gizləndilər. Ermənilər əhvalatı başa düşüb kəndə daxil oldular. Onlar evləri gəzə-gəzə qarət edirdilər. Ermənilər 20 nəfər uşaq, bir neçə qoca və bir kor kişinin qapıları bağlayaraq gizləndikləri bir evə çatdılar. Ermənilər evin bir tərəfini deşib ot-saman qoyaraq od vurdular. Evdəkilər tüstüyə tab gətirə bilməyib qapını açaraq bayıra çıxdılar. Ermənilər tökülüb bu günahsız uşaqların və qocaların hamısını gülləyə tutub qətlə yetirdilər. Əllərinə düşən malları isə qarət edib apardılar. Sonra isə məscidə dolaraq orada olan xalı, gəbə və sairə əşyaları qarət etdikdən sonra minbərinə od vurdular. Ermənilər Gülablıdan sonra Abdal kəndinə hücum edərək onu mühasirəyə aldılar. Bir gecəgündüz atışma davam etdi. Bu davada müsəlmanlardan 40 nəfər kişi, övrət-uşaq qətlə yetirildi. Ermənilər burada da məscidi qarət etdilər. Ə L A V Ə: Bu günlərdə

beş minə qədər silahlı müsəlman igidləri atlanaraq onu gözləyirlər. Dövlət dəstələrinin komandiri onlara müraciət edərək bildirdi ki, sizin bu işdən ötrü oraya getməyiniz lazım deyil. Mən öz qoşunumla bu yolların açılmasına,

şəhərə sursat və ərzaq çatdırılmasına müvəkkiləm. Ayrı işlərə mən qarışmıram. Odur ki, yolları açıb ərzağı Qalaya çatdırıldıqdan sonra siz mənsiz nə istəsəniz edə bilərsiniz. Bu sizin öz işinizdir. Bundan sonra camaat tədarük etdikləri ərzaq və başqa şeyləri yetmiş arabaya yükləyərək dövlət qoşunu ilə birlikdə Şuşaya yola düşdülər. Əsgərəna çatan kimi komandirin əmri ilə yolun hər iki tərəfində hündürüklərdə düzəldilmiş erməni səngərlərinə toplardan atəş açıdılar. Ermənilər pərən-pərən olub hərsi bir tərəfə qaçdı. Səngərlərdə bir erməni belə qalmadı. Xan bağından keçənədek yol boyu qurulmuş erməni səngərlərinin hamısı toplardan açılan atəşlərlə darmadağın edildi. Bu atəşlərin qarşısına bir

cavab verdi ki, siz erməni tayfasına inanmaq olmaz. Gürcü, müsəlman və rus qardaşdırlar. Onların sözləri də, özləri də düzdür. Ancaq sizin tayfaya etibar etmək olmaz. Buna görə də mən müsəlman məhəlləsində qalacağam.

AYRI-AYRI KƏNDLƏRDƏ BAŞ VERMİŞ MÜNAQİŞƏLƏR (1323-cü İLİN ZİLQƏDƏ AYI)

Bu tarixdə müsəlmanların Sərv kəndində ermənilərlə bərk toqquşması oldu. Müsəlmanların bir parası bu toqquşmaya hazır olmadığından əvvəlcə müsəlmanlardan iyirmi nəfər şəhid oldu. Bundan qeyzlənən müsəlman silahlıları «Ya Allah» deyərk erməniləri mühasirəyə alıb gülləbaran etdilər. Ermənilərdən 50 nəfərdən çox adam öldürüldü, o qədər də yaralandı. Bundan sonra ermənilər qayıdib səngərlərə girdilər. Müsəlmanlar da öz yerlərinə qayıtdılar. Həmin tarixdə Cavanşir müsəlmanları dəstə bağlayıb Çaylı kəndinə hücum etdilər. Bu hücumda on iki nəfər erməni öldürüldükdən və iyirmiyyə qədər yaralandıqdan sonra qalanları qaçmağa başladılar. Kənd tamamilə boşaldı və müsəlmanların əlinə keçdi. Qaçan ermənilər bütün kəndlərə səpələnərək baş vermiş hadisə haqqında onları xəbərdar etdilər. Bir neçə kənddən ermənilər toplaşaraq Dəmirli adlı müsəlman kəndinə hücum etdilər. Kəndin əhalisi uzaqqövrənlik edib qabaqcadan əşya və azuqələrini başqa yere aparmışdılar. Odur ki, bu balaca kəndə hücum nəticəsində o qədər də zərər dəyməmişdi. Kəndin əhalisi isə qonşu kəndlərə qaçmışdılar. Əhvalatdan xəbərdar olan Cavanşir igidləri bir neçə dəstə döyüşçü ilə Canyataq və Gülyataq kəndlərinin üzərinə yerimişlər. Onlar kəndləri hər tərəfdən mühasirə etsələr də iki yerdən qaçmağa fürsət var idi.

Atı və ulağı olanlar öz övrət-uşaqlarını və azuqələrini götürüb həmin yerlərdən çıxıb qaçdılar. Kəndlərdə qalanlardan yüz nəfərə qədər öldürüldü, yüzdən artığı da yaralandı. Kəndlərdə qalan ermənilərin yaxşı sursat ehtiyatı olduğundan səngərlərə girib atışdılar.

Ardı var
Səhifəni Hazırladı: Tahir Süleyman

Qafqazda Şəddadi Kürd dövləti

(Əvvəlki ötən saylarımızda)

Şübhəsiz ki, Şəddadilər dövlətində "əmir" adlanan hökmdardan başqa, ölkənin maliyyə-inzibati işlərini idarə etmək üçün digər vəzifələr də olmuşdur. Xüsusilə, o zamanın bütün Orta Şərq və Azərbaycan feodal dövlətlərində olduğu kimi, Şəddadilər dövlətində də vəzir vəzifəsi mövcud idi. Qətranın mədh etdiyi şəxslərdən biri də Arranda yaşamış və Ləşgərinin yanında olan Əbülmüəmmər Qasımdır. Qətran Əbülmüəmmər Qasımlı bilikli, cəsəretli bir adam kimi tərifləyərək ölkənin abadlaşması və xalqın asayişini ondan tələb edir. Qətran yazır ki: "Əbülmüəmmər pəhləvan, elm və dinin günəşidir". Qətranın qəsidəsində Əbülmüəmmərin tutduğu vəzifə aydın deyil. Lakin Kəsrəvi onu "ustad" adlandırır və Ləşgərinin vəziri, köməkçisi olduğunu təsəvvür edir. Kəsrəvi qeyd edir ki, o zamanın vəzirələrinin bir çoxu həm cəsur, həm məlumatlı, həm də dərin biliyə malik olmuşlar (Kəsrəvi Təbrizi. Göstərilən əsəri, III cild, səh. 26-27) II Ləşgərinin dövründə

zlar Rəvvadilər dövlətinə, habelə Arrana hücum və basqın edirdilər. Bundan başqa, Qətran Təbrizinin Ləşgəriyə ithaf etdiyi qəsidələrdən gördüyü kimi Ləşgəri Fəzl kimi gürcü və erməni hakimləri ilə bir neçə müharibədə iştirak edərək qələbə çalmışdır (Qətran Təbrizi. Divan). Zərəf və ziyanlar görmüş Fəzlin və Məmlanın intiqamını onlardan almışdır. Qətranın qəsidələrini birində göstərilir ki, Ləşgəri "bir qoşunu elə qırdı ki, onu ölüm qıra bilməzdi, bir qalanı elə qopardı ki, onu fəlek qopara bilməzdi". "Əgər Fəzlunun qoşunu həmin yerdə yığılmışdasa, o düşmənin şahını da həmin yere yıxdı və arzularının düşməniyə sərdi". Qətran bu qəsidələrdə Ləşgəri qoşunlarının şücaət və müharibələrin necə aparılmasından bəhs edərək onu bədi tərzdə təsvir edir. Qətran göstərir ki, "Cahan padşahı müharibə etməyə bel bağladı". "Ağac yarpağından, yağmur damlalarından artıq, malmülk ilə qoşun topladı". Düşmən padşahının "atıları tamamilə erməni və abxaz pəhləvanları idi,

başladılar". "Padşah qalibiyyət ilə oradan çıxdı". Ləşgəri oradakı meşənin ətrafında şadlıq etdikdən sonra, düşmənlərin yurdu dağıtmağa və yandırmaya getdi. Burada göstərilir ki, düşmən qoşunları çox yüksək bir dağın başında idi. Ləşgərinin qoşunları onları aşağı etməyə məcbur edib, ürəklərini qılıncla yumşaldılar. Onların ürəkləri oxlara nişan oldu. "Zamanın

ba, müzəffər, qalib baxtılı, xeyir ulduzu". Məlum olduğu kimi, Baqrat Tiflisi mühasirə etdiyi zaman, Tiflis hakimi Cəfər ibn Əli Ləşgəri ilə ittifaq yaratmışdı. Baqrat yaranan vəziyyətdən qorxaraq Cəfərlə sülh etməyə məcbur olmuşdu. İbn əl-Əsir "abxazların Tiflisi mühasirə etmələri və onların geri çəkilmələri haqqında" məlumat verərək yazır ki, "429 (1037/8)-cu

Şirvan" fəslində də "oğuz hücumları" haqqında çox ehtiyatla qeyd edilir. Lakin məlum olur ki, 437 (1045/46)-ci ildə Şirvanşah Qubad oğuz türklərinin qarşısını almaq üçün bir sıra tədbirlər görür. Şamaxı (Yezidiyyə) şəhərinin ətrafına yonulmuş daşdan möhkəm hasar çəkdirir və dəmir qapı düzəldirir (Münəccimbaşı Cami əd-düvəli. Tarix əl-Bab və

baş verən müharibələr haqqında bilavasitə məlumat verən mənbələr yoxdur. Lakin yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi "Şəddadilər" fəslində göstərilir ki, Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə onun özü və ölkənin əhalisi sakit olmadı. O zaman o

onların piyadaları ləzgi və Şirvan igidlərindən ibarət idi". Onlar "Arran şahı ilə dağ kimi üz-üzə gəldilər". Qətran qəsidəni davam etdirərək yazır ki, "Cahan padşahın bayrağı çöldə zahir olunca, qoşunlar icaridə tək-tək iki-iki aızlanmağa

şahı onların əmirlərini əsir etdi". Qətran qeyd edir ki, düşmən qoşunu sayca çox olmasına baxmayaraq məğlub oldu. Ləşgəri "din tacını Günəşə qaldırdı". Qətran Təbrizinin bədii şəkilə təsvir etdiyi bu tarixi hadisə haqqında bir sıra müəyyən olmayan və qaralıq qalan cəhətlər də vardır. Kəsrəvi təəccüblə qeyd edir ki, gürcü və erməni tarixlərində Qətranın təsvir etdiyi bu hadisələr haqqında məlumat yoxdur (Kəsrəvi Təbrizi. Göstərilən əsəri, III cild, səh. 20). Bizcə, Qətranın şərşkilində, bədii tərzdə təsvir etdiyi tarixi hadisələr inandırıcıdır. Lakin onların bəzilərinə bədii təsvirin tələbinə görə mübalighəyə yol verilmişdir. Gürcü və erməni tarixlərində bu hadisənin təsvir edilməməsinin səbəbləri də tamamilə aydındır. Bir qayda olaraq orta əsr gürcü və erməni tarix yazanları öz feodallarının məğlubiyyətləri haqqında məlumat verməkdə ehtiyatlı davranmışlar. Burada da Qətran Təbrizinin göstərdiyi kimi, görünür qoşun başçısı əsir düşdüyü və məğlubiyyətə uğradığı üçün orta əsr sənəmləri bu hadisəni yazmaqdan imtina etmişlər. II Ləşgərinin Tiflis hakimi əmir Cəfər ilə ittifaqda olduğu zaman gürcü çarı Baqratla müharibə etməsi haqqında Qətranın əmir Cəfərə ithaf etdiyi qəsidə də məlumat verilir. Bu qəsidədə göstərilir ki, Ləşgəri "Qiyamətə qədər ondan üz çevirməz", "onun xidmətindən ötrü Arran padşahı dava üçün öz qoşunlarını hazırlayaraq yola saldı". Qətrana görə bu müharibə azər ayında başladı və bunun nəticəsində "onların qoşununu dar madağın edib, bütün torpaqlarını tamamilə alt-üst etdilər". Ona görə Qətran Ləşgəriyə müraciət edərək deyir: "Mərhabə, ölkə fəth edən düşməni əsir tutan mərhabə,

ildə Abxaz çarı Tiflisi mühasirə etdi, ancaq əhali ona möhkəm müqavimət göstərdi, lakin o, mühasirəni davam etdirdi və sıxışdırdı. Şəhər əhalisi ərzaq və sair ehtiyat şeyləri qurtaranda Azərbaycana adam göndərərək müsəlmanlardan kömək və hərbi yardım istədilər. Lakin abxazlar oğuzların Azərbaycana gəldiklərini və onların ermənilərlə necə rəftar etdiklərini eşitdikdə bərk qorxdular və Tiflisdən geri çəkildilər". (İbn əl-Əsir. Göstərilən əsəri, IX cild, səh. 170). Göründüyü kimi, İbn əl-Əsir Baqratın Tiflis mühasirəsindən vaz keçməsinə oğuzların hücumları ilə izah edir. Qətran Təbrizi isə, yuxarıda göstərdiyimiz kimi Ləşgərinin Tiflis hakimi Cəfərlə ittifaq yaradaraq abxazların üzərinə hücum edib onları məğlub etdiyini göstərir. Bizcə, hər iki müəllifin göstərdiyi amilləri qəbul etmək olar. Çünki bunlar biri digərini inkar etmir, əksinə tamamlayır. Bundan başqa, Qətran Təbrizinin şerlərindən aydın olur ki, II Ləşgəri gürcü çarı ilə iki dəfə müharibə etmiş və hər iki müharibədə qələbə çalmışdır.

II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Azərbaycana oğuzlar, səlcuqlar hücum keçmişdilər. Səlcuqlar 1038-ci ildə Nişapuru tutmuş, sonra İrana, İraqa və Kiçik Asiyaya hücum etməyə başlamışdılar. Toğrulun qardaşı İbrahim Yinal 440 (1048/49)-cu ildə rumlulara qarşı hücum keçmişdi (İbn əl-Əsir. Göstərilən əsəri, IX cild, səh. 203). Lakin bizim istifadə etdiyimiz "Cami əd-düvəli" əsərinin "Şəddadilər", "Tarix əl-Bab və Şirvan" fəsilərində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və Şirvan" fəslində də "oğuz hücumları" haqqında çox ehtiyatla qeyd edilir. Lakin məlum olur ki, 437 (1045/46)-ci ildə Şirvanşah Qubad oğuz türklərinin qarşısını almaq üçün bir sıra tədbirlər görür. Şamaxı (Yezidiyyə) şəhərinin ətrafına yonulmuş daşdan möhkəm hasar çəkdirir və dəmir qapı düzəldirir (Münəccimbaşı Cami əd-düvəli. Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və Şirvan" fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

Şirvan fəslində, habelə Qətran Təbrizinin qəsidələrində türklərin, oğuzların II Ləşgərinin hakimiyyəti dövründə Gəncəyə hücum etdikləri haqqında məlumat verilmir. Münəccimbaşının "Cami əd-düvəli" əsərinin "Tarix əl-Bab və

(ardı var)

Səhifəni hazırladı: **Namiya Hasanov**

ŞƏRƏF XAN BİDLİSİNİN “ŞƏRƏFNAMƏ” ƏSƏRİ KÜRD XALQININ TARİXİ MƏNBƏYİ KİMİ

(Əvvəli ötən sayımızda)

Bidlisi «Şərəfnamə»sində təsvir edilən hadisələr o dövrdə kürd əmirliklərini və xüsusilə kürd xalqının həyat tərzini öyrənməyə imkan yaradır və digər mənbələrdə təsadüf edilməyən bir sıra mühüm hadisələr haqqında ətraflı məlumat verir. Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri təkcə tarix elminə aid olmayıb, o Kürdüstanın coğrafiyası, kürdlərin dili, mənşəyi, adət və ənənələri və kürd xalqının elm xadimləri haqqında ətraflı məlumata malikdir. Bidlisi dövrün bir çox şairlərinin şeir və qəsidələrində müəyyən parçalar verməklə öz əsərini bədii cəhətdən də zənginləşdirmişdir. Buna görə də onun əsərini filoloji elm üçün də əhəmiyyətli bir mənbə kimi qeyd etmək olar.

«Şərəfnamə» əsərindəki bir sıra çatışmayan cəhətlərə və bəzi hadisələrin müəllif tərəfindən az işıqlandırılmasına baxmayaraq, kürd xalqının tarixinə aid zəngin məlumat verən bu əsər çox qiymətli bir mənbədir. Əsər Bidlisi əmirliyinin ictimai-iqtisadi və siyasi tarixi haqqında geniş məlumata, digər kürd əmirlikləri haqqında isə az-çox təsvirə malik olmaq imkanını verir. Beləliklə də Şərəf xan Bidlisinin «Şərəfnamə» əsəri XV-XVI əsrlərdə kürd xalqının tarixini öyrənmək nöqtəyi-nəzərindən digər mənbələrə nisbətən tarixşünaslıq elmi üçün böyük bir üstünlüyə malikdir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ MƏNBƏLƏR VƏ ƏDƏBİYYAT

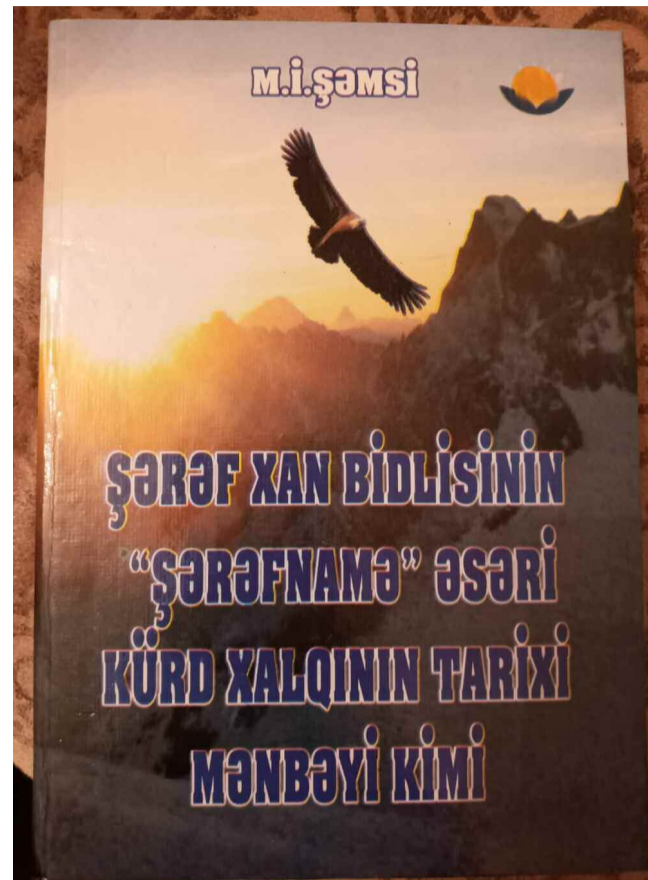
- Arxiv K. Marksa i F. Enqel'sa, t. VII, Baku 1938;
Arxiv K. Marksa i F. Enqel'sa, t. VI, Baku, 1938.
V. İ. Lenin. Seçilmiş eserləri, IV cild, Baku, 1945.
V. İ. Lenin. Qosudarstvo i revolyüsiya, Baku, 1953.
Ali-zade A. A. İz istorii qosudarstva Şirvanşaxov XIII-XIV vv. «İzv. AN Azerb. SSR», Baku, 1949, №8.
Ali-zade A. A. Söial'no-ekonomičeskaə i političn-skaə istoriə Azerbaydjana XIII-XIV vv. , Baku, 1956.
Ali-zade nekotorie svedeniə o Şirvane (do naçala XIV v.), «İzv. AN Azerb. SSR», Baku, 1947, №12.
Aristova T. F. Kurdi Zakavkazgə, M. , 1966.
Averənov P. İ. Kurdi v voynax Rossii s Persiye i Turüey v teçenie XIX stoletia. Tiflis, 1900.
Aşurbeyli S. Oçerki srednevekovoqo Baku, Baku, 1964.
Bukşpan A. Azerbaydjanskie kurdi (Laçin, Kelğbedjari, Naxkray), Baku, 1932.
Bakoev Ç. X. Qovor kurdov turkmenii, M. , 1962.
Viļçevskiy O. L. Kurdi, M. , 1961.
Djalile Djalil. Vosstanie kurdov v 1880, M. , 1966.
İəs A. M. Poedzka po severnomu persidskomu kurdistanu. P. , 1915.
İbraqimov Dj. Feodal'nie qosudarstva na territorii Azerbaydjana XV, Baku, 1962.
Kurdoev K. K. Falğsifikauüə istorii kurdov v persidskoy burjuaznoy istorioqrafii, 1954. Uç. Zap. , № 172, 179.
Kiknadze R. K. Tamqovie sborı v qosudarstve İlg-xanov. Vostoçnyy sbornik, Tbilisi, 1960.
Ksenofon. Anabazis. M. . 1951.
Lerx İ. P. İssledovanie ob İranskix kurdux i ix predkax. SPb. , 1856.
Lazarev M. S. Kurdistan i kurdskaə problema, M. , 1964.
Minorskiy V. F. Kurdi Zametki i vpeçatleniə. Pb. , 1915.
Nikitin V. Kurdi. Perevod s franüuzkoqo. Vstupitelğnaə satğə i redaküiə İ. O. Farizova. M. , 1964.
Petruşevskiy İ. P. Oçerki po istorii feodal'niyx otnoşeniy v Azerbaydjane i Armenii v XVI-naçale XIXv. L. , 1949.
Petruşevskiy İ. P. Sbornik statey po istorii Azerbaydjana, vıp. 1, Baku, 1949.
Petruşevskiy İ. P. Zemeledeliə i aqrarnie otnoşeniə v İrane XIII-XIV vv. M. , 1960.
Pamətniki pisğmennosti Vostoka, AN SSSR, otdele-niə istorii, M. , 1966.
Raxmani A. A. Tarix-i alamaray-i Abbasi, kak istoç-nik po istorii Azerbaydjana, Baku, 1960.
Rudenko M. B. Opisanie kurdsix rukopisey -Leninqradskix, M. , 1961.
Xalfin N. A. Borğba za Kurdistan, M. , 1963.
Şamilov A. Ş. K voprosu o feodalizme u kurdov, 1936.

Şamilov A. Ş. Nekotorie dannie o kurdskom narode. Jur. «Novoe vremə», 1963, №40.

Gfendiev O. A. Obrazovanie Azerbaydjanskoqo qosudarstva Sefevidov v naçale XVI v. , Baku, 1961.

Azərbaycanca

- «Azərbaycan tarixi». I cild, Azərb. SSR EA Nəşriyyatı, Bakı, 1958.
Behzadi İ. P. Namizədlük dissertasiyası, Bakı, 1960.
Behzadi İ. P. Ravəndinni «Pahət-üs-südüv və ayət-üssüdüv» əsəri tarixi bir mənbə kimi, Bakı, 1963.
Dünbili H. K. Seçilmiş əsərləri, Bakı, 1968.
Zərinəzadə H. Fars dilində Azərbaycan sözləri, Bakı, 1962.
Nemətova M. X. Şirvanın XV-XVI əsrlər tarixinin öyrənilməsinə dair. Bakı, 1959.
Onullahi S. XV əsr Azərbaycanda vergilərin miqdarı və ölçüsü haqqında, Azərb. SSR EA «Xəbərləri», 1967, №1.
F. Metsopski. Teymurləng və onun xələflərinin tarixi. Bakı, 1957.
Omar Lutfi Barkan. XV əsrlərdə Osmanlı imperatorluğunda zirai ekonomikin və mail esasları, İstanbul, 1943.
Blochet Eduard Catalogue des manuscrits persans de la Bilbliogues, national par E. Biochet, Paris, 1905-1912, p. 304-305.
Enciclopedia de Islam, Paris, 1935, v; II
Chari Rieu, Catalogue the Turkish Manuscripts, The British Museum, London, 1888, p. 70.
Schmidt D. A. Journey among brave men, U. S. A. , 1964.
14 Buna görə də ona «Zöhhaki marduş» deyilir.
15 İndi Həmədan yaxınlığındakı Bahar qəsəbəsi keçmiş Bahar şəhərinin xərabəsidir.
16 Beynənnəhreyn iki çayın arası deməkdir.
17 Şəhzur, indiki Kürdüstanda Ərdəlan vilayətidir. Bax: 76, 19-60.
18 Tiyul haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: 24, 184-221.
19 Bir batman qızıl 2,9 kiloqrama bərabərdir. Bax: 43, 241-242.
21 Tövhid – allahın birliyi deməkdir.
22 Həmin müəllif Pazuki deyilən kürd tayfasına mənsubdur: bax: 70, 324-325.
23 Qayıtmışbəy. Əmir bəy Mosullunun qardaşıdır. Bax: 47, 32.
24 Bəzi tədqiqatçılar onu, həkim, molla, şeyx və mövlana deyər qeyd edirlər. Biz isə «Şərəfnamə»yə istinadən Mövlana İdris qeyd edirik.
25 Doqe ovqiyə, oqqa və yaxud vəqiyyə, orta əsrlərin pul miqyasıdır: bir duqqa 35 qram qızıl bərabər imiş, Bax: 111.
26 Mənbələrdə flori, tədqiqat əsərlərində florin qeyd edilən bu pul orta əsrlərin İraq puludur. 1 flori 12 şahı o zamankı İran puluna bərabərdir. Bax, 78, 155.
27 Torpağın varislik yolu ilə keçməsi onun xırda-xırda hissələrə bölünməsinə səbəb olurdu ki, bu da tayfa feodallarının sayını artırırdı.
28 Ocaqlıq Türkiyədə iri torpaq sahəsinə deyilir.
29 Sancaq nisbətən kiçik torpaq sahəsinə deyilir.
30 ləkədkub təpikaltı deməkdir.
31 Şah İsmayıl Səfəvinin anası Aləməşah Bəyim Atqoyunlu Həsən bəyin qızı idi.
32 Öz vətəninə müdafiə edən kürdləri dövrün saray tarixçiləri yağlı adlandırdılar.
33 Şah Abbas bacısı Zərrin Külüah Ərdəlan Əmirzadəsi Xan Əhmədə vermişdir. Bax: (114, 100-101).
34 100 dirhəm təxminən 100 qram gümüşə bərabərdir. Bax: (111).
35 O, hakimiyyətinin ilk vaxtlarında bir sıra yeni qanunlar verdiyi üçün Qazi və yaxud Qanuni ləğəbi almışdır. Bax: (74, 13).
36 Hezoya Sasun da deyildir. Bax: (76, 6).

37 O zaman Luristanda hakimiyyət kürd tayfasının əlində idi. Bax: (100).

38 Mirliva-türklər inzibati bölgü başçısına deyirdilər.

39 4 xalvar 1200 kiloqrama yaxındır.

40 Oruc bəy Bayat bu qalanı Kardukeyan deyər qeyd edir və qədim kürd qalalarından biri olduğunu göstərir. Bax: (46, 105).

41 Bir zaman İranda şahlıq edən Sasani sülaləsinə Kəsrə deyilirdi. Xosrov Ənuşirəvan da o sülalədənir.

42 Xondəmir Bidlisin adını Bilbis qeyd edir, halbuki, Bilbis Kürdüstanda Heqari vilayətində olan bir kəndin adıdır. Bax: (76, 358).

43 Suyurqal haqqında ətraflı məlumat üçün bax: (24, 145-183).

44 Şərəf xan «Şərəfnamə» müəllifinin babası, Şəm-səddin xan atasıdır.

45 Ocaqlıq və yaxud ocaqlıq: böyük hökmdarlar tərəfindən verilən torpaq mülkiyyəti deməkdir. Bax: (38, 116).

46 Məlik Xəlil hüsnkiə hökmdarı və eyni zamanda Şah İsmayıl Səfəvinin bacısı əri idi.

47 Orta əsrlərin bir çox mənbələrində Osmanlı sultanları «Xanaqar» qeyd edilmişdir.

48 Kələntər şəhər hakimi deməkdir.

49 Əmir əl-ümərə əmirlərin əmiri deməkdir.

50 Hezo əmirliyinə Sasun əmirliyi də deyilirdi. Odur ki, Sasunlu Əli bəy eyni zamanda Hezolu Əli bəydir.

51 Suyurqal haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: (26, 272-74).

52 Tiyul haqqında ətraflı məlumat almaq üçün bax: (24, 184-221).

53 Suyurqal torpağı tiyula, tiyul isə ocaqlığa qisbətən daha geniş sahəni əhatə edirdi.

54 Sancaq türklərdə kiçik torpaq sahəsi deməkdir.

55 Bir dəst dörd ədəddir. Bu nalların ümumi çəkisi 40 xalvar və yaxud da 40 dəvə yükü göstərilmişdir. Bax: (76, 186).

56 Bir xalvar təxminən 300 kq-a bərabərdir.

57 Fiqh islam dini qanunlarını izah edən elmdir.

58 Cevr xarici aləmi dini cərəyanlar əsasında izah edən idealist bir elmdir.

59 Nücum insan taleyini səma cismləri ilə əlaqədar izah edən elmdir.

(Ardı gələn sayımızda)

Əhməd Həppo
(Əvvəlki ötən sayımızda)

Xəcenin qəlbi kövrəkdir. O, həyatın dəhşətlərindən qorxur, öz sevgilisi üçün düşmən hiyləsindən ehtiyat edir. Xəcenin nəzərində dünyada sevən könüllərdən qiyyətli heç bir şey yoxdur. Əgər bu sevgi təbiətin saf gözəlliyindən, məsumluğundan yaranmışsa ona ölüm yoxdur. Xəcenin nəzərində bulaq başı dünyanın ən müqəddəs yeridir. Çünki onlar öz sevgilərini burada etiraf etmiş, çəsməni şahid tutub onun saflığına and içmişlər. Siyabənd öz sevgilisi yolunda həlak olarkən Xəce qana boyanmış igidə baxıb şivən qoparı. Onun Fərhədini bulaqlar, qayalar, qartallar, kəkliklər, dumalar eşidir. Siyabənd qoyununda pərvəriş tapdığı Sipan-Xələt dağımın lalələri içərisində son dəfə sevgilisinin üzünə gülümsəyir. Onun təbəssümündə və son sözlərində vətən və məhəbbət yolunda canından keçən məğrur bir qəhrəmanın qəlbi canlanır, şölə saçır:

*Xəce, ağlama, əzizim, ağlama,
Heyfim cavan canıma gəlmir,
Sənin ala gözlərinə heyfim gəlir.
Sipan-Xələtin çiçəklərinə heyfim gəlir.*

Onları düşmən əli dərəcə qəbrim alışıb yanar. 38

Lakin Xəcenin eşqi onun acı fəryadından qiyyətlidir. O, sevgilisinin ox və kamanını yerdə qoymur, qılıncını qurşayıb onun intiqamını almağa gedir. Sipan-Xələt dağımın müqəddəs çiçəklərini düşmən əlləri dəre bilmir. Onları Xəce qoruyur, çünki bu çiçəklər Siyabəndin qanına boyanmışdır.

“Siyabənd və Xəce” dastanındakı peyzağ, vətən təbiətinin rəngarəng mənzərələri “Qər və Kəlik”də daha çox simvolikləşir, nağıl və əfsanə boyaları ilə dastan, epopeya, tarixi mənzumə boyaları çarpazlaşır, bir-birini tamamlayaraq əlvan çalarlar yaradır. Bu dastanın ekip vüsəti və lirik cazibədarlığı süjetdə görünən bütün təbii predmetlərdə üzvi vəhdət halında meydana çıxmaqdadır.

O biri dastanlarda olduğu kimi bu bədii sənət abidəsində də Kürdüstan çəsmələri qəblərə işıq, şəffafıq gətirir, qayalar, dağlar onlara vüqar, mətanət bəxş edir, güllər-çiçəklər onların ürəyinə zəriflik, incəlik duyğuları aşılayır.

Qər və Kəlik qardaş olsa da, onları başqa hissiyat – vətən məhəbbəti, ana torpağın müqəddəsliyi birləşdirir. Qardaşlar bir-birini məhəbbətlə sevir. Onların sevgisi və igidliyi

DASTANLARDA YAŞAYANLAR

Əlçatmaz abidələrə doğru

bir qılıncın iki ağzına, bir quşun iki qanadına bənzəyir. Xalqı təmsil edən bu qəhrəmanların təsəvvürünə, igid olmadan sevmək olmaz. Həqiqi məhəbbət yalnız igidlərə şücaət gətirməlidir. Çünki belə məhəbbətin üfqləri çox genişdir. O vətənin üfqləri ilə birləşir, nəhayətsizliyə, ülvyyəyə qovuşur. Burada təbiətin gözəlliyi vətənin gözəlliyi kimi mənalandırılır, daha yüksək bədii siqlet kəsb edir. Ümumiyyətlə, kürd xalq dastanlarının hamısında vətənpərvərlik hissi başqa həyat hadisələrində olduğu kimi, təbiət lövhələrində də bütün aydınlığı ilə ifadə olunmuşdur.

Dastan qəhrəmanlarını səciyyələndirən ən

döyüş yəhər-yüyəni, döyüş bütəsi həmin nəğmələrdə böyük bir məhəbbətlə, son dərəcə təbiilik və realılıqla əks etdirilmişdir.

“Süvari nəğmələri sərt və gözəl kürd təbiətinin, həmişə müharibə meydanını andıran qaynar kürd həyatının geniş fonunda el içindən çıxan dönməz, yenilməz igidləri Kürdüstan dağlarında bəslənən kişnətili köhlənələri tərənnüm edir. Bu nəğmələrin qəhrəman süvari kürd igidi adicə bir atlı deyil, xalq qəhrəmanlığının rəmzi, adı dillərdə dolğan təmsalidir. Məlumdur ki, başqa xalqların folklorunda da at igidlik simvolu kimi təsvir edilir. Kürd nəğmə və dastanlarında isə köhlən

qulaq və hətta dəvəyə nisbətən atdan az istifadə olunur.”³⁸

Deməli, kürd atı igidlik, cəsurluq meydanının zinetidir. At sərbəstlik, azadlıq yolunda, yadelli qəsbkarlara qarşı qanlı müharibələrdə, müqəddəs vətən torpağının yağlardan qorunmasında əsas vasitədir. Buna görə də onu öküzün, qatırın, ulağın, dəvənin cərgəsinə qoymaq, ondan sağmal heyvan kimi istifadə etmək, südünü sağmaq, ətini yemək kürd qəbilələrinin məişətində təbii olaraq özünə yer tutmamışdır.

Kürdlərin təsəvvürünə bunlar atı adıləşdirir, şənini azaldar, onun müqəddəsliyinə xələl gətirər və bir sözlə kürd qəhrəmanlığı ənənəsinə zərər vurur, igidlik, cəsurluq hissini zəiflədir. Görkəmli folklorşünas V. M. Jir-munskinin aşağıdakı fikirləri kürd folkloruna da tamamilə aid edilə bilər. “Atla qəhrəmanın arasında dostluq dünya epopeyalarında ən çox yayılmış mövzularındadır. Köçəri və yarımköçəri xalqlarda at qəhrəmanının yol və mübarizə yoldaşı kimi olduqca mühüm rol oynamışdır.”³⁹

“Məm və Zin”də Bor, “Qər və Kəlik”də Becan, Sosik, “Əli Xarziya”da Həko və s. köhlən surətləri xalqın ölməz bədii abidələrində əbədiləşdirilmişdir. Kürd folklorunun qocaman tədqiqatçısı, görkəmli alim Həciye Cindi xalq dastanlarında qəhrəmanlıq ənənələrindən danışarkən atla bağlı el adətlərinə xüsusi diqqət yetirir: “Kürd epik nəğmələrində qəhrəman və at vahid bir canlıya çevrilir. Çox vaxt igidin həyatı və ölümü atdan asılı olur. Qəhrəman həlak olanda onun atı yas mərasiminin iştirakçısı kimi görünür.”⁴⁰

Professor H. Cindinin sözlərinə bunu da əlavə etmək lazımdır ki, qəhrəmanın matəm mərasimində onun şücaətli köhləninə boyunna, yəhərin üstünə qara örpək çəkilmiş halda yasa gələnlərin qarşısına çıxarırlar. Kotəl-matəm zamanı at gözəlmək adlanan bu mərasim vaxtı uzaqdan gələnlər atı görən kimi ən əvvəl “Brao, brao” /qardaş/ deyər süvari nəğmələri oxuyur və buradaca ölən igidin şənini nəğmələr yaradırlar.

“Qər və Kəlik” dastanında Kəlikin bütün qəhrəmanlıqlarında onun köhləni Sosik və əfsanəvi Becan iştirak edir.

Kəlik kürd xalqının bir çox səciyyəvi cəhətlərini öz xarakterində əks etdirən mərd, mübariz, alicənab, qorxmaz bir döyüşçü, igid və sərkərdə kimi təsvir edilmişdir. “Qər və Kəlik” kimi gözəl sənət nümunəsinin monimentallığı, bədii zənginliyi bir də bu obrazın nəhəngliyində və realılığında özünü biruzə vermişdir. Dastan kürd köçəri və yarımköçəri həyatını, el məişətini, qəbilə həyat tərzini bütün incəliklərinə qədər əks etdirən bir abidə kimi ensiklopedik səciyyə daşıyır. Kəlik yeddi pəhləvanla vu

ümdə kəyfiyyətlərdən biri budur ki, onların gözəllik anlayışı vətən gözəlliyi ilə eyniyyət təşkil edir. Onlar bu gözəlliyi qorumağa, yaşatmağa, ondan ilham almağa layiq olan kamil və məğrur qəhrəmanlardır. Bu gözəlliyin toxunulmazlığı onların şərəf və ləyaqətini şərtləndirən başlıca amildir.

Beləliklə, aydın olur ki, kürd xalq dastanlarında təbiət təsviri süjetlə əlaqələnməmiş sadəcə marağ doğurmaq üçün əsərə daxil edilən bədii təsvir deyil, vətənpərvərlik hissini və yaxud vətəndaşlıq duyğusunun kamil bədii təəcəssümüdür. Kürd xalq dastanlarının ən gözəl bədii məfkurəvi məziyyətlərindən biri məhz onların bu xüsusiyyətidir.

Qəhrəmanlıq ənənələri

Kürd folklorunda süvari nəğmələri /“Kil-amən siyarən”/ xüsusi yer tutur. Bu qədim el nəğmələri qəhrəmanlıq dastanlarının özül daşları sayıla bilər. Qəhrəmanın mədhi, onun şir kimi odlar içindən keçən köhləninə vəsfi, qəhrəmanın döyüş libası və əsləhəsi, atın

təsvir və tərənnümü spesifik xüsusiyyətlərə malikdir.”³⁷

Təsədüfi deyil ki, Azərbaycanda olduğu kimi Kürdüstanda da at haqqında çoxlu atalar sözləri, zərb-məsəllər, rəvayət və əfsanələr mövcuddur.

“Hesp mirazə” /At muraddır/, “Hespa çə birayə” /Köhlən at qardaşdan irəlidir/, “Hespa bin xwe nede kurê xwe ji siyarbe” /Öz köhlənini oğluna da qıyma/ və s. atalar sözləri kürd xalqı içərisində yeddi yaşlı uşaqdan yüz yaşlı qocayadək hamının işlətdiyi qüdrətli xalq ifadələridir. Bu sözlər, bu kəlamlar həmişə duz-çörək kimi müqəddəs tutulmağa, sehrli, təlsimli sayılmış, hətta bəzən at ilahiləşdirilmişdir.

Görkəmli kürdşünas, kürd tarix və etnoqrafiyasının məşhur tədqiqatçısı O. Vilçevski kürd həyat və məişətində atın necə mühüm rol oynadığını və ata xalqın münasibətini xüsusi olaraq qeyd edir: “Atdan qətiyyətlə sağmal və ətlik heyvan kimi istifadə edilmir. Nəqliyyat və qoşqu kimi də Kürdüstanda öküz, uzun-

İranla kürd üsyançılar arasında gərginlik artır

İranlı kürd üsyançıları İranın İraq Kürdüstanında kürdlərin baş qərargahını hədəf alan raket hücumuna cavab verilməyi ilə hədələyib. İranın İnqilab Qvardiyası tərəfindən raket İran Kürdüstanının Demokrat Partiyasının (KDPI) İraqın Koya şəhərindəki qərargahına sentyabrın 8-də atılıb.

KDPI 15 üzvünün öldüyünü, digər bir neçə adamın yaralandığını bildirib. Tehran tərəfindən terrorçu təşkilat adlandırılan KDPI İranın ən uzunmüddətli hərəkətidir. Bu təşkilat 1979-cu ildən bəri kürdlərin milli hüquqlarının müdafiəsi naminə İranla partizan müharibəsi aparır.

İran rəsmiləri kürd separatistlərini İraqa sərhəd bölgələrdə patrul qiyyətlərinə qarşı bir neçə hücumu görə ittiham edib. Hökumətin bəyanatında bildirilib ki, partiyanın qərargahına hücum Qərbi Azərbaycan, Kürdüstan və Kirmanşah vilayətlərindən ABŞ-la əlaqəsi olan

terrorçu qruplaşmaların fəaliyyətlərinə mane olunması mahiyyəti daşıyıb. KDPI isə iddiaları rədd edib.

İran rəsmiləri kürd üsyançılarının ABŞ-dan motivasiya aldığını və ABŞ-ın iqtisadi tənəzzül yaşayan İranda sabitsizlik yaratmaq istədiyini bildirir. Amerikanın İranla 2015-ci il nüvə sazişindən çıxması ilə İrana qarşı tətbiq etdiyi sanksiyaları iqtisadiyyata ciddi şəkildə ziyan vurub. Ötən həftə İranın İnqilab Qvardiyasının komandiri Məhəmməd Baqeri Press TV-yə İranın İraq ərazisində hücumunu müdafiə edərək, rəsmi Tehranın özünü ABŞ təcavüzündən qorumaq hüququna malik olduğunu deyib.

ABŞ dövlət Departamenti Vaşinqtonun kürd üsyançıları təşviq etdiyinə dair iddiaları rədd edib. İraq və Kürdüstan hökumətləri İranın hücumu ölkənin suverenliyinin pozulması adlandıraraq, İraqdan aralarındakı münaqişədə istifadə edilməsinə çağırıb.

Eksperlərin fikrincə, daxili və beynəlxalq müstəvidə İrana qarşı təzyiqlərin artması ilə İran və kürdlər arasında qarşıdurma daha da artacaq.

Di Roja Cîhanî ya Jinê de, Panoramayek li Dor Rola Jina Kurd li Beriya Mêrdînê

Konê Reş

Bi min xweş e ku, di roja Cîhanî ya Jinê de, karibim ronahiyê berdim dor rola jinê di civaka Beriya Mêrdînê de. Rola jinê di mala kurdî de û vê gotina ku bav û kalên me gotiye: (Jin stûna malê ye), biçesipînim.. Erê rola mêr mezin e, lê barê giran li ser piştê jinê ye, jin stûna malê ye. Erê jin nîvê civakê ye.. Wek ku diyar e, di vê serdemê de guhdanek mezin bi jinê heye. Nexasim ji rex saziyên sivîl, dewletên demokrat û Netewên Yekgirtî ve.. Ev dewlet û saziyên têvel bi hewildan in ku ew zilm û zora ji sedê salan ve li ser jinê dihat û tê meşandin, nemîne.. Bêguman jina kurd jî, beşeke ji jinên netewên cîhanê, gelek zilm û zor lê hatiye kirin û hêjî dibê. Û zilm û zora ku li jina Kurd hatiye kirin û dibê, dubare ye; ji rexekî ve bîndestiya ku gelê Kurd bi tevayî, ji rex rêjîmên kedxwar ve, tê re derbas bûye û dibê, ji rexekî din ve civakî ye, wek ya civaka cîhana gelên sisya ye ji paşketinê.

-1-

Di vê rojê de, navê çend Jina Kurd yên navdar:

Di dawiya çerxê 19an û destpêka çerxê 20an de, navê çend jinên kurd di bakurî Beriya Mêrdînê de bi mêranî, merdî û cegerdarî di civaka kurdên Beriya Mêrdînê de dihat gotin, bandora wan li jinên Beriya Mêrdînê hebû wek: Xatê; diya Silêmanê Mistê, ku jinek mêr bû di herêma Xerzan de.. Şemê; diya Felîtê Quto, ew jî jinek mêr bû di herêma Pêncînarên de.. Perîxanê; diya Omer û Emînê Perîxanê di herêma Rema û Bişeriyê de.. Fesla Anter; Diya nivîskarê Kurd Musa Anter di navçeya Nisêbînê de. Dibêjin jinek wek axa bû û mixtariya gundê xwe Zivingê dikir. Durra; jina Hemê Mihê serokê eşîra Koçeka, dibêjin jinek nandan û sexî bû, deriyê wê ji mehcir, feqîr û û fiqran re vekirî bû.. Sara Hesê; Jina Hesê Şemokî, ji mala Hesê Berekê bû, dibêjin ew jinek zana, merd û şaraza bû, di herêma Hevêrkan de..

-2-

Xensa, kebanîya Îbrahîm Paşayê

yek ji jinên Beriya Mêrdînê bû:

Tevî vê rewşa xerab ya ku Kurdistan tê re derbas bûye û dibê, gelê Kurd bi rûmet û rêzgirtinê li jinê mêze kiriye û derfetên berfireh di jiyana rojane de li ber vekirî hiştiye.. Di encam de jina Kurd di gelek waran de xwe parastîye, serê xwe hildaye û nav û deng daye.. Mirov dikare wan waran bi van xisletan bi nav bike: Merdî, mêranî, zanîn û huşmendî, wefadarî, deyx û cangorî..

Yek ji jinên Beriya Mêrdînê yên ku di destpêka çerxê bîstan û vir de nav û deng daye Xensa Paşê ye. Xensa Paşê an Xensa Xelecî: kebanîya Îbrahîm Paşayê Millî bû; Jinek jîr û jêhatî bû, xwedî kesayetiyeke xurt û bi biryar bû. Di heyamê mêrê xwe Îbrahîm Paşa de û di pey wî re jî, wê karîbû zarok û êla xwe a Millan di devêrên teng re, bi serketin derbas bike.. Ew bû ya ku di şerê erebên Iniz û Şemeran de, nav di mêrên Millan, Xelecî û Kîkan de dida û ji wan re digot; Yaxên we yaxên guran e. Anku yaxên guran jî pezkujin, yaxên we jî

mêrkujin.. Ew keça Daoud Axa, pis-mamê Îsmail Axa serokê êla Xeleca bû, lê bi navê Xensa Îbrahîm Paş dihat naskirin an bi navê Xensa Paşa. Piştî ku di payîza 1908an de zîlamê wê Îbrahîm Paşayê Millî li Sifeya, nêzîkî Kewkebê Millan canê xwe ji dest da û çû ber dilovaniya Xwedê û zarokên wî li Nisêbînê hatin girtin.. Xensa xatûn bi kar û barê êla Millan rabû û bi zîrekiya

xwe zarokên xwe ji zindanê berdan.. Xensa xatûn xwedî rêz û rûmet bû li cem axayên Kurdan û keyaxên ereban, nîşana rêzgirtina wê ku, di

hevdiştinan de serê wê maç dikirin..

-3-

Rola Jina Kurd di tevgera Siyasî de:

Bi helkefta 8ê Adara 2024an, bi min xweş e ku ez navê çend jinên kurd

xebat di nav tevgera niştimanî kurdî de li bajarê Qamişlo dikir.. û herwiha jinên wek Stîya Mele Ehmedê Şûzî; Wezîra Têllo, Meqbûla Têllo, Sînem

keça Cegerxwîn, Emîna Çelengî.. van jinan jî wek wê xebata Kurdewariyê dikirin û dikarim bêjim ku ev jinên han û ji bil wan ve jî hene ji pêşengên jinên kurd bûn di Beriya Mêrdînê de di warê hestê netewî kurdî de.

-4-

Di Roja Cîhanî ya Jinê de, silaveke wefadarî jinên Beriya Mêrdînê re:

Tevî jiyana gundîtiyê, cehalet, nexwendin û perîşaniya ku civaka kurdên Beriya Mêrdînê tê re derbas dibû, Jina kurd li kêleka mêrê xwe berxwedaneke bê rawestan kiriye û dike.. Digel mêrê xwe qonaxên cetin û dijwar, bi wefadarî derbas kiriye.. Tevî ku zimanê erebî li pêşberî xwendina zarokên wê astengek mezin bû, wê ew asteng bi vîn û deyxake mezin li pêş xwe hişt û nehişt ku zarokên wê dûrî zimanê bav û kalên xwe bikevin.. Hezkirina zimanê xwe bi zarokên xwe re çand.. Roja îro, bi saya wê, bi dehan ji mamoste, parêzer, bijîjk û endazyar di nav malbatên Beriya Mêrdînê de têne dîtin, tev bi Kurdî xeber didin û şerim dikin ku bi hev re bi zimanên biyanî xeber bidin.. Ji dil, roja 8ê Adarê li tev jinên cîhanê û taybetî li jinên Kurdistanê û Beriya Mêrdînê pîroz dikim û ji dayika xwe çêtir nabînim ku silaveke ji giyanê we re pêşkêş bikim.

Belê Hebûna Me Di Zimanê De Ye

Eger roja 21ê Sibatê "Rojaya navnetewî ya Zimanê Dayikê" be, em vê rojê li gelê xwe pîroz bikin û xelkên xwe agahdar dikin ku, roja Zimanê Kurdî 15ê Gulanê ye. Ev roja ku ji berî 92 Salan ve, kovara HAWARê li Şamê hatiye weşandin ku yekemîn care di dîroka Kurdan de zimanê Kurdî (Kurmançî û Soranî), bi alfabeya Latînî hatiye nivîsandin. Ji wê salê ve rewşenbîrên Kurd his û hestên xwe bi zimanê dayika xwe tînin ziman û zimanhezên kurd li gor vê banga Mîr Celadet Bedirxan dilivin:

(Malxerabo! Ma we ew çend wext nîne, ko hûn ji bo hînbûna zimanê biyaniyan bi salane ve xebitîne, îro jî dixebitin, ji bona ko bikarin -fîn-

foneke- derewîn bi lêv bikin. Kuro! Eybe, şerme, fihête, an hîni xwendin û nivîsandina bi zimanê xwe bibin, an mebejin em Kurdin, bê ziman Kurdî jî we ra ne rûmete, ji me ra rûreşiyek girane. Heyf û xebînet û hezar mixabin, nemaze ji wan ra ko bi zimanên din dizanin bixwînin û binivîsinin û alfabeya zimanê xwe hêç nas nakin).

(Kovara Hawar, hejmara (27) Şam, 1941)

Wek ku diyar e her miletek di cîhanê de, pênasîn û hebûna xwe bi zimanê xwe dide naskirin; li Erebiştanê zimanê Erebi nîşana hebûna miletê Erebi e, li Tirkistanê zimanê Tirkî nîşana hebûna miletê Tirk e, wiha jî li Kurdistanê zimanê Kurdî nîşana

hebûna miletê kurd e. Di nav gelên cîhanê de, zimanê Kurdî pênasiya gelê Kurd e. Di civata Netewên Yekbûyî de jî, her neteweyek bi ala xwe ya rengîn tê naskirin, wiha jî netewê kurd bi zimanê xwe yê Kurdî û ala xwe a rengîn di nav koma netewan de tê naskirin, ango zimanê Kurdî nasnameya neteweyê Kurd e û hebûna gelê Kurd di hebûna zimanê Kurdî de ye.

Ji ber ku kesayetiya me di zimanê me de ye û em bi zimanê xwe kurd mane, neyarên me jî, ji mêj ve ev yek naskirine û bi rêk û pêk şer bi zimanê me re kirine û dikin. Roja îro çendî em li zimanê xwe xwedî derkevin, biparêzin û pêşve bibin, wiha em hebûna xwe a kurdî diparêzin.

Dagirkeran bi sedema ku zimanê kurdî nemîne, bi pîlan şer bi zimanê me re kirine. Zimanê me wek sembola paşverûtî û nezaniyê destnîşan kirine û dikin. Û ne tenê planên bişaftina çand û ziman li ser me kurdan meşandine, lê belê wan xwestiye ku kurdan di her warî de paşketî û asîmîle bikin.

Zimanê dayika me, ne kêmi zimanê xelkên derdora me ye. Kok û rehên zimanê me li hezar salan vedigere, rewa xwe ji ava çemê Dicle û Ferat distîne, bi çiyayê Cûdî, Barzan, Zagros, Toros û Agirî re mezin bûye. Bi keleka Nûh pêxember re gerya ye û dawî ji Cizîra mîr Şeref li dinyayê belav bûye.

Konê Reş

Başkan Barzani, Irak Parlamentosu Bölgeler ve İller Komitesi ile görüştü

Başkan Barzani, bugün Salahaddin'de, Halid Samerai başkanlığındaki Irak Parlamentosu Bölge-

er ve İller Komitesi heyetiyle görüştü.

Başkan Mesud Barzani, Irak Parlamentosu Bölge ve İller Komitesi heyetini ile çeşitli konularda fikir alışverişinde bulundu.

Irak'taki siyasi duruma ilişkin görüş alışverişi bulunulduğu görüşmede, konuk heyet, Kürdistan Bölgesi'nin Zaho, Soran ve Raperin'de bağımsız idarelerin oluşmasındaki tecrübelerine övgüde bulunarak, bu tecrübelerin Irak'ın diğer bölgelerine aktarılmasının temennisinde bulundu.

Neçirvan Barzani, Azerbaycan'ın Irak Büyükelçisi ile görüştü

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, Azerbaycan'ın Irak Büyükelçisi Nasır Memmedov

ile bir araya geldi. Başkan Neçirvan Barzani, başkent Erbil'de Azerbaycan'ın Irak Büyükelçisi Nasır Memmedov ile bir araya geldi.

Başkanlıktan yapılan açıklamaya göre görüşmede, Azerbaycan ile Irak ve Kürdistan Bölgesi arasında çeşitli alanlardaki ilişkilerin geliştirilmesi ve işbirliğinin genişletilmesi üzerinde duruldu. Ayrıca Kürdistan Bölgesi'nde Azerbaycan temsilciliğinin açılmasına yönelik son adımların yanı sıra Azerbaycan, Irak ve Kürdistan Bölgesi arasında doğrudan uçuşların başlaması konusu da ele alındı. Görüşmede, her iki taraf da ikili ilişkilere bağlılıklarını yineleyerek, Irak ve Kürdistan Bölgesi'nde özel sektör ve Azerbaycan şirketlerine yönelik iş ve yatırım fırsatları ile kültürel alanda işbirliğinin geliştirilmesi konusunda görüş alışverişinde bulundu.

Hasan Abbas: 'Kürdistan Bölgesi'nin ABD askerlerinin kalması konusundaki tutumu dikkate alınmalı'

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM) Uluslararası İlişkiler Başkanı Hasan Abbas, Kürdistan Bölgesi'nin Irak'ın önemli bir parçası olduğunu ve

ABD'nin ülkeden çekilmesi konusundaki tutumunun dikkate alınması gerektiğini vurguladı.

Hasan Abbas K24'e verdiği demecinde, ABD ve koalisyon güçlerinin Irak'taki varlığının Irak güvenlik güçlerinin güçlendirilmesine yardımcı olduğunu söyledi. Iraklı yetkililerin, ülkenin hala yabancı birliklerin varlığına ihtiyaç duyduğu görüşünde olduğunu kaydeden Abbas, "ülkedeki ABD birliklerinin sayısının birkaç bini geçmediğini, dolayısıyla Irak'taki varlıklarının normal" olduğunu söyledi. Hasan Abbas, ABD birliklerinin görevlerinin "yalnızca lojistik ve tavsiye niteliğinde olduğundan" ülkede uzun süre kalabilecekleri değerlendirilmesinde bulundu. Abbas ayrıca, "Kürdistan Bölgesi Irak'ın önemli bir parçası ve ABD askerlerinin ülkede kalması konusundaki tutumu dikkate alınmalı." diye konuştu.

Başkan Barzani, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı ile görüştü

Başkan Mesud Barzani, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Taylor ile görüştü.

Başkan Barzani, bugün Salahaddin'de, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Taylor'u kabul etti. ABD'nin Erbil Başkonsolosu Mark Straw'n da hazır bulunduğu görüşmede, Kürdistan Bölgesi Başbakanı Mesur Barzani'nin Washington ziyareti ciddi ve başarılı bir ziyaret olarak nitelendirildi.

Irak'taki siyasi durum, Kürdistan Bölgesi Hükümeti ile federal hükümet arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerde yaşanan sorunların ele alındığı görüşmede, Irak'ta istikrarın korunmasının gerekliliği ile koalisyon güçlerinin bölgenin

istikrarındaki rolü vurgulandı. Irak Yüksek Federal Mahkemesinin

ve demokratik sürece zarar vermeye yönelik bir girişim olarak nite-

bileşenlerle ilgili kararından duyduğu kaygıyı dile getiren Başkan Mesud Barzani, söz konusu kararı bileşenlerin haklarını baltalamaya

lendirdi.

Ayrıca, Barzani ile Taylor, Kürdistan Bölgesi-ABD ilişkilerini de ele aldı.

Başbakan Mesur Barzani'nin ABD ziyareti, Sebepleri ve Beklenen Sonuçlar

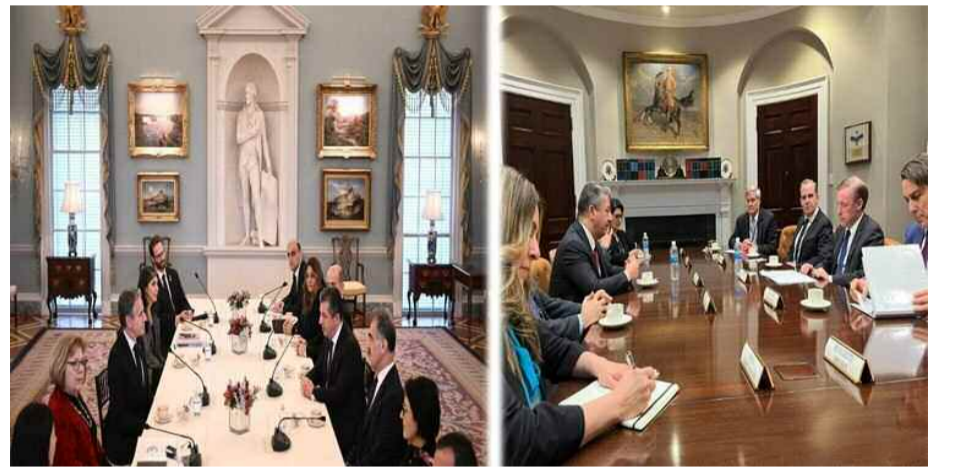
Günümüzde Dünya hakim olan ABD, İngiltere ve Fransa gibi batılı devletlerin kısa orta ve uzun vadeli hesaplarına ve kendi çıkarlarını önceleyerek hareket ettikleri gerçeğini kesinlikle bilmek gerekiyor. Ancak bu güçlerin İsrail Devletini güvenceye alacak ve Ortadoğu'daki yeraltı ve yerüstü zenginliklerini de hesaplayarak Kürdlerin devletleşmesi sürecine önemli katkılar verecekleri bir eğilim içerisinde olduklarını da bilmek gerekiyor. Bilindiği üzere ABD ve müttefiklerinin Irak'a müdahalesi ve Saddam Rejiminin devrilmesi sonucunda Irak'ta yapılan yeni anayasada Kürdlere federal bir bölge statüsü tanınarak önemli avantajlar sağlamıştı ancak Kürdler bu avantajlarını özellikle Mam Celal'in ölümünden ve YNK'nin kendi içerisindeki iktidar kavgası ve çelişkileri sonucunda ne yazık ki doğru ve verimli kullanamadılar.

İŞİD Terör örgütünün Irak'a saldırması ve Musul vilayetini işgal ettikten sonra tam da Bağdat'a yöneldiği bir sırada bir sihirli elin araya girmesiyle bir anda Kürdistan bölgesine yönelmesi ve Kürdistanlı güçlerin bu vahşi ve geric çetelere karşı kendi topraklarını karamanca savunması Kürdistan Federe yapısına maddi ve manevi anlamda büyük zararlar vermiş ve Kürdistan bölgesi tam da toparlanacağı bir zamanda ciddi ekonomik ve sosyal kayıplara uğramıştı.

Aynı dönemlerde İran Molla Rejimi sinsi bir biçimde devreye girerek Irak Merkezi Hükümeti'ni ve Şii Kutsalını korumak bahanesiyle Haşdi Şabi denilen çeteleri örgütleyerek Irak'a sözde yardım gerekçesiyle bu çete örgütlenmesini silahlandırıp Irak ordusunun içine katmış ve daha sonraki süreçlerde de onları yasal bir statüye kavuşturarak adeta Peşmerge'ye karşı kullanmıştır. 17 Ekim saldırılarında ve Kerkük'ün işgali sırasında ise YNK içerisindeki ihanetçi bir kanat Haşdi Şabi ile yaptıkları gizli bir anlaşma sonucu Kürdistan'ın kalbi sayılan Kerkük ve bir kısım tartışmalı bölgeleri Irak ordusu ve Haşdi Şabi güçlerine adeta terk etmiştir. Daha sonraları İran Molla Rejiminin büyük desteğini alan

Haşdi Şabi güçleri PKK ile iş ve güç birliği yaparak Şengal'de ve Mahmur bölgesinde bulunan Kürdistan'ın meşru güçleri olan Peşmerge'ye karşı

ABD'yi ziyaret etmenin ihtiyacını duyulmuştur. ABD ve batılı ülkelerin Kürdlere yardım konusunda nasıl bir tutum takınacağını ve İran molla rej-

cephe açarak Kürdistan Federe yapısının otoritesini tanımayan bir tutum takınmışlardır. Bahsi geçen bu iş birliği ve ihanet bugüne kadar da devam ettirilmektedir. Günümüzde PKK güçleri Türkiye Kürdistan'ını adeta terk ederek İran'ın denetimindeki Süleymaniye, Kandil ve Haşdi Şabi çetelerinin yardımlarıyla Şengal ve Çevresinde tutunurken T.C. ordusuna bağlı işgal güçlerinin Kürdistan bölgelerine girmesi ve yerleşmesi için ciddi bahanelere yaratmaktadırlar. Bütün bunların gerçekleşmesinde asıl amacın İran ve T.C. sömürgeci devletlerine bir takım bahaneler yaratmak Kürdistan Federe Yapısını yıpratmak ve bu yapının meşruiyetini ortadan kaldırmaya yönelik olması nedeniyle dört parçadaki Kürdlerin birlikteliğini ciddi bir şekilde engellemek olmuştur.

Gelinen bu aşamada ve İran, Irak, Türkiye Hükümetlerinin Kürdistan üzerinde kara bulutlar gezdirme gayretleri ve var olan Kürdistan Federe Yapısını yıpratmak ve ayrıca mevcut Irak anayasasında Kürdlere tanınmış olan hakları ellerinden alarak Kürdleri statüsüz bırakma çabalarından başka bir anlamı ve amacı yoktur.

Sayın Mesur Barzani'nin bu ciddi kaygıları gidermek KDP ve diğer Kürdistanlı parti ve örgütlerin elini güçlendirmek ve tehlikeye sokulmak istenen Kürdistanlı statüyü korumak ayrıca da yardım almak üzere acilen

mi ile T.C. Devletin Kürdistan'a yönelik baskı ve entrikalarına karşı nasıl bir politika izleyeceğini önümüzdeki günlerde hep birlikte göreceğiz.

Bu kritik süreçte esasen can alıcı rol yine Kürdlerin dört parçada Milli Demokratik bir çizgide ısrarlı ve dirençli duruşu ve Kürdistanlı çıkarları önceleyerek birlik içerisinde Kürdistan Federe Yapısına yapacakları katkı ve yardımlar belirleyici olacaktır. Bu anlamda dört parçada bulunan Kürdlerin birliği ve mili bir reflekse sahip olmaları oldukça önemlidir.

Günümüzde Dünya hakim olan ABD, İngiltere ve Fransa gibi batılı devletlerin kısa orta ve uzun vadeli hesaplarına ve kendi çıkarlarını önceleyerek hareket ettikleri gerçeğini kesinlikle bilmek gerekiyor. Ancak bu güçlerin İsrail Devletini güvenceye alacak ve Ortadoğu'daki yeraltı ve yerüstü zenginliklerini de hesaplayarak Kürdlerin devletleşmesi sürecine önemli katkılar verecekleri bir eğilim içerisinde olduklarını da bilmek gerekiyor. Son söz olarak Kürdler kendilerine ait bu coğrafyada bundan 33 yıl evvel sahip oldukları Raperin direnişi ruhuyla ve birlik içerisinde hareket ederlerse ancak o zaman dünya milletler camiasında onurlu bir yere sahip olabilirler. Bundan dolayı diyoruz ki Bütün Kürdler hadi hep birlikte ve var olan gücümüzle ülkemizi ve Kürd halkını koruyup savunalım.

Neçirvan Barzani: 'Kürtler Raperinin kutsal amaçları ve özgürlüğünden asla vazgeçmedi'

Neçirvan Barzani Raperin'in yıl diktatörlüğüne son verdi. geleceği garanti altına alacak dönüşümü vesilesiyle bir mesaj Raperinin kutsal amaçları ve güçtedir."

yayımladı.

Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani Raperin'in yıl dönümü vesilesiyle bir mesaj yayımladı

Neçirvan Barzani görkemli Raperin'in 33'üncü yıl dönümü vesilesiyle yayınladığı mesajda, onurlu şehit aileleri, kahraman Peşmerge, bileşenleri ile birlikte tüm Kürdistan halkını kutladı, Raperin şehitleri başta olmak üzere tüm Kürdistan şehitlerini andığını kaydetti.

Neçirvan Barzani mesajında "Kürdistan halkı 5 Mart 1991'de Raperin'in kapısı Ranya'da özgürlük için can vererek yeniden dirilerek dönemin en zalim ve kanlı

özgürlüğünden asla vazgeçmedi" dedi.

"Raperin Kürdistan'a yönelik tehditleri bertaraf edecek güçtedir"

Mesajında Raperinin büyük bir 'özgürlük ve zafer' iradesi olduğuna vurgu yapan Başkan Neçirvan Barzani şunları dile getirdi:

"Raperin, Kürdistan halkının özgürlük ve zafer iradesi ve büyük inancıdır. Birlik ve beraberlik sayesinde elde ettiği kazanımlarını Federal Irak Anayasası'nda pekiştirmiştir. Bu birlik ruhu bugün de federal sisteme Kürdistan Bölgesinin anayasal haklarına, kazanımlarına ve statüsüne yönelik tehditleri bertaraf edecek ve gelecek nesillere daha parlak bir

Başkan Neçirvan Barzani, "Raperinin kutsal hedefleri; yaşam ve özgürlük, demokrasi, barışçıl ve ilerici bir toplum, daha iyi bir bugün ve geleceğin inşası, birlikte yaşamın beşiği olan güçlü bir Kürdistan'dır. Karşılıklı kabul ve hoşgörü ancak ortak çalışma, birlik ve beraberlik ile sağlanabilir" ifadelerini kullandı.

"Raperinin zaferi hepimiz için her zaman bir ders, bir yol haritası olmalıdır"

Kürdistan Bölgesi'nin içerisinden geçtiği zorlu sürece dikkat çeken Başkan Neçirvan Barzani 'birlik' çağrısında bulundu: "Tarih, çatışma ve bölünmenin çok acı deneyimler olduğunu, elde edilen statü, kazanım ve fırsatlara büyük zararlar verdiğini kanıtlamıştır. Dolayısıyla Raperinin zaferi hepimiz için her zaman bir ders, bir yol haritası olmalıdır. Hep birlikte, inançla, umutla, el ele, zorlukların üstesinden gelmek, daha iyi bir gelecek için çalışalım." Mesajının sonunda Kürdistan Bölgesi Başkanı Neçirvan Barzani, Raperinin yıl dönümünde direnişçi ve yürekli Kürdistan halkı ile şehitlerin ruhlarını selamladığını yineledi.

Başkan Barzani: Raperinin kazanımları Kürdistan halkının mülküdür ve gelecek nesillerindir

Başkan Mesud Barzani, 5 Mart 1991'de Kürdistan halkının Baas rejimine karşı başlattığı büyük

ayaklanmanın (Raperin) 33'üncü yıldönümünde bir mesaj yayımladı.

Başkan Mesud Barzani Raperinin yıl dönümünde yayınladığı mesajda "Raperinin 33. yıl dönümü vesilesiyle onurlu şehitlerimizin ailelerini, kahraman Peşmerge, tüm yurtseverleri, özgürlük savaşçıları ve tüm Kürdistan halkını kutluyorum" dedi. Başkan Barzani mesajında şu ifadelerle yer verdi:

"Raperin, onlarca yıldır süren Kürdistan halkının mücadelesinin, direnişinin, emeğinin ve savaşçıların bu uğurda döktüğü kanının devamı olup, halkımızın yaşamında yeni bir başlangıç ve umut olmuştur. Raperin, Kürt halkının baskıcı ve işgalci kurumların tüm gücüne rağmen onlara karşı onurlu bir yaşam iradesi ve özgürlüğün her zaman var olduğu ve var olacağına açık bir mesajıydı. Raperinin kazanımları Kürdistan halkının mülküdür ve gelecek nesillerindir. Kürdistan halkının Raperinin yıl dönümünde ayaklanmanın kazanımlarının, hedeflerinin ve değerlerinin yüceltilerek korunması ve güçlendirilmesi gerektiğini vurguluyoruz. Hiçbir koşulda ve hiçbir baskı altında bu ruh unutulmamalı, çarpıtılmamalıdır. Raperinin ve Kürdistan'ın kurtuluşu uğruna şehit olanların ruhuna selam olsun"

Kürdistan Bölgesi seçimleri için 38 siyasi parti başvuruda bulundu

10 Haziran'da yapılması planlanan Kürdistan Parlamento seçimleri için şu ana kadar 38 siyasi parti kayıt yaptırdığı bildirildi.

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonundan edinilen bilgiye göre; şuana kadar 17'si Kürdistan Bölgesi, 21'i Irak'ta kayıtlı 38 siyasi parti Parlamento seçimleri için Irak ve Kürdistan Bölgesi komisyonlarına isimlerini kaydettirdi.

Komisyona başvuran Kürdistan Bölgesi İçişlerine kayıtlı partilerin isimleri şunlar:

- Kürdistan Demokrat Partisi (KDP)
- Kürdistan Yurtseverler Birliği (YNK)
- Kürdistan Sosyalist Demokrat Partisi (KSDP)
- Kürdistan Emekçiler Partisi (Zahmetkeşan)
- Kürdistan Komünist Partisi-Irak (Hizbi Şuweyi)
- Kürdistan İşçi ve Emekçi Partisi (Hizbi Karker û Rencderan)
- Kürdistan İslami Toplum Hareketi (Bizutnave)
- Kürdistan İslam Birliği (Yekgirtu)
- Ulusal Bayt Nahrin Birliği
- Süryani Demokratik Hareketi
- Keldani Demokratik Birlik Partisi

Türkmen Reform Partisi
Süryani Ulusal Partisi
Türkmen Kalkınma Partisi
Keldani Ulusal Konseyi
Goran Hareketi
Kürdistan Adalet Topluluğu (Komal)
Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonuna başvuran partiler ise şunlar:

- Kürdistan Kurtuluş Partisi
- Kürdistan Demokratik Halk Hareketi
- Kürdistan Demokratik Ulus Birliği
- Kürt Ulusal İslami Hareketi
- Kürdistan Türkmenleri İçin Demokrasi Hareketi
- Irak Türkmenler Birliği Partisi
- Türkmen Ulusal Kurtuluş Partisi
- Türken Kardeşli Partisi
- Kürdistan İller Partisi
- Kürdistan Türkmen Demokratik Hareketi
- Bağımsız Türkmen Hareketi
- Kürdistan İşçi Komünist Parti
- Irak Türkmen Halk Partisi
- Kürdistan Türkmen Dayanışma Partisi
- Kürdistan/Irak Barış Hareketi
- Kürdistan Kurtuluş Kongresi
- Kürdistan Demokratik İlerleme Partisi/Irak
- Kürdistan Bağımsızlık Partisi
- Kürdistan Demokratik İnşa Partisi
- Ulusal İttifak
- Türkmen Milli İrade Partisi

Irak Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu Sözcüsü Cumane Xelay başvuru yapan 38 parti dışında da partilerin olduğunu belirterek, "Tüm kayıt işlemlerini tamamlamış ve yalnızca Bağımsız Yüksek Seçim Komisyonu tarafından resmi olarak onaylanması gereken başka partiler de var" dedi.

Başkan Neçirvan Barzani 10 Haziran 2024'ü seçim tarihi olarak belirlemesi ile birlikte Parlamento seçimleri için başvuru kayıtları 5 Mart'ta başladı. Başvuru tarihi 12 Mart'ta kadar devam edecek.

33'üncü yıl dönümünde Raperin; Kürdistan halkının büyük isyanı

33 yıl önce bugün, Kürdistan halkı, Baas rejimine karşı ayaklanıp (Raperin) Güney Kürdistan topraklarının büyük bölümünü kurtarmayı ve kendi yönetimlerini kurmayı başardı.

33 yıl önce bugün (05 Mart 1991) Güney Kürdistan halkı, Baas rejimine karşı büyük bir ayaklanma başlattı. Kürtçede "ayaklanma" anlamına gelen Raperin, sonuçları ve doğurduğu gelişmeler nedeniyle Kürdistan tarihinde çok önemli bir yer edindi. Güney Kürdistan halkının Irak'ta Baas rejiminin zulüm ve işgaline karşı yürüttüğü mücadele 5 Mart 1991'de başlatılan Raperin'le birlikte yeni bir döneme girdi. Kürdistan halkının onlarca yıllık direnişi sonrası, meşru haklarını elde etmek, topraklarını işgalcilerden kurtarmak, zulmü, Enfal ve kimyasal saldırıları reddetmek, Kürdistan'ın kimliği ve coğrafyasının değiştirilmesine karşı çıkmak için Güney Kürdistan halkı 5 Mart 1991'de Raperin'in (ayaklanma) ilk kıvılcımını Ranya kentinde yaktı.

Mart ayı Kürtler için çeşitli olaylarla doldu ancak 5 Mart'tan 21 Mart'a kadarki sürenin Güney Kürdistan halkı için özel bir önemi var. Çünkü 1991 yılının mart ayında halk, Baas rejiminin yıllardır süren insanlık dışı uygulamalarına son vermek için ayaklandı. Raperin'den önce Güney Kürdistan'daki tarafların koalisyonu, Kürdistan Cephe'de halkı ayağa kaldırarak, kısa bir süre için birçok kasaba ve kentin kurtarılmasını sağladı.

Tarihler 5 Mart 1991'i gösterdiğinde ise Raperin'in yol haritası uygulamaya konuldu ve halk, Peşmerge'nin desteğiyle Ranye ve çevresini kurtardı, Baas rejiminin tüm resmi ve askeri kurumlarını ele geçirdi. Bu durum, Kürdistan'ın diğer bölgelerinde de halkı ve Peşmerge'yi harekete geçirdi. Raperin; Kürdistan Cephe içindeki partiler ile Kürdistan halkının iş birliği ve yardımlaşmasının ürünü, Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesinde bir dönüm noktasıydı ki Kürdistan Bölgesi statüsünün kurulmasını sağladı. Raperin Ranya'da başladı, 21 Mart'ta Newroz günü Kerkük'ün kurtarılmasıyla noktalandı ve Güney Kürdistan'ın tamamı Baas rejiminin elinden kurtarıldı. Raperin'den bir yıl sonra Kürdistan siyasi liderliği, yönetimde demokrasi sistemini uygulamaya başladı. 19 Mayıs 1992'de, ilk kez parlamento seçimleri yapıldı. Bütün sorunlara ve yaşanan olumsuzluklar karşısında bu gelişme, Güney Kürdistan'da Kürtler adına önemli bir kazanım olarak tarihe geçti. Çünkü tarih boyunca Kürtler ilk kez kendi parlamento ve hükümetlerini kurmayı başarmıştı. Bugün, birçok bölgede, ayaklanmanın yıldönümü dolayısıyla etkinliklerin düzenlenmesi bekleniyor.

Serokê Herêma Kurdistanê pêşwaziya Balyozê Azerbaycanê kir

Birêz Nêçîrvan Barzanî Serokê Herêma Kurdistanê, îro piştî nîvro 05.03.2024ê li bajarê

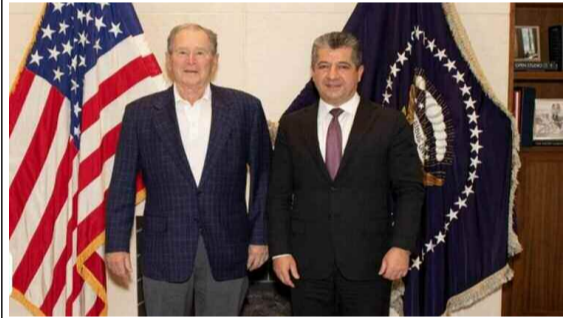
Hewlêrê, digel birêz Nesir Memedov Balyozê Azerbaycanê li Iraqê civiya.

Di civînê da behsa pêşxistina peywendiyên û berfirekirina hevkarîyên hevbeş di navbera Azerbaycan û Iraq û Herêma Kurdistanê di warên cuda da, rêkarên herî dawî ya vekirina nûneratiya Azerbaycanê li Herêma Kurdistanê û xebatên ji bona destpêkirina geştên raste rast yê asmanî di navbera Azerbaycan û Iraq û Herêma Kurdistanê da hate kirin.

Her du aliyên dupat kir ku, bi girîngiyê ve li peywendiyên di navbera xwe dinêrin û behsa derfetên kar û veberhênanê ji bo kerta taybet û kompaniyên Azerbaycanê li Iraq û Herêma Kurdistanê û hevkarîyên di warê çandî de kirin.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî bi Serok Bush re civiya

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di çarçoveya serdana xwe ya ji bo

Amerîkayê de, îro 6ê Adara 2024an bi Serokê berê yê Amerîkayê George W. Bush re civiya.

Serokwezîr Mesrûr Barzanî spasiya Serok Bush kir ji bo piştevaniya gelê Herêma Kurdistanê û Iraqê û rizgarkirina Iraqê ji destê rêjîma dîktator û piştevaniya sistema demokratîk.

Serok Bush silavên xwe yê taybet pêşkêşî Serok Barzanî kir û dua ji bo bextewariya gelê Kurdistan û Iraqê xwest.

Namzedê Şaredarîya Stenbolê yê HAK-PARê Seredana PWKyê Kir

Namzedê Şaredarîya Stenbolê yê HAK-PARê Seredana Partîya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) kir. Namzedê Şaredarîya Stenbolê HAK-PARê Mustafa Aytaş, li gel Serokê Teşkilata Stenbolê yê HAK-PARê Ahmet Ergîn û rêvebirê HAK-PARê yê Stenbolê Muhlîs Nûrcîn roja 06.03.2024ê seredana Nûneratiya Stenbolê ya Partîya Welatparêzên Kurdistanê (PWK) kirin.

Endamê Komîteya Birevebir a Navendî ya PWKyê Kasim Ergun û rêvebirên PWKyê pêşwazîya heyeta HAK-PARê kirin.

Namzedê Şaredarîya Stenbolê HAK-PARê Mustafa Aytaş ji ber vê pêşwazîyê spasiya heyeta PWKyê kir. Mustafa Aytaş di derbarê hilbijartinan de bîr û rayên xwe anî zimên, behsa projeyên xwe kir û daxwaz kir ku PWK di hilbijartinên herêmî de piştgirîya wî bike.

Heyeta PWKyê jî, bi xêrhatina heyeta HAK-PARê kir û bi kurtayî behsa sîyaseta PWKyê ya di derbarê hilbijartinên herêmî kir. Heyeta PWKyê girîngiya wê sîyaseta ku PWKyê bi şîra "Ji bo em namzedên xwe bi hev re tesbît bikin, bajarê xwe bi hev re îdare bikin werin em Platformên Herêmî yê Hilbijartinê ava bikin" dîyar kiribû anî zimên. Heyeta PWKyê got "Pêknehatina Platformên Herêmî, ji bo hemû gelê me qeybeke mezin e".

Hevdîtina heyeta HAK-PARê û heyeta PWKyê di atmosfereke dostane de derbas bû.

Serok Barzanî: Azadîxwazî herdem di dilê mirovê Kurdistanî de hebûye û dimîne jî

Serok Barzanî: Destkeftiyên Serhildanê milkê gelê Kurdistanê û nifşên pašerojê ne

Di peyamekê de ji bo bîranîna Serhildana pîroz a Adara 1991ê, Serok Barzanî pîrozbahiyê li malbatên şehîdan û Pêşmerge û tevaya xelkê Kurdistanê dike û radigehîne, "Divê destkeftî û armanc û nixên Serhildanê bilind bimînî û bîn parastin û zêdetir bîn bihêzkin. Nabe ku di çî rewşand de û li bin çî givaştinan bîn jibîrkirin û şêwandin".

Serok Barzanî îro (Sêşem, 05.03.2024) peyamek ji bo bîranîna Serhildana pîroz a Adara 1991ê peyamek parve kir û ragehand, "Bi helkefta salvegera 33ê ya Serhildana gelê Kurdistanê, ez pîrozbahiyê li malbatên serbilind ên şehîdan û Pêşmergeyên qehreman û tevaya neteweperwer û têkoşer û azadîxwazan û tevaya xelkê Kurdistanê dikim".

Serok Barzanî amaje jî da, "Serhildan berdewamîdana xebata bi dehan salan û berê xweragîrî û westiyên û xwîna cemawer û hêzên xebatkar ên Kurdistanê bû û di jiyana gelê me de bû destpêkek û hêviyê nû. Dilgermiya xelkî li dijî dezgehên stemkar û dagirkeran peyameke gelek ron bû ku di ser bihêzbûna dagirkeran re, îradeya jiyana serbilindî û azadîxwaziyê herdem di dilê mirovê Kurdistanî de hebûye û dê bimîne jî".

Navbirî tekez jî kir,

"Destkeftiyên Serhildanê milkê gelê Kurdistanê û nifşên pašerojê ne. Di bîranîna Serhildana gelê Kurdistanê de, em tekez dikin ku divê destkeftî û armanc û nixên Serhildanê bilind bimînî û bîn parastin û zêdetir bîn bihêzkin. Nabe ku di çî rewşand de û li bin çî givaştinan bîn jibîrkirin û şêwandin".

Deqê peyama Serok Barzanî:

Bi navê Xudayê mezin û dilovan

Bi helkefta salvegera 33ê ya Serhildana gelê Kurdistanê, ez pîrozbahiyê li malbatên serbilind ên şehîdan û Pêşmergeyên qehreman û tevaya neteweperwer û têkoşer û azadîxwazan û tevaya xelkê Kurdistanê dikim.

Serhildan berdewamîdana xebata bi dehan salan û berê xweragîrî û westiyên û xwîna cemawer û hêzên xebatkar ên

Kurdistanê bû û di jiyana gelê me de bû destpêkek û hêviyê nû. Dilgermiya xelkî li dijî dezgehên stemkar û dagirkeran peyameke gelek ron bû ku di ser bihêzbûna dagirkeran re, îradeya jiyana serbilindî û azadîxwaziyê herdem di dilê mirovê Kurdistanî de hebûye û dê bimîne jî.

Destkeftiyên Serhildanê milkê gelê Kurdistanê û nifşên pašerojê ne. Di bîranîna Serhildana gelê Kurdistanê de, em tekez dikin ku divê destkeftî û armanc û nixên Serhildanê bilind bimînî û bîn parastin û zêdetir bîn bihêzkin. Nabe ku di çî rewşand de û li bin çî givaştinan bîn jibîrkirin û şêwandin.

Silav li canê pakij ê şehîdên Serhildanê

Û tevaya şehîdên rêya rizgariya Kurdistanê

Mesûd Barzanî

PWK: 103 sal di ser destpêka Tevgera Kurd ya Koçgirîyê da derbasbû

Em di 103 salîya tevger û serhildan û berxwedana Koçgirîyê de rêber û şehîdên Tevgera Koçgirîyê û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bibîrtîn.

Di destpêka rûxandina Împaratoriya Osmanîyan de gelek gelên ku di bin destê Împaratoriya Osmanî de bûn, di hewla azadîya gel û welatê xwe de bûn.

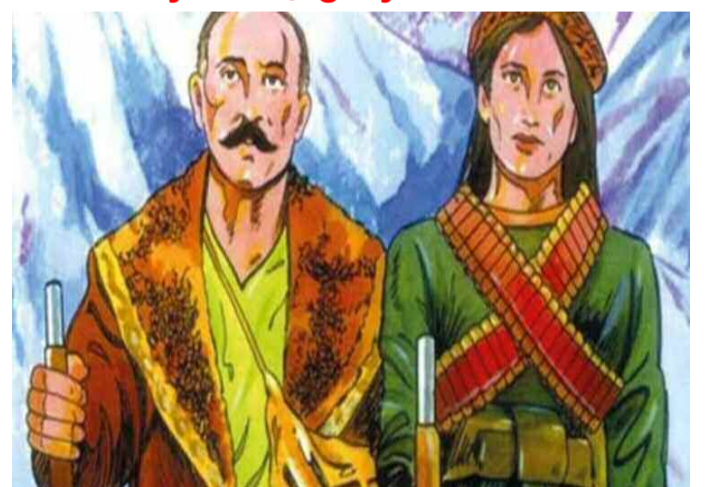
Herweha di wê demê de dewletên mezin yê wek Îngilîz û Firansizan yê ku li herêma Rojhilata Navîn û Rojhilata Nêzîk de xwedîyê mîsyonên mezin bûn jî, li gor berjewendiyên xwe bi karê dizayînkirina herêmê re bûn.

Di nav rewşên bîr, xwenda û aristokratên kurdan de jî hest û hişmendîya azadîya gel û serxbûna welat germ bibû. Ji bo zêdekirina hestên welatperwerîyê, hestên azadîya gel û serxbûna Kurdistanê, di demeke kin de gelek rojname û kovar derketin, komel û teşkilat hatin avakirinê. Yek ji van teşkilatan Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê bû. Dema ku qanî bûn ku li gel Jontirkên Nû yê ku di Îtihat û Terakî de xwe birêxistin kiribûn û bi hêz bûn re nikarin bihev bibin xwedî dewletekê.

Cemîyeta Tealî ya Kurdistanê jî li Kurdistanê dest bi xwe birêxistin kirinê kir. Di hewla pêşî de herêmên Koçgirî-Dêrsim, Diyarbekir û Wan hatibûn helbijartinê.

Demê Şoreşa Oktobirê de ku Êris ji Kurdistanê vekişîyan û kurd li herêma xwe bi awayekî otonom dijîyan, îdareya wê demê ya Dewleta Tirkîyeyê destpêkir Siwarîyên Ordîya 6ê ya Tirkîyê li herêma Koçgirîyê bi cîh bike. Ji bo wê jî gelek leşker kişandin herêmê. Ji ber ku kurdan talankerî, wêrankerî û kuştinên Jontirkan baş dinasîn, kurdan jî ji bo parastina xwe dest bi xwe amadekarîyê kirin.

Di destpêka 1921ê de li hinek deveran bûyerên biçûk diqewimîn. Lê, tevger bi serokayetîya Elîşan

Beg û Elîşêr Efendî de, di 6ê Adara 1921ê de destpêka dike. Heyder Beg, Mehmed Izet, Nakî, Hesên Eskerî, Kazim di pêşengîya Tевgerê de cîh digirin.

Bi qetlîyama hezaran kurdan, bi kavilkirina 132 gundan û talankirina bi hezaran terş/heywan û zexîreyên gelên herêmê, ev Tевgera Kurd ya Koçgirîyê di 25ê Hezîrana 1921ê de diqede.

Ev dîmen li Bakûrê welatê me sedsale didome. Gelê Kurdistanê 200 sale têkoşîna azadîya welatê xwe dimeşîne.

Doza azadîya Kurdistanê îro bi ked û xebat û têkoşîna şehîdên Koçgirîyê, Pîran, Agirî, Dêrsim, Mehabad, Barzan, Qamişloyê gav bi gav destkeftinan bi dest dixwe.

Heta ku li her çar perçeyên Kurdistanê jî gelê me azadîya xwe bidest bixwe dê ev têkoşîn berdewam bibe. Em di 103 salîya tevger û serhildan û berxwedana Koçgirîyê de rêber û şehîdên Tевgera Koçgirîyê û hemû şehîdên Kurdistanê bi giramî bibîrtîn. Buroya Ragehandinê ya Partîya Welatparêzên Kurdistanê (PWK)

Serok Barzanî pêşwazî li Balyozê Azerbaycanê li Iraqê kir

Serok Barzanî pêşwazî li Balyozê Azerbaycanê li Iraqê kir û pêşatên dawî û peywendiyên dualî yên di navbera Azerbaycan û Herêma Kur-

distanê de gotûbêj kirin.

Serok Mesûd Barzanî îro 6ê Adara 2024an pêşwazî li Balyozê Azerbaycanê li Iraqê Nasir Mamadov

kir.

Di hevdîtinê de, pêşatên dawî û peywendiyên dualî yên di navbera Azerbaycan û Herêma Kurdistanê de hatin gotûbêj kirin.

Balyozê Azerbaycanê li Iraqê bal kişande ser peywendiyên hevpar ên demdirêj ên di navbera her du welatan de û daxwaza berdehamî û bihêzkirina wan kir, bi taybetî di warên çandî û aborî de.

Ji aliyê xwe ve Serok Barzanî pesnê peywendiyên dûr û dirêj ên di navbera Azerbaycan û Kurdistanê de kir û hêvî xwast ku ev peywendî bi berdehamî bi pêş ve biçin, bi taybetî di warê çandî û kulturî de.

Di dawiyê hevdîtinê de, Balyozê Azerbaycanê Nasir Mamadov spasiya pêşwaziya germ û mêhvan-dariya Serok Barzanî kir.

Fazil Mîranî: Pêwîst e em yekrêz bin û destkeftên xwe biparêzin

Berpîrsê Desteya Kargêrî ya Polîtîburoya Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) ragihand, heman zihniyeta ku piştî rûxana Komara Kurdistanê li Mehabadê dixwest nemir Barzanî bidarve bike û teror bike, îro

jî dixwazin destkeftên serhildanê bi awayekî din teror bikin.

Berpîrsê Desteya Kargêrî ya Polîtîburoya PDKê Fazil Mîranî îro 5ê Adarê di gotarekê de ragihand, tevî hemû kêmasiyan, pêwîstiya me

bi yekrêzî û parastina destkeftan heye. Fazil Mîranî got: "Heman zihniyeta ku piştî rûxana Komara Kurdistanê li Mehabadê dixwest nemir Barzanî bidarve bikin û teror bikin, îro jî dixwazin destkeftên serhildanê teror bikin."

33 sal bi ser Serhildana mezin a gelê Kurdistanê re derbaz dibin, ku li 5ê Adara 1991ê çirîska yekê ya werçerxaneke dîrokî li bajarê derazînkê Serhildanê geş bû û gelê Kurd li dijî zilm û stema rijemê Beis serê xwe hilda.

Serok Barzanî di salvegera serhildanê de, pîrozbahî li malbatên şehîdan û Pêşmerge û tevaya xelkê Kurdistanê kir û ragihand, "Divê destkeftî û armanc û nixrên Serhildanê bilind bimînin û bîn parastin û zêdetir bîn bihêzkerin. Nabe ku di çî rewşand de û li bin çî givaştinan bîn jibîrkirin û şêwandin".

Îro Roja Jinan a Cîhanî ye: Çîroka vê rojê çî ye?

Roja Jinan a Cîhanî roja navneteweyî ya jinên kedkar ên cîhanê ye.

Neteweyên Yekbûyî sala 1857an roja 8ê Adarê wekî Roja Jinên Kedkar a Cîhanî pejirand. Her çend ev roj di asta navneteweyî de salên 1970yî de hatibe pejirandin jî bûyer û daxwaza pîrozkirina vê rojê ya wekî rojeke hevbeş a jinên cîhanê rastî salên 1800î tê.

8 Adara sala 1857an jinan li New Yorkê greveke li dar xist.

Jinan bi greva xwe xwest ku saetên wan a kar dakevin 8 saetan û heqdestekî wekîhev bistînin.

Lê belê di encama grevê de kargeha jinan hat şewitandin û bi qasî 100 jinî di encamê vê bûyerê de mirin. Her çend jinan bi grevê daxwaza xwe dabe pejirandin jî têkoşîna birêxistinî ya ji bo mafên jinan, salên 1900î dest pê dike.

Sala 1903yan li Amerîkayê ji bo parastina mafên jinê yên aborî, polîtîk û kesayetî "Koalîsyona Sendîkayên Jinan" hat saz kirin.

Jinên sosyalîst yekşema dawî ya sala 1908an li New Yorkê, ji bo mafên xwe yên dengdan, polîtîk û aborî meşek pêk anî. Her wiha ev roj wekî yekem xwepêşandana "roja jinan" tê pejirandin.

Li Amerîkayê ji bo lêgerîna jinan a

ji bo mafên xwe, sala 1909an bi beşdariya 2 hezar kesên xwepêşandaneke pêk hat û piştî vê xwepêşandaneke bi beşdariya 20-30 hezar jinên karkerên tekstîlê greveke giştî dest pê kir.

Karkerên jin, di greva xwe dixwest ku şertûmercên xebata wan werin başkirin û heqdestekî baş bistînin.

Koalîsyona Sendîkaya Jinan pêwîstiya jinên di vê grevê de pêşwazî kir û kefaleta jinên ku di vê xwepêşandaneke de hatibûn girtin da.

Têkoşîna Jinên Amerîkayî bandor li jinên Ewropayê jî kiriye. Sala 1910an li Kopenhagê Konferansa Jinên Sosyalîst a Navneteweyî ya Duduyan hat lidarxistin. Di konferansê de Clara Zetkin derbarê rojeke jinan a cîhanî de ku jin karibin tê de daxwazên xwe bînin ziman, pêşniyar kir û pêşniyara wê hat pejirandin. Piştî vê biryarê ku rojeke teqez

nehat diyarkirin, yekem Roja Jinan a Cîhanî 19 Adara 1911an li Almaniya, Awistralya û Danîmarkayê hat pîroz kirin.

Giringiya vê rojê ew bû ku paşayê Prusiyayê sala 1848an hin reform mohr kiribûn û li gorî van reforman jinan dê karîba mafên xwe yên dengdanê bi kar bînin.

Lê belê ev reform nehat pêkanîn. Pîrozkirina 8 Adarê wekî Roja Jinan a Cîhanî jî sala 1972yan bi rêxistinê mezin a bi navê "Tevgera Adarê" ya li Sidneyê dest pê kir.

Piştî ku Neteweyên Yekbûyî navbera salên 1975-1985an wekî "Deh Sala Jinên Neteweyên Yekbûyî" îlan kir, 16 Kanûna Pêşîna 1977an jî 8 Adarê wekî "Roja Jinan a Cîhanî" îlan kir ku were pîroz kirin.

Salên piştî vê welatên endamên Neteweyên Yekbûyî 8 Adarê wekî Roja Jinan a Cîhanî pîroz kir.

Nêçîrvan Barzanî û Erdogan peywendî û rewşa navçeyê gotûbêj kirin

Di dema beşdarîkirina li Korbenda Dîplomasiya Antalya da, Nêçîrvan Barzanî Serokê

Herêma Kurdistanê ligel Recep Tayîb Erdogan Serok Komarê Tirkîyê civiya.

Di civînê de di derbarê pêşxistina peywendiyên û alîkariya hevbeşa Tirkîyê li gel Iraq û Herêma Kurdistanê bi taybetî li warê bazirganî û aboriyê da, her wiha di derbarê rewşa siyasî û emnî ya Iraq û Herêma Kurdistanê de danustandina bîr û raman kirin.

Herdu alî behsa eger û karvedanên rewşa aloz ya navçeyê û pêşatên şerê li Xezzeyê kirin, her wiha tekez li ser girîngiya hewl û alîkariya hemû aliyên ya ji bo çareser kirina aştîyaneya kêşeyan bi guftûgo û derfet û rêyên dîplomasiyan kirin.

Metirsîyên terorê û çend pîrsekî dinê girîng û hevbeş, mijarên din ên civînê bûn.

Pêgeheke navdewletî: Pêdivî ye Amerîka hêzên xwe bibe Herêma Kurdistanê

Pêgeha Middle East Transparent ku girêdayî lêkolînên stratejîk e dibêje, "Baştir e ku Amerîka

tevaya hêzên xwe ji Iraqê venekêşe, belkî hejmareke hêzên xwe bibe Herêma Kurdistanê ji bo piştevanîkirina hêzên Pêşmergeyan û rûbirûbûna terorê". "Pêdivî ye Amerîka xala giraniya hêzên xwe bibe Herêma Kurdistanê, berovajî wê yekê metirsî dê li ser şandiyên wê li deverên din ên Iraqê çê bibe", Ev pareke raporta pêgeha Middle East Transparent a navdewletî ye li ser ihtîmala vekêşana hêzên Amerîkayê û givaştinên aliyên Şîe li ser wê pîrsê.

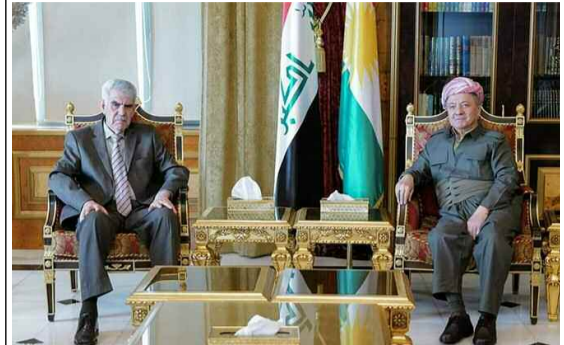
Pêgeha Middle East Transparent ku girêdayî lêkolînên stratejîk e raporteke şirovekarî li ser duberekî û danûstandinên girêdayî hêlan an jî derxistina hêzên Amerîkayî ji Iraqê belav kiriye û tê de hatiye, "Di berjewendiya Waşingtonê de ye ku giraniya xwe li Bexdayê zêde bike lê ne ji aliyê serbazî ve, belkî bi rêya diplomasiyê û aborî, dikare hêzên xwe vebiguhêze Herêma Kurdistanê, ji ber ku bi derxistina tevaya hêzên xwe ji Iraqê, balyozxane û şandiyên wê yên diplomasiyê dê rûbirûyî metirsîyê bibin". Wê pêgeha navdewletî ron jî kiriye, "Daxwaza vekêşana hêzên Amerîkayê ji Iraqê ne tiştekî nû ye, belkî ji sala 2018ê ve heye û kuştina Qasim Silêmanî û Ebu Mehdî Muhendis li destpêka 2020ê ew daxwazî gehand kopîtkê". Middle East Transparent herwesa amaje daye, "Ne tenê milîşya, belkî pareke endamên hikûmeta Sûdanî jî li pişt perdeyan givaştinan ji bo derxistina hêzên Amerîkayî çê dikin, lê bê hebûna serbazên Amerîkayî li Iraqê, hêzên ewlehiyê yên Iraqê nikarin şandiyên wan ên diplomasiyê biparêzin".

Wê pêgeha navdewletî di derheqa Sûdanî de jî gotiye, "Diyar nîne Sûdanî bi vekêşana hêzên Amerîkayê re ye an ne, lê hejmareke ragehandinên wî yên li dijî Amerîkayê ji bo razîkirina hêzên Şîe yên nav hikûmeta wî bûne".

Middle East Transparent daxwazê ji Amerîkayê dike ku pareke hêzên xwe li Herêma Kurdistanê binecih bike ji bo rûbirûbûna DAÎŞê û piştevaniya hêzên Pêşmergeyan, ji ber ku Herêma Kurdistanê ji bo binecihbûna hêzên Amerîkayê jîngeheke guncayîtir e.

Serok Barzanî pêşwaziya Lijneya Herêm û Parêzgehan a Civata Nûerên Îraqê dike

Serok Barzanî li Pîrmamê pêşwaziya Şanda Lijneya Herêm û Parêzgehan a Civata Nûerên

Îraqê dike û bi hev re danûstandinan li ser çend mijaran dikin. Serok Barzanî li Pîrmamê pêşwaziya Şanda Lijneya Herêm û Parêzgehan a Civata Nûerên Îraqê dike û bi hev re danûstandinan li ser çend mijaran dikin.

Serok Mesûd Barzanî îro (Çarşem, 06.03.2024) li Pîrmamê bi Şanda Lijneya Herêm û Parêzgehan a Civata Nûerên Îraqê bi serokatiya Xalid Sameraî re civiya.

Di wê civînê de, şanda mêvan pesna ezmûna Herêma Kurdistanê di warê karûbarên pêşxistina parêzgehan û pêkanîna îdareyên serbixwe yên Zaxo û Soranê û Raperîna kir, herwesa hêvî kir ku ew ezmûn ji bo cihên din ên Îraqê jî bê veguhastin.

Guhertina dîtin û nerînan li ser rewşa siyasî ya Îraqê jî tewerekî din ê wê rûniştinê bû.

Bafil Talebanî li ser PKK û Tirkiyeyê axivî

Serokê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî li ser PKK û Tirkiyeyê got,

"PKK ne dijminê YNKyê ye û divê Tirkiye êrişên xwe rawestîne."

Serokê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî li ser PKK û Tirkiyeyê got, "PKK ne dijminê YNKyê ye û divê Tirkiye êrişên xwe rawestîne." Herwiha Talebanî tohmetên Tirkiyeyê yên ku "YNK piştigiriyê dide PKKyê" jî red kirin. Serokê Yekîtiya Niştimanî ya Kurdistanê (YNK) Bafil Talebanî îro li Bexdayê beşdarî Forumê Navenda Diyalogê ya El Rafîdeyên (RCD) bû.

"PKK ne dijminê me ye"

Bafil Talebanî li ser PKK û got, "Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) ne dijminê me ye. Li Herêma Kurdistanê dijminên me nînin.

Em piştigiriyê nadin ti grûpên çekdar lê dîsa jî êrişên Tirkiyeyê yên bi dronan didomin."

Li ser êrişên Tirkiyeyê Bafil Talebanî jî bo diyalogê bangî Tirkiyeyê kir û got, "Divê Enqere çalakîyên xwe yên ewlehiyê binirxîne û me wekî dijmin nebîne."

Herwiha Talebanî tekez kir ku Hikûmeta Îraqê dikare derbarê êrişên Tirkiyeyê de roleke baştir bilîze.

"Kes behsa hêzên Tirkiyeyê nake"

Serokê YNKyê Talebanî li ser hebûna hêzên Amerîkayê û yên din ên wiha axivî:

"Tim behsa hêzên Amerîkayê yên li Îraqê dikin lê kes behsa hêzên Tirkiyeyê nake.

Amerîka li Îraqê ne dagirker e, divê di ewlehiyê bin. Niha em di qonaxê hestiyar re derbas dibin û divê em pêwendiyên xwe bi Amerîkayê re xurttir bikin."

Serokê Herêma Kurdistanê: Ez dê bi hemû hêza xwe piştigiriyê bidim jinan

Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî, Roja Jinan a Cîhanî bi peyamekê pîroz kir.

Nêçîrvan Barzanî da zanîn ku ew dê wekî her tim piştigiriyê bide jinan.

Serokê Herêma Kurdistanê di peyama xwe de bal kişand ser rola jinan a di civakê de û got:

"Em bang li aliyên siyasî dikin ku di hîlbijartinên pêş de zêdetir girîngiyê bi namzediya jinan bidin."

"Ez dê tim piştigiriyê bidim jinan"

Peyama Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî ya ji bo Roja Jinan a Cîhanî bi vî rengî ye:

"8ê Adarê Roja Jinan a Cîhanî, bi germî li hemû jinên Kurdistan, Îraq û cîhanê pîroz dikim.

Di kar û xebatên wan ên ji bo bidestxistina wekhevî û hemû mafên jinan de, ez dê wekî her tim bi hemû bawerî û hêza xwe piştigiriyê wan bikim, hêviya berde-wamiya pêşketinê û serkeftinê jî wan re dixwazim. Bi vî minasebetê, bi rêz û hurmet, em hemû wan jinên leheng bi bîr tînin ên ku di karwanê têkoşîna xwe ya ji bo parastina mafên xwe de serê xwe daye, yan jî bi neheqî bûne qurbanîyên tundûtîjiyê û hizrên tundra û paşverûtiyê.

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

dê wekî her carê kar û xebatên xwe yên ji bo dabînkirin û zêdetir

de dide jinan derdikeve pêş.

- Dema ku Nêçîrvan Barzanî

mîsogerkirina rol, hebûn, derfet û pêgehê jinê di hemû qad û warên jiyane de bidomînin.

Em her bi vî helkeftê, bang li aliyên siyasî dikin ku di hîlbijartinên pêş de zêdetir girîngiyê bi namzediya jinan bidin.

"Civakeke pêşketî bêtî azadiya jinan pêk nayê"

Civakeke azad a ku û şaristanî, pêşketî ku aram û asûde be, nîşkekî durist û jêhatî mezin bike û paşerojeke baştir ava bike, bêtî azadî û wekhevîya mafên jinan pêk nayê.

Ji ber vî yekê erkê me hemûyan e ku em li ser hemû astên civakê bi vî bawerî û têgi-hîştinê piştigiriyê bidin têkoşîna jinê û heta serkeftinê bi wan re bin.

8ê Adarê li hemûyan pîroz be."

Nêçîrvan Barzanî piştewanê jinan e

Li hêla din, Serokê Herêma Kurdistanê Nêçîrvan Barzanî bi piştigiriyê ku di gelek warên jiyane

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

serokwezîr bû li wezaret û saziyan "yekîneyên wekhevîyê" hatin vekirin.

- Nêçîrvan Barzanî herwiha piştigiriyê dide wan saziyan ku ji bo mafên jinan têdikoşin.

- Dema ku Nêçîrvan Barzanî serokwezîr bû ji bo wan jinên ku rastî tundiyê dihatin û gefa kuştinê li wan dihat xwarin cihên taybet vekirin.

- Dîsa dema ku Nêçîrvan Barzanî serokwezîr bû li seranserê Herêma Kurdistanê ji bo têkoşîna bi tundûtîjiyê re ofîs hatin vekirin.

- Dema serokwezîriya Nêçîrvan Barzanî rêjeya jinan a li Parlamen-toya Kurdistanê ji sedî 25an derket ji sedî 30î.

- Dema serokwezîriya Nêçîrvan Barzanî derfet ji jinan re dihatin dabînkirin ku li hemû postên cuda bixebitin.

- Nêçîrvan Barzanî herwiha ji bo başkirina rewşa jinan "Stratejiya Niştimanî" pesend kir.

PDK: Pêwîstiya me bi hevahengî û yekdestiyê heye

Partiya Demokrat a Kurdistanê (PDK) ragihand ku li Herêma Kurdistanê pêwîstî bi hevahengî û yekdestiyê heye. PDKyê îro bi minasibeta salvegera 33yan ya Raperîna gelê Kurdistanê ya li hemberî rejîma Beasê, peyamek belav kir. Di peyama xwe de PDKyê amaje bi wê yekê kir ku "hebûna siyasî ya herêmê di asta navxweyî û derve de rûbirûyê çend pirsgerêk û krîzekê ye."

PDK got, "Serhildana Kurdistanê du rastiyên dîrokî ji me, dost û dijminan re îsbat kirin.

Ya yekem serkeftina gelê me û welatê me di yekîtiyê û biratiya me de ye. Parçebûn û veqetîna me ji bilî zîrê û ziyanê tu tiştî nade mîletê me.

Rastiya duyem jî ew e ku, înkarkirina neteweya Kurd û bînpêkirina mafên mîletê Kurd, di dawiyê de dê bibe sedema rûxandî û riswakirina zaliman. Divê em hemû di pirsên stratejîk ên Kurdistanê de, di parastina xaka xwe, mafên xwe yên rewşa û destûrê de, di parastina destkeftî û pêkhateya netewî de yekdeng bin.

PDKyê tekez kir ku erkê hemû aliyên divê parastina ax û xelkê Kurdistanê û destkeftiyên wê be.

PDKyê herwiha di peyama xwe de got: "Em li beranberî hinek asteng û aloziyên wisa ne ku zêdetir pêdivîtiya

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

Di demekê de ku em bi geşbînî û bi hêvî li karîgerî, beşdarbûn û hevbeşîya jinan a di hemû warên jiyane de ya li Kurdistanê dinêrin, em careke din tekez dikin ku em

"Em dê li dijî neheqîya ku li jinan tê kirin derkevin"

Em careke din tekez dikin ku em dê bi hemû hêza xwe rûbirûyî her fikir, axaftin, sîstem, destdirêjî û neheqiyê bibin ku li jinan tên kirin.

me bi hevahengî û yekdestiyê li ser asta Herêma Kurdistanê û berde-wamiya danûstandinan bi Bexdayê re ber bi çarekirin û yekalîkirina arêşeyan heye, ji bo ku careke din arîşe û krîz dubare nebin.

Em li ser parastina desthilatê û mafên darayî yên Herêma Kurdistanê li dîw qanûn û destûrê federalî rîjd bûn û em tekezê li ser bingehên serekî yên avakirina Îraqa nû û bidawîna arîşeyên hene dikin ku xwe di bingehên hevparî û hevdengî û hevsengiyê de dibînin."

Derbarê hîlbijartinan jî PDKyê got:

"Em piştewaniya xwe ji bo pêvajoya hîlbijartinên Parlamentoya Kurdistanê di wê demê de diyar dikin a ku Serokê Herêma Kurdistanê diyar kiriye ku roja 10 Hezîrana îsal e.

Em sozê bi gelê xwe û hemû dostên gelê Kurdistanê didin ku PDK bi rengekî rîjd û rastgo ji bo pêvajoya hîlbijartinan bi rengekî azad û paqij û bijîn kar dike."

PDKyê di dawîya peyama xwe de jî got: "Em ji tevaya Kurdistan, Îraq û cîhanê re radigihînin ku em dê pişk-dareke bihêz bin, ji bo serxistina hîlbijartinan û qebûlkirina encamên wan."

Serok Barzanî: Biryara nehêlana kursiyên kutayan zizrarê digehîne piroseya demokrasiyê

Serok Barzanî pêşwaziya Cîgira Alîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê dike

Baregayê Barzanî belav kiriye, "Serok Barzanî îro (Çarşem, 06.03.2024) pêşwaziya Cîgira Alîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê

Victoria Taylor kir, ku Konsulê Giştî yê Amerîkayê li Hewlêrê Mark Stro jî di wê hevdîtînê de amade bû, û behsa serdana Serokwezîrê Herêma Kurdistanê ji bo Waşintonê hat kirin û wekî serdaneke cidî û serkeftî hat wesifandin.

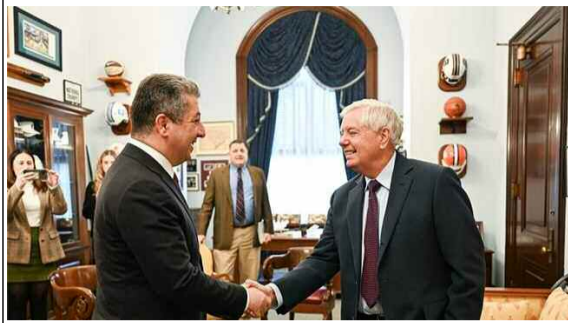
Di wê hevdîtînê behsa rewşa siyasî ya Îraqê û peywendiyên navbera Hikûmeta Herêma Kurdistanê û Hikûmeta Îraqê û arêşeyên di rêya wan peywendiyên de jî hat kirin, herwesa tekez jî li ser pêdivîtiya parastina seqamgiriya Îraqê û rolê hêzên Hevpeymanan di seqamgiriya Îraqê û deverê de hat kirin.

Mijara hîlbijartinan tewerekî din ê wê hevdîtînê bû. Serok Barzanî piştewaniya xwe ji bo birêveçûna hîlbijartinan tekez kir, herwesa nîgeraniya xwe jî li ser biryara Dadgeha Federalî ji bo nehêlana kursiyên kutaya pêkhatan diyar kir û ew biryar wekî bizavekê ji bo nehêlana mafê pêkhatan û gehandina ziraran ji bo piroseya demokrasiyê wesifand.

Peywendiyên Herêma Kurdistanê û Amerîkayê jî mijara tewerekî din ê hevdîtîna Serok Barzanî û Cîgira Alîkarê Wezîrê Derve yê Amerîkayê bûn.

Senator Graham: Em piştgiriya Kurdistaneke bihêz dikin

Senator Lindsey Graham li Washingtonê ragihand, ewê her dem piştgiriya Kurdistaneke

bihêz û mafên rewşa yên gelê Kurd bike.

Serokwezîrê Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî li Washingtonê bi Senatorê Amerîkî Lindsey Graham re civiya.

Di hevdîtînê de, Serokwezîrê Herêma Kurdistanê spasiya Senator Lindsey Graham û Amerîka kir ji bo piştewaniya wî ya berdeyam ji Herêma Kurdistanê re û ronahî xiste li ser pêşhatên dawî yên li Îraqê û pirsgrêkên Herêma Kurdistanê û hikûmeta federal.

Ji aliyê xwe ve, Senator Graham kêfxweşiya xwe li hember serdana Serokwezîr Mesrûr Barzanî bo Washingtonê nîşan da û tekez kir ku ewê hertim piştgiriya Kurdistaneke bihêz û daxwaz û mafên rewşa yên gelê Kurdistanê bike, bi taybetî parastina ewlehî û aramiyê, dabînkirina mafên darayî, bûdceya herêmê, destpêkirina hinardekirina petrolê û rêzgirtina li qewareya destûrî ya Herêma Kurdistanê.

Staf Aso: Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî bi awayên cuda xizmeta jinên nav kempîrî kiriyê

Birêvebera Nivîsîngeha Hewlêrê ya Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî amajeyê dide, "Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî berdeyam xizmetkirina jinan wekî erkê xwe dîtiye". Her-

wesa dibêje, "Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî bi awayên cuda xizmeta jinên nav kempîrî kiriyê".

Birêvebera Nivîsîngeha Hewlêrê ya Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî Staf Aso îro (Înî, 08.03.2024) taybet ji K24ê re ragehand, "Rewşa jinan li kempîrî awareyan ên Herêma Kurdistanê nebaş e, taybet ji ber neman û kêmbûna alîkariyan ji aliyê rêkxistinê ve".

Birêvebera Nivîsîngeha Hewlêrê ya Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî herwesa amaje da, "Rewşa jinên penaber li Herêma Kurdistanê li beranberî rewşa jinên aware baştir e, sedema wê jî ji bo bizavên wan ên kitekesî vedigere".

Staf Aso tekez jî kir, "Hikûmeta Herêma Kurdistanê bi awayekî berdeyam piştewaniya jinên nav kempîrî kiriyê û alîkariya wan kiriyê".

Navbiriyê behs jî kir, "Dezgeha Xêrxwazî ya Barzanî berdeyam xizmetkirina jinan wekî erkê xwe dîtiye. Ji bo wê meremê jî, hemî alîkariyên pêdivî pêşkêşî jinên aware kirine û korsên cuda cuda jê re vekirine".

Her sal li roja 8ê Adarê, ku Roja Cîhanî ya Jinan e, li Herêma Kurdistanê jin çend çalakiyên cuda cuda dikin. Hejmareke rêkxistinê jinan û şarezayên warê civakî jî wesa difikirin ku belavkirina hişyariyê bi rêya kor û semîneran ji bo civaka Kurdî pêdivî ye, ji bo ku têgehiştineke baş ji bo arêşe û pirsên jinan hebe.

NY: Îran berpîrsê kuştina Mahsa Jina Amînî ye

Neteweyên Yekbûyî di raporteke nû de dibêje, Îran berpîrsê tundûtûjiyê ye û berpîrsê kuştina Mahsa Jina Amîni ya 22 salî ye.

Rapora yekem a komisyona mafê mirovan a NY dide xuyakirin ku, Îran piştewaniya tundûtûjiyê dike. Di Rapore de dibêje: Îranê "hêzeke kujer a nepewîst û bê hevseng" bikar aniye ji bo ku xwepêşandanên ku piştî mirina Amînî dest pê kirine, rawestîne û hêzên ewlehiyê yên Îranê destdirêjiya seksî li girtiyan kiriyê.

Beşek din a raporê de dibêje: "Kiryarên Îranê tawanên dijî mirovahiye ne, bi taybetî li ser sivîlan. kuştin,

girtin, îşkence, destavêtin û cureyên din ên tundiya zayendî, çewisandin,

windakirina bi zorê û kiryarên din ên nemirovane bikar aniye, ev kiryar hemû wek beşek ji êrîşeke berfireh û sistematîk pêkaniye.

Mahsa Jina Amîni di Îlona 2022-an de piştî ku ji hêla polîsên exlaqî ve bi sedema sûcdariya ku serê xwe bi awayê pêwîst nenixûmandiye, hat birin û piştê li nexweşxaneyê mir. Kuştina wê bû sedema bahozeke protestoyî ya bi mehan a li welêt ku zêdeyî 500 kes mirin û zêdetirî 22,000 kes jî hatin zîndanîkirin.

Îranê berpîrsyariya kuştina wê an jî destdirêjiya li ser wê red kir.

Îran heta niha ti daxuyanî li ser raporê nedaye.

CHP li ser DEM Partiyê bi hev ket, HUDA PAR jî tevî kir

Nîqaşa DEM Partiyê ya di navbera Serokê Giştî yê CHPyê

ji DEM Partiyê ji hemû partiyên re vekirî bin.

Ozgur Ozel û Namzeda Şaredariya Afyonê ya CHPyê Burcu Koksâlê de gur dibe.

Parlamentar û Namzeda Şaredariya Afyonê ya CHPyê Burcu Koksâl doh li parêzgeha Afyonê ya Tirkîyeyê li gel Ozgur Ozel beşdarî vekirina Navenda Kordînasyona Hilbijartinê bû.

"Deriyê şaredariyê ji DEM Partiyê re girtî ne"

Burcu Koksâlê got dema ew bê hilbijartinê deriyên şaredariyê xeyn

Koksâlê di axaftina xwe de amaje bi wê yekê da ku ji bo hilbijartinê 31ê Adarê DEM Partî û AK Partî hevdîtînen bi dizî dikin û berdeyam kir: "Dema ez wekî seroka şaredariyê hatim hilbijartinê deriyên şaredariyê ji bilî DEM Partiyê ji hemû partiyên re vekirî bin.

Namzedê AK Partiyê vê yekê nikare bibêje.

Tenê ew dikarin cirecirê bikin û piştê jî li pişt deriyên bazarê bi wan re bikin."

"Zimanê wê li hev herbilî"

Serokê Giştî yê CHPyê Ozgur Ozel piştî van gotinên Koksâlê got, "Zimanê Burcu Koksâlê li hev herbiliye, deriyên şaredariya me ji hemû partiyên re vekirî ne."

Vê carê HUDA PAR jî tevî kir

Burcu Koksâlê piştî van gotinên Ozgur Ozel careke din daxuyanî da û vê carê HUDA PAR jî tevî mijarê kir.

Namzeda Şaredariya Afyonê ya CHPyê Burcu Koksâlê di daxuyaniya xwe de got:

"Ez wirde wêde nakim, ez dê Sûriyeyîyan ji Afyonê bişînim.

Dibêjin dê DEM Partî şaredariyê bi rê ve bibe, ez dibêjim ez dê xaniyan bidim hejar û feqîran.

Dibêjin bi dizî bi DEM Partiyê re hevdîtînan dike.

Ez eşkere û bi zelalî dibêjim, ez Afyonê bi DEM Partî û HUDA PARiyên re bi rê ve nabim."

"Hemû dijminên Kurdan in"

Parlamentarê DEM Partiyê yê Agiriyê bersiv da van gotinên Burcu Koksâlê û got:

"Çawa zimanê wê li hev herbiliye? 31ê Kanûna Paşîn jî heman tişt gotine.

Ma zimanê wê du caran li hev herbiliye? Seyr e ku mesele dibe Kurd zimanê wan li hev diherbile.

Em van baş nas dikin, hemû dijminên Kurdan in."

Премьер-министр Барзани поблагодарил Джорджа Буша

Премьер-министр Иракского Курдистана Масрур Барзани выразил благодарность быв-

серии встреч с высокопоставленными чиновниками страны. "Во время нашей беседы я

станом и Соединенными Штатами. В ответ Буш выразил свои искренние пожелания благополучия народам Курдистана и Ирака. Он передал свои теплые пожелания курдскому лидеру Масуду Барзани, президенту "Демократической партии Курдистана" (ДПК), и подтвердил прочную связь между двумя странами.

В сопровождении высокопоставленной делегации премьер-министр Барзани совершил официальную поездку в Вашингтон в ответ на приглашение Соединенных Штатов принять участие в дискуссиях, охватывающих ряд жизненно важных вопросов, касающихся двусторонних отношений между Курдистаном и Соединенными Штатами.

В ходе визита Барзани встретился в том числе с госсекретарем США Энтони Блинкеном, который подтвердил твердую поддержку Вашингтонского Регионального правительства Курдистана (КРГ).

шему президенту США Джорджу Бушу за его непоколебимую поддержку народа Курдистана и Ирака.

"Для меня было большой честью увидеть президента Буша во время моего визита в Соединенные Штаты", — сказано в заявлении премьер-министра на его странице в Facebook. Имеется в виду недавний визит Барзани в Вашингтон, где он провел

поблагодарил его за личную поддержку народа Курдистана и Ирака; за освобождение Ирака от жестокого диктатора и за поддержку демократического процесса в стране".

"Я также передал пожелания и уважение президента Барзани", — добавил курдский премьер-министр, подчеркнув важность продолжения дипломатических отношений и сотрудничества между Курди-

Масуд Барзани принял посла Австралии

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курди-

стана" (ДПК), в понедельник встретился с послом Австралии в Ираке Гленном Майлзом, чтобы обсудить предстоящие парламентские выборы в Курдистане, а также представительство меньшинств.

В ходе встречи курдский лидер подчеркнул необходимость того, чтобы все этнические и религиозные компоненты имели справедливое представительство в парламенте курдского региона, критикуя решение Верховного суда Ирака сократить места меньшинств в курдском парламенте. Он подчеркнул, что принцип мирного сосуществования всех общин и партнерства являются основой политического процесса в Курдистане.

Барзани также отметил, что этнические и религиозные компоненты составляют неотъемлемую часть курдской нации. Обсуждая вопрос о том, должна ли Международная коалиция оставаться в стране, Барзани заявил, что это национальное дело, касающееся всех общин. Он подчеркнул, что в этом отношении следует учитывать риски потенциального возрождения терроризма. Со своей стороны, австралийский посол высоко оценил дружественные отношения между Австралией и Курдистаном. Он также выразил готовность своей страны углублять двусторонние отношения.

"Благотворительный фонд Барзани" помог построить государственный детский сад в Халабдже

Курдский "Благотворительный фонд Барзани" (BCF) помог правительственным учреждениям в Халабдже Иракского Курдистана построить первый в городе государственный детский сад. Детский сад был построен в сотрудничестве с Лигой частных

банков Ирака. Базирующийся в Курдистане благотворительный фонд имеет значительное влияние на местном и региональном уровне. Его главная цель — предложить финансовую помощь обездоленным семьям и предоставить гуманитарную помощь тем, кто пострадал от стихийных бедствий и конфликтов. Кроме того, благотворительная группа снабжает вынужденных переселенцев необходимыми ресурсами, включая палатки, одеяла, медикаменты, образовательные материалы, продуктовые наборы и финансовую поддержку. На прошлой неделе фонд передал школьные принадлежности для 1631 ученика школ города Кифри в провинции Сулеймания.

ДПК осудила вмешательство Верховного суда Ирака в дела Курдистана

"Демократическая партия Курдистана" (ДПК) выступила с резким заявлением, осуждающим недавние решения Федерального верховного суда Ирака, которые, по ее мнению, направлены на подрыв полномочий курдского региона.

В заявлении ДПК суд обвиняется в превышении своих конституционных полномочий и посягательстве на принципы федерализма и разделения властей.

В заявлении конкретно говорится о решении суда по Закону о парламентских выборах Курдистана No. 1 от 1992 года, в который были внесены поправки 21 февраля 2024 года. После более чем восьми месяцев обсуждения суд вынес решение о том, что, как утверждает ДПК, нарушает конституционные права Курдистана, подрывает федерализм и нарушает принцип разделения полномочий, закрепленный в конституции Ирака.

В заявлении подчеркивается важность свободных выборов в установлении демократической легитимности и содействию переходу от революционного к законному управлению, а также подчеркивается роль Курдистана в формировании федеральной системы Ирака и многочисленность жертв, принесенных для обеспечения демократических свобод.

В заявлении выражается протест против постоянного игнорирования конституционных положений федеральными институтами, в частности Федеральным верховным судом. ДПК обвинила суд в том, что он взял на себя

законодательную и исполнительную власть и предоставил себе полномочия, выходящие за рамки конституционных. ДПК считает, что недавние судебные решения были направлены на ограничение полномочий и автономии Курдистана, тем самым ослабляя его институты и подрывая его конституционные права.

Особую озабоченность ДПК вызывает решение суда относительно Закона о парламентских выборах Курдистана, который, по ее мнению, подрывает демократические основы региона. Сокращение мест в парламенте и ликвидация представительства меньшинств, согласно заявлению, нарушают конституционные принципы и ставят под угрозу целостность избирательного процесса. ДПК призвала к согласованным усилиям по защите конституции, защите принципов федерализма и предотвращению дальнейших посягательств на автономию Курдистана.

Кроме того, ДПК предостере-

гла от политизации Федерального верховного суда и подчеркнула необходимость беспристрастности в разрешении споров между Региональным правительством Курдистана (КРГ) и Багдадом. Партия призвала к приверженности конституционным принципам для сохранения федеральной демократической системы Ирака и предотвращения скатывания к централизованному управлению.

Напоминаем, что Верховный федеральный суд Ирака уже неоднократно принимал решения, направленные против интересов и законов курдского региона, включая политические и финансовые вопросы. Последним было решение от 21 февраля разделить Курдистан на четыре избирательных округа и сократить количество мест в парламенте региона со 111 до 100. Согласно региональному законодательству, 11 мест, сокращенных этим решением суда, были квотой для национальных и религиозных меньшинств Курдистана.

Барзани принял заместителя помощника госсекретаря США

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), в среду, 6 марта, принял заместителя помощника госсекретаря США Викторю Тейлор.

На встрече, на которой присутствовал генеральный консул США в Эрбиле Марк Стро, как

важный и плодотворный был отмечен недавний визит премьер-

ер-министра Регионального правительства Курдистана (КРГ) Масрура Барзани в Вашингтон.

Среди ключевых обсуждавшихся тем были политический ландшафт в Ираке и динамика отношений между Региональным

правительством Курдистана и федеральным правительством Ирака. Особое внимание было уделено решению проблем в этих отношениях при взаимном стремлении поддерживать стабильность в Ираке. Стороны подчеркнули жизненно важную роль коалиционных сил в поддержании стабильности не только в Ираке, но и во всем регионе. Что касается избирательного процесса в Курдистане, Барзани выразил обеспокоенность по поводу недавнего решения Верховного федерального суда Ирака, который признал "неконституционными" квоты, выделенные для этнических и религиозных компонентов в парламенте Курдистана.

Кроме того, на встрече также были рассмотрены отношения между Курдистаном и Соединенными Штатами, и подчеркнута важность развития и укрепления этих связей для взаимной выгоды и региональной стабильности.

Барзани и суннитская делегация обсудили политические вопросы Ирака

Курдский лидер Масуд Барзани, президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК), 7 марта приветствовал делегацию движения "Такадум" во главе с Мохаммедом аль-Халбоуси.

В ходе обсуждения они обменялись мнениями о политическом ландшафте в Ираке, включая недавние события как внутри страны, так и на региональном уровне, говорится в заявлении штаб-квартиры Барзани.

На встрече также была подчеркнута важность соблюдения иракской конституции и содействия взаимопониманию между всеми политическими фракциями в Ираке, что имеет решающее значение для укрепления политической стабильности и государственных институтов.

11 ноября Федеральный верховный суд Ирака постановил отозвать членство спикера иракского парламента Мохаммеда Аль-Халбоуси, сославшись на обвинения в подлоге и коррупции. Это решение последовало за судебным спором между Аль-Халбоуси и депутатом-суннитом по поводу предполагаемой подделки подписей.

Движение "Такадум", основанное в 2019 году Халбоуси, губернатором Анбара Али Фарханом и Яхьей аль-Мухаммади, получило 37 мест на парламентских выборах в Ираке 2021 года.

Христианская община города Анкава провинции Эрбиль Иракского Курдистана 4 марта вышла на улицы, протестуя против недавнего решения Верховного федерального суда Ирака, отменившего квоту мест в парламенте Курдистана. Несколько лидеров туркменской общины Курди-

Христиане Курдистана протестуют против сокращения мест в парламенте

станы присоединились к протестующим, чтобы выразить свое недовольство и протест против вердикта федерального суда, который признал квоту мест для меньшинств в парламенте Курдистана "неконституционной". Протестующие скандировали лозунги и несли транспаранты с надписью: "Христианам грозит большая опасность из-за неконституционного и несправедливого решения Федерального суда". На одном из баннеров также было написано: "Патриотический союз Курдистана (ПСК) провалил тест на сосуществование и права человека", имея в виду роль этой партии в решении Верховного суда Ирака.

В феврале иракский Верховный федеральный суд постановил, что квоты для меньшинств в парламенте Курдистана "неконституционны". Этот шаг вызвал возмущение среди христианской, туркменской и армянской общин Курдистана. 11 мест были закреплены в законе, принятом парламентом курдского региона в 1990-х годах, чтобы обеспечить инклюзивный законодательный орган, отражающий все голоса, независимо от этнического или религиозного происхождения.

Власти Курдистана расширяют использование солнечной энергии в школах

Региональное правительство Курдистана (КРГ) установило системы солнечной электроэнергии в 60 школах в попытке улучшить образовательные учреждения и решить проблему нехватки электроэнергии.

На пресс-конференции на этой неделе Алан Хама Саид, министр образования КРГ, отметил, что из этих 60 школ, работающих на солнечной энергии, 33 финансировались ЮНИСЕФ, что демонстрирует совместные усилия по обеспечению устойчивых энергетических решений для образовательных учреждений.

Выражая приверженность министерства дальнейшему развитию этой инициативы, Саид изложил планы по оснащению еще 72 школ солнечной энергией за счет бюджета КРГ на возобновляемые источники энергии.

Он также добавил, что в этом году планируется использовать солнечную энергию для еще 35

школ при финансовой поддержке ЮНИСЕФ. Этот шаг подчеркивает приверженность КРГ улучшению инфраструктуры и созданию благоприятной среды обучения во всем регионе.

Используя возобновляемые источники энергии, правительство стремится снизить зависимость от традиционных энергосетей и проложить путь к экологически чистым источникам энергии в

секторе образования.

Эта инициатива не только удовлетворяет насущные потребности в энергии, но также согласуется с более широкими целями устойчивого развития, позиционируя Иракский Курдистан как первопроходца в стране в использовании экологически чистых энергетических решений для развития образования и защиты окружающей среды.

Эрбиль скоро возобновит прямые рейсы в Дيارбакыр

В этом месяце планируется возобновить прямое авиасообщение между Эрбилем в Иракском Курдистане и Дيارбакыром в Турции, что ознаменует заметный прогресс в экономическом сотрудничестве между двумя городами.

Сообщение было сделано во время визита в Эрбиль делегации

Торгово-промышленной палаты Дيارбакыра во главе с президентом Ахмедом Кая.

Губернатор Эрбиля Омед Хошнав вместе с представителями Торгово-промышленной палаты тепло приветствовали делегацию.

Омед Хошнав подчеркнул важность оживления финансовых свя-

зей между Эрбилем и Дيارбакыром, и взаимную выгоду, которую принесет такое сотрудничество.

В ходе обсуждений Хошнав заявил о взаимопонимании между торговыми палатами Эрбиля и Дيارбакыра, выразив оптимизм по поводу дальнейшего укрепления этих связей. Он объявил о предстоящем возобновлении прямых рейсов между двумя городами, направленном на облегчение торговли и укрепление отношений.

Объявление о прямых рейсах было с энтузиазмом встречено делегатами из Дيارбакыра. Они подчеркнули давние торговые отношения между Эрбилем, Духоком, Сулеймани и Дيارбакыром, начавшиеся еще в 2008 году, и выразили стремление делегации углублять эти связи.

ДИПЛОМАТ

№ 09 (569) 01 - 09 март 2024-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Барзани призывает защитить достижения курдского восстания

Президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани во вторник выступил с заявлением, в котором поздравил силы пешмерга и народ Курдистана по случаю 33-й годовщины курдского восстания.

"По случаю 33-й годовщины восстания народа Курдистана я поздравляю гордые семьи мучеников, героических бойцов пешмерга, всех патриотов, борцов за свободу и весь народ Курдистана", - говорится в его заявлении.

Глава ДПК назвал восстание 1991 года "продолжением

десятилетий борьбы и продуктом сопротивления, стойкости и упорного труда курдского народа".

Курдский лидер подчеркнул, что восстание стало четким сигналом баасистскому режиму Саддама Хусейна о том, что "несмотря на силу оккупантов, воля жить с гордостью и свободой всегда была в сердцах курдского народа и всегда будет жить".

Он также призвал к защите достижений и ценностей, которые привели к великому восстанию народа Курдистана.

Тридцать три года назад в

этот день люди из разных мест Курдистана восстали против репрессивного режима Саддама Хусейна, что в конечном итоге привело к созданию Курдистана как федерального и конституционного образования.

Лидеры и партии всего политического спектра стремятся к тому, чтобы этот поворотный исторический момент стал катализатором объединения всех фракций, способствуя большей сплоченности ради коллективного благосостояния нации.

С аналогичным посланием выступил премьер-министр Курдистана Масрур Барзани, назвав восстание марта 1991 года "продуктом единства всех людей и общин курдской нации".

Премьер-министр почтил память тех, кто отдал свои жизни, защищая национальные и культурные права народа Курдистана, и призвал людей и политические партии объединиться ради общего дела защиты своих конституционных прав.

В 2023 году Иран казнил 834 человека

Согласно отчетам двух правозащитных групп, опубликованным во вторник, в 2023 году иранские власти казнили по меньшей мере 834 человека, что стало рекордным показателем для страны с 2015 года.

Цифры, совместно опубликованные организацией "Права человека Ирана" (IHRNGO), базирующейся в Норвегии, и организацией "Вместе против смертной

казни" (ECPM) - в Париже, указывают на резкий рост (на 43 процента) по сравнению с количеством казней в 2022 году. Это делает 2023-й вторым годом за два десятилетия, когда было задокументировано более 800 казней после пика в 972 казни, зафиксированного в 2015 году.

Данные совпадают с отчетом, опубликованным Организацией Объединенных

Наций в январе, в котором также указано 834 казни в 2023 году. В отчете этот всплеск охарактеризован как "беспрецедентный рост" и отмечено, что среди казненных было восемь человек, связанных с общенациональными протестами.

Согласно последнему отчету правозащитных групп, количество публичных повешений в Иране утроилось в 2023 году по сравнению с предыдущим годом, при этом семь казней были проведены в общественных местах, включая пляжный парк. Действия Ирана также нарушили международные обязательства, поскольку были казнены несовершеннолетние, по меньшей мере двое, и одному из них на момент казни было 17 лет. Кроме того, в докладе говорится о казни как минимум 22 женщин, что является самым высоким показателем за последнее десятилетие.

Глава ДПК и посол Азербайджана обсудили региональные события

6 марта президент "Демократической партии Курдистана" (ДПК) Масуд Барзани принял посла Азербай-

джана в Ираке Насира Мамедова, чтобы обсудить ситуацию в Ираке и в регионе в целом.

В ходе встречи посол Мамедов подчеркнул важность прочных отношений между двумя странами и дальнейшего расширения сотрудничества, особенно в области культуры, сельского хозяйства и экономики.

Кроме того, посол Мамедов выразил благодарность Барзани за теплый прием и гостеприимство, оказанное ему во время визита, говорится в сообщении штаба Барзани.

Со своей стороны, курдский лидер подчеркнул глубокие и крепкие отношения между Курдистаном и Азербайджаном. Он выразил оптимизм по поводу дальнейшего роста этих связей, особенно в сферах сельского хозяйства и культуры.

Иракские группировки заявили об ударе по аэродрому на севере Израиля

Группировки "Сил исламского сопротивления в Ираке" заявили, что атаковали с помощью БПЛА аэро-

дром города Кирьят-Шмона на севере Израиля. "Бойцы исламского сопротивления в Ираке 6 марта атаковали с помощью БПЛА аэродром Кирьят-Шмона на оккупированных территориях", - говорится в заявлении группировок, распространенном в соцсетях. Атака была осуществлена в ответ на убийства мирных палестинцев в секторе Газа, указано в релизе. Ранее в среду армия обороны Израиля (ЦАХАЛ) заявила, что зафиксировала многочисленные пуски снарядов с территории Ливана по районам населенных пунктов Манара и Кирьят-Шмона и нанесла удары по объектам военной инфраструктуры ливанского движения "Хезболлах".

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:

TAHİR SÜLEYMAN

XÜDAN İMTİYAZ Ü SERNIVİSAR:

TAHİR SİLƏMAN

УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

TAXİR SULEYMAN

Tel: +994 50 352-33-18

Baş redaktorun müavini:

Tariyel Cəlil

Xüsusi müxbir:

Nofəl Ədalət

Региональный корреспондент:

Усуб Тейфур

Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17

Navnisan: Bakû Az1040, soçaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17

Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet "Diplomat" qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnilib və "Mətbuat" mətbəəsində çap olunmuşdur. e-mail: hewler@mail.ru

Şəhadətnamə: NƏŞ 005004966

BUSB-un Sabunçu rayon filiali

VÖEN 1800061582

H/h 438010000

Sifariş: 1500